

Dîvân *DİSİPLİNLERARASI*
ÇALIŞMALAR DERGİSİ

BİLİM
VE
SANAT
VAKFI

ISSN 1309-6834

DÎVÂN: DİSİPLİNLERARASI ÇALIŞMALAR DERGİSİ

Cilt 28 Sayı 55 2023/2

Sahibi: Bilim ve Sanat Vakfı
Yazı İşleri Müdürü: Mustafa Özel

1996 yılında yayın hayatına başlayan *DÎVÂN*, 2007 yılına kadar *DÎVÂN: İlmî Araştırmalar* ve bu tarihten sonra *DÎVÂN: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* ismiyle yayınlanmıştır. Uluslararası hakemli bir dergi olan *DÎVÂN*, yılda iki defa yayınlanmaktadır. *DÎVÂN* sosyal ve beşerî bilimler alanlarında mukayeseli ve disiplinlerarası bir yaklaşımı benimseyen özgün araştırma ve yorumları içeren makaleler, araştırma notları ve kitap değerlendirmelerini Türkçe veya İngilizce olarak yer vermektedir.

Yazıların yayımına hakem raporları doğrultusunda Yayın Kurulu karar verir. Yayınlanmayan yazılar iade edilmez. Bu dergide yayınlanan yazıların bütün telif hakları Bilim ve Sanat Vakfı'na aittir. Akademik alıntılar haricinde, izinsiz derginin her hangi bir bölümü kopyalanamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya başka bir şekilde kamusal kullanıma konulamaz. Yazıların bilim, dil ve hukuk açısından sorumluluğu yazarlarına aittir.

DÎVÂN: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi ULAKBİM, Worldwide Political Science Abstracts, International Political Science Abstracts (IPSA), Index Islamicus, Turkologischer Anzeiger, Ebsco Publishing, MLA International Bibliography ve Asos Index tarafından taranmaktadır.

DÎVÂN: JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

Owner: The Foundation for Sciences and Arts

Legal Representative: Mustafa Özel

DÎVÂN is a bi-annual, international peer-reviewed academic journal devoted to comparative, interdisciplinary and multidisciplinary research in the social sciences and humanities. Founded in 1996, it appeared under the name *DÎVÂN: Scientific Studies* until 2007. Since then, it has been published as *DÎVÂN: Journal of Interdisciplinary Studies*. The journal publishes articles that contain original research and innovative perspectives, a selection of current book reviews and research notes in Turkish and English.

All submissions are initially assessed by the Editorial Board. Those deemed suitable then pass to, a panel of referees. Then, the Editorial Board makes the ultimate decision on publication. Manuscripts that fail to be selected for publication will not be returned. The copyright holder of the items published in the journal is the Foundation for Sciences and Arts. With the exception of academic quotations, no parts may be reproduced, redistributed, sold or transmitted in any form and by any means for public usage without a prior permission. Contributors are responsible for ensuring that their submissions adhere to the academic, legal, and linguistic standards of their disciplines.

The articles published in *DÎVÂN: Journal of Interdisciplinary Studies* are indexed by ULAKBİM, Worldwide Political Science Abstracts, International Political Science Abstracts (IPSA), Index Islamicus, Turkologischer Anzeiger, EBSCO Publishing, MLA International Bibliography and ASOS Index.

**DÎVÂN: DİSİPLİNLERARASI ÇALIŞMALAR DERGİSİ / DÎVÂN:
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES**

Sahibi / Owner

Bilim ve Sanat Vakfı / The Foundation for Sciences and Arts

Yazı İşleri Müdürü / Legal Representative: Mustafa Özel

Editör / Editor-in-Chief

Mehmet Akif Kayapınar, İstanbul Üniversitesi

Yayın Kurulu / Editorial Board

Abdurrahman Atçıl, Sabancı Üniversitesi (İstanbul)
Ahmet Okumus, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesini (İstanbul)
Ali Adem Yörük, İstanbul Üniversitesi (İstanbul)
Alim Arlı, Marmara Üniversitesi (İstanbul)
Esra Kartal Soysal, Marmara Üniversitesi (İstanbul)
Fatih Altuğ, Boğaziçi Üniversitesi (İstanbul)
Faruğ Deniz, Bilim ve Sanat Vakfı (İstanbul)
Halil İbrahim Düzenli, Samsun Üniversitesi (Samsun)
Hümeysra Özturan, Marmara Üniversitesi (İstanbul)
Metin Demir, Uludağ Üniversitesi (Bursa)
M. Cüneyt Kaya, İstanbul Üniversitesi (İstanbul)
Mustafa Demiray, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İstanbul)
Macit Karagözöğlü, Marmara Üniversitesi (İstanbul)
Özgür Kavak, Marmara Üniversitesi (İstanbul)

Danışma Kurulu / Advisory Board

Abdullah Yavaş, University of Wisconsin (Madison, A.B.D.)
Alparslan Açıkgöç, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Dimitri Gutas, Yale University (New Haven, A.B.D.)
Fazıl Önder Sönmez, Boğaziçi Üniversitesi (İstanbul)
Fred Dallmayr, University of Notre Dame (South Bend, A.B.D.)
Engin Deniz Akarlı, Brown University (Providence)
Evangelia Balta, National Hellenic Research Foundation (Atina)
Hızır Murat Köse, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (İstanbul)
İ. Kafi Dönmez, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi (İstanbul)
İhsan Fazlıoğlu, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (İstanbul)
Jamil Ragep, McGill University (Montreal, Canada)
Lejla Demiri, Eberhard Karls Universität Tübingen (Almanya)
M. Akif Aydın, İstanbul Medipol Üniversitesi (İstanbul)
Murteza Bedir, İstanbul Üniversitesi (İstanbul)
Richard Falk, Princeton University (Princeton, A. B. D)

Kitap Değerlendirme Editörleri / Book Review Editors

İsa İlkey Karabaşoğlu, Serhat Arslaner

Yabancı Dil Editörü / English Language Editor

Ayşe Tek Başaran

Editör Yardımcısı / Editorial Assistant

Uğur Topal, Yusuf Ziya Altıntaş

Grafik Tasarım / Graphic Design: Salih Pulcu

Tasarım Uygulama / Design Implementation: Sibel Yalçın

Kapak Uygulama / Cover Implementation: Zeyd Karaaslan

Adres: Bilim ve Sanat Vakfı, Vefa Cad. No: 35 34470 Vefa, İstanbul, Türkiye

Tel: +90 212 528 22 22 (pbx) Faks: +90 212. 513 32 20

email: info@divandergisi.com

Basım: Şenyıldız Matbaacılık (Sertifika no. 45097)

Gümüşsuyu Cad. Işık San. Sit. No: 19/C 102 Topkapı-İstanbul

Tel: +90 212 483 4791

Dîvân *DISİPLİNLERARASI* ÇALIŞMALAR DERGİSİ

Cilt 28 Sayı 55 2023/2

İÇİNDEKİLER

MAKALELER

Fazilet Eksenli Bir Siyaset Teorisi Mümkün mü? Erol Fırtın	1
Bir Ortaçağ Siyaset Düşüncesi Metninde Tarih Nasıl Kullanılır? Salisburyli Johannes'in Policraticus Adlı Eserinde Harold'un 1062/63 Seferi ve İngilizlerin Galler Meselesi Fatih Durgun.....	23
Kültürel Sermaye Kavramına Bir Katkı: Memlûk Entelektüel Çevrelerinde Muhtasarın Yeniden Üretimi Büşra S. Kaya.....	61

KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ

Abdullah Ömer Yavuz, Coğrafya ve Mezhep Horasan'da Eş'arılığın Tarihsel Gelişimi Ünal Kılıçarslan	91
Charles Kurzman, 1905–1915: <i>Intellectuals and the Fate of Democracy</i> Nurullah Ardıç.....	93

Dîvân JOURNAL of *INTERDISCIPLINARY STUDIES*

Volume 28 Issue 55 2023/2

CONTENTS

ARTICLES

- Is a Theory of Virtue Politics Possible in Modern Nation-State Context?
Erol Fırtın 1
- How is History Employed in a Work of Medieval Political Thought? Harold's 1062/63
Campaign in the Policraticus of John of Salisbury and Welsh Question Through the Eyes
English the Twelfth Century.
Fatih Durgun..... 23
- A Contribution to the Concept of Cultural Capital: Reproduction of Mukhtasars in the
Intellectual Circles of the Mamluk
Büşra Kaya..... 61

BOOK REVIEWS

- Abdullah Ömer Yavuz, Coğrafya ve Mezhep Horasan'da Eş'ariliğin Tarihsel Gelişimi
Ünal Kılıçarslan 91
- Charles Kurzman, *1905–1915: Intellectuals and the Fate of Democracy*
Nurullah Ardıç.....93

IS A THEORY OF VIRTUE POLITICS POSSIBLE IN MODERN NATION-STATE CONTEXT?

Erol FIRTIN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi
erol.firtin@medeniyet.edu.tr
0000-0002-6849-2684

Abstract

This article calls for a possibility of virtue ethical theory of politics in contemporary political theory by locating its key sources in normative virtue ethics. First, it evaluates the growing literature on politics and virtue ethics and evaluates their promises. The following sections briefly account for two versions of virtue ethics and two key concepts, character traits and justice, to draw a framework for developing a theory of virtue politics. The last section discusses the modern nation-state as the most critical setback in articulating a virtue-based political act.

Keywords: Virtue Ethics, Politics, Character Traits, Justice as Virtue.

1

Dîvân *DİSİPLİNLERARASI
ÇALIŞMALAR DERGİSİ*
Araştırma Makalesi

Cilt 28 sayı 55 (2023/2): 1-22
Gön. Tar.: 06.05.2022
Kabul Tar.: 28.12.2023
Yay. Tar.: 31.12.2023
doi: 10.20519/divan.1113236

INTRODUCTION

Although the recent decades have witnessed an upsurge of literature on the development of virtue ethics as a perspective in different fields such as environment, business, health, food, care, etc., politics as an arena to think about virtue ethics has not found strong support in comparison to the other normative ethical approaches in contemporary ethics in general and in contemporary political theory in particular.¹ In this paper, I will argue that we should consider virtue ethics as an equally strong base that will make a case for a virtue ethical-political theory or, to use more appropriate nomenclature, a theory of virtue politics.

There are different reasons why a virtue ethical argumentation in political theory is weaker than others. It could be claimed that extracting a virtue-sensitive political theory from virtue ethics is an idealist attempt to ignore the moral realities of modernity. In other words, the moral condition of the modern world will make the consideration of the political from a virtue ethical perspective obsolete. The second claim says it is weaker because it disregards self-oriented and interest-based politics or exaggerates the extent of the individual's ability to cultivate moral goals for the common good of society.² Ignorance of the basic human quality is at stake

---

1 Some examples of the increasing trend are as follows: Lorraine L. Besser and Michael Slote, eds., *The Routledge Companion to Virtue Ethics*, 1 edition (New York: Routledge, 2015); Stan van Hooft, *The Handbook of Virtue Ethics* (Routledge, 2014); Daniel C. Russell, *The Cambridge Companion to Virtue Ethics* (Cambridge University Press, 2013); Nancy E. Snow, ed., *The Oxford Handbook of Virtue*, 1 edition (New York, NY: Oxford University Press, 2018). Interestingly, these collections have only one chapter on the tradition of virtue ethics in Islam.

2 Shelley Burt, "The Politics of Virtue Today: A Critique and a Proposal," *American Political Science Review* 87, no. 2 (1993): 363. Burt views human passions (seeking material comfort and self-desire) as an impediment to a politics of public virtue: "It seems to me, drawing on the insights of Machiavelli and Rousseau, that the problem is more profound, linked not to, particularly modern conditions but to human desires and dispositions with which all political communities have struggled. Public virtue of any sort asks too great an abstraction from self and the parochial interests that conventionally draw citizens into politics to have any chance of being successfully cultivated in a community that must establish its conditions through the legislative process." Instead of public civic virtue, she defends a privately oriented version of virtue politics. Though I disagree with her suggestion that liberalism and capitalism are not to blame for hindering the formation of public virtue, her question of self-desire and desire for

here: human selfishness. A third related criticism may come from a situationist perspective that argues that moral judgment should be evaluated according to the context that shapes moral agency. In other words, behavior is not decided by the character traits that virtue ethics supposes; rather, it is shaped by the situation (as is shown in the famous Milgram experiment).³ It calls for a realist account of human nature regarding what counts as disposition. An adequate theory of virtue politics has to respond to these claims, and this paper tries to do that.

There is nascent literature on virtue politics in contemporary literature as part of a larger virtue ethics framework. Although proponents of the larger umbrella could be considered a significant party to the ethics debate along with Utilitarians and Kantians, virtue politics as a subfield is still in its beginning phase. To the extent that we take virtue political discourse (VPD) as a practice of thinking about the state and society in a traditional society, the discourse has lost its coherency with the modern mind. The arguments of *After Virtue* reveal that the predicament of the moral agent, freed from the divine revelation and other traditional sources, left with an immense relativist availability of choices, most of which, in the end, could be jettisoned as personal preferences.⁴ The implications of this failed project could be best observed in the increasing power of the state and capital markets in cultivating a modern self.

As VPD deals explicitly with the political aspects of moral life, I will give a cursory review of leading scholars in the field. In an article discussing the relationship between virtue and politics, Mark LeBar examines the virtue ethical justifications for political authority by analyzing four modern exponents of virtue ethics: Martha Nussbaum, Michael Slote, Rosalind Hursthouse, Douglas Rasmussen, and Den Uyl.⁵ He argues that the disagreements be-

---

material comfort reminds me of the importance of psychological realism that any theory of virtue politics needs to heed.

3 Lorraine Besser-Jones, "The Situationist Critique," in *The Routledge Companion to Virtue Ethics*, ed. Michael A. Slote and Lorraine Besser-Jones (New York, 2015), 375–84, <https://doi.org/10.4324/9780203071755-36>.

4 Alasdair MacIntyre, *Erdem Peşinde: Bir Ahlak Teorisi Çalışması*, trans. Muttalip Özcan (Istanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2019).

5 Mark LeBar, "Virtue and Politics," in *The Cambridge Companion to Virtue Ethics*, ed. Daniel C. Russell, Cambridge Companions to Philosophy (New York, 2013), 265–89.

tween these different approaches to authority and other accounts of virtue ethical justifications for political authority could be solved by “a weak form of liberal neutrality.”⁶ He assumes that the state is under the normative constraint of a particular virtue ethical account. In the case of competing visions of virtue ethical visions, this particular account is expected to avoid prohibiting practices that do not comply with them.

LeBar reminds us of John Locke’s emphasis on natural equality discourse, that is, equality because of the very birthright of everyone in power and jurisdiction.⁷ Locke is evoked here to simultaneously solve the problem of the availability of multiple competing virtue ethical visions. I think modern moral disagreements are qualitatively different from those in the early modern (pre-modern) context. The nature of disagreement should be explained first rather than the different versions of virtue ethical accounts of authority. LeBar’s point has made me consider the nature of disagreement in the Ottoman context. Where and when questions or context are briefly essential to evaluate what virtue ethical disputation means in the Ottoman context. One needs to understand first whether separating the line between moral disagreement and legal disputes is possible. LeBar does not mention the legal aspect of the problem where any discussion of moral conflict and authority has to deal with the legal framework in the Ottoman context, and considering the close relationship between the modern state and law, it needs to be taken into account in the contemporary context, too. The coercive nature of the modern state and Islamic legal tradition as a coercive authority should not be confused in the discussions of moral disputation. These two entities correspond to two different political realities germane to the virtue political discourse I will try to define.

Daniel C. Russell critically engages with the virtue-based approach to politics of the last two decades in a review article for the literature on virtue politics. He distinguishes between talking about virtue (as in the instance of Hobbes) and character-based ethics, which he means by the Aristotelian reading of politics.⁸ Af-

---

 6 LeBar, 277.

7 LeBar, 279.

 8 Daniel C. Russell, “Virtue Ethics and Political Philosophy,” in *The Routledge Companion to Social and Political Philosophy*, ed. Gareth Gaus ve

ter briefly mentioning the revival of virtue ethics in Anglophone academia through the works of Anscombe and Foot in 1958, the article sets the distinguishing feature of virtue ethics; “the account of good character is prior to action appraisal.”⁹ The substantive contribution of virtue ethics in political philosophy is valued. However, we will benefit from virtue politics only through meaningful justificatory explanations instead of adding virtue into the political discourse. Considering the current state of the scholarship on virtue ethics, Russell doubts that a vast and robust expansion of the scholarship is likely. A similar expectation comes from William A. Galston, who argues that virtue ethics will hardly result in a strong case for virtue politics.¹⁰ This consensus reminds me of the interlocutors of Kınalızade Ali Çelebi, who were bemoaning the impossibility of implementing the standards of Sharia in a time of mischief and discomfort.¹¹ I argue that there is a common point between Galston and Russell and interlocutors of Kınalızade Ali Çelebi: the perception of reality. Liberalism, with its variants as a political and cultural vision at large, the military power of the modern state with its obligative character in law and organization of social life, and capitalism as the strongest among all define what we receive as the reality today. Just as the density of the mischief would push one toward thinking that there is an unprecedented crisis, making the realization of ethical standards ideal and futile to be realized at all, contemporary political reality would push one to see that a virtue political vision is ineffective. It should have been clear that Russell and Galston do not use my explanation on the reception of reality. Theirs’ is probably about the academic weakness of the literature compared to other scholarly solid positions in ethics. My argument is that the way the scholar treats reality should be considered essential, a fundamental aspect of VPD.

Fred D’Agostino (Abingdon: Routledge Handbooks Online, 2012), 364-74, <https://doi.org/10.4324/9780203092231.ch32>.

9 Russell, 365.

10 William A. Galston, “Virtue,” in *A Companion to Contemporary Political Philosophy*, ed. Robert E. Goodin, Philip Pettit, and Thomas W. Pogge (John Wiley & Sons, Ltd, 2017), 843, <https://doi.org/10.1002/9781405177245.ch54>.

11 Kınalızâde Ali Çelebi, *Ahlâk-ı ‘Alâî*, trans. Mustafa Koç (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2014), 996. Against this cry, Kınalızade insisted that it was still possible to implement the Sharia.

1.1. VIRTUE ETHICS: VARIETIES

As one of the critical schools of normative ethics, virtue ethics deals with what is noble and good in human behavior. It prioritizes cultivating good character and motives rather than the consequences of actions or rules. Virtue is the excellence of character traits that can be gained through practice. The main thematical problems for virtue ethics can be listed as “the foundations of virtue, the universality of virtue, the relation between character and issues in applied ethics such as role obligations and right action generally, demands for codifiability and determinacy, and ‘character skepticism’ suggested by situationist psychology.”¹² Some of these problems will be explored briefly in the coming pages.

An essential feature of virtue ethics is the distinction between two kinds of ethical expression; the first one is called deontic (which means necessity in Greek), which judges acts as permissible or obligatory and morally right or wrong according to how they follow the appropriate rules, the second kind is called aretaic (which means excellence or virtue in Greek) where the connection with the rules is secondary to the ethical terms such as morally good, admirable and virtuous.¹³ Virtue ethics is interested in using aretaic terms in its classification of behaviors. This distinction denotes that for an act to be called virtuous, it must go through a process instead of simple obedience or disobedience to a rule. The word cultivation should be noted here. Since one does not acquire moral character from birth, it is by training and education in that one learns from his immediate family members or teachers. The learning process connects us to the community; one cannot self-discipline in character education independent of one’s immediate community. The connection with the group is inherent in the cultivation of the character.

Conventionally, virtue ethics links one to one’s past and tradition. It assumes that human potential is only realized through intergenerational interaction, where one constantly reflects on the accumulated bag of practices. Though liberal modernity is individ-

¹²Christine Swanton, “Virtue Ethics,” in *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)*, ed. James D. Wright (Oxford: Elsevier, 2015), 147, <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.63092-1>.

¹³Slote, “Virtue Ethics,” 177.

ualist, virtue ethical school is community-based. In other words, human cognition reaches its moral maturity through the community, only activated through relational behaviors with the outside social world. The community here is key to unpacking individual potential. Modern connotations of the word (i.e., community) are diverse, but the most widespread usage is anti-individualist, such as the meaning that protection of the person from outside dangers or briefly any protective shield from outside attacks; that burial of the individual or lack of recognition of individuality, etc., examples could be added. One notices the first apparent contradiction: how can one talk about moral maturity if individuality is suppressed? The short answer is related to a particular understanding of human beings in virtue ethics as a discipline. An Aristotelian version of the virtue ethics that the article will take as the basis of analyses is established on the idea that there is an opposite inclination in the human soul for every category of the virtuous act. One who pursues a virtuous life must find the middle way between the two extreme poles of categories. There is contempt in modern discussions on the middle way. However, I find this lack of interest unconstructive. The particular relationship that the individual will establish with the community will provide a reasonable middle way. It is not arbitrary or abstract emphasis on finding the middle way. Opposite extremities of any virtuous act could lead to deplorable deeds. The strong connection between individual moral maturity and the community rests on the idea that the manifestation of moral character is observed in social settings. Whether they are inner or outer moral categories, almost all the character features are directly built on visible behavioral models. This shows that inner moral strength can only be proved through practical acts. The next part focuses on two dominant sub-schools within virtue ethics to better understand the discipline.

1.1.1. Eudaemonist Tradition

An essential feature of *eudaemonist* tradition is that it treats virtues in relation to eudaemonia (flourishing, happiness in Greek). It requires practical wisdom for the excellence of character. When determining the essential features of *eudaemonist* tradition, Swanton considers three aspects of it; “(1) A necessary condition of a trait being a virtue is that it at least partially contributes to, or con-

stitutes, the flourishing (*eudaimonia*) of the possessor of the virtue. (2) Practical wisdom is necessary for the excellence of character. (3) The basic ‘thin’ concept in virtue ethics is excellence.”¹⁴ The first condition gives us clues regarding the interconnectedness of the different virtues. The so-called end goal here is the overall flourishing of the individual. If and only if it raises the moral development of the character to the point of excellence, we can talk about a *eu-daemonist* virtue ethical tradition. The question of how virtue can contribute to the flourishing of the possessor of a particular virtue can be answered with the help of practical wisdom. The goal-oriented description should be distinct from the deontological priorities. Virtue(s) is expected to permeate all sections of life practices. The interconnectedness of virtues alludes to the maxim that any virtuous act has to reflect internal goods of any status form.

The close relationship between happiness and virtue shows how vital morality is in cultivating happiness. Julia Annas summarizes the connection between happiness, the idea of a final end, and virtue as follows; “Our lives will only achieve a final end which is complete and self-sufficient, if our aims and actions are subordinated to, and given their roles and priorities by, a life of virtuous activity: a life, that is, lived in a moral way, from a disposition to do the morally right thing for the right reason, and with one’s feelings endorsing this.”¹⁵ The final end is about attaining both internal and external happiness. In this sense, virtue is something external as much as internal. Educating emotions is as important as having a comfortable material life so that the moral act does not lead to pain or any negative/detrimental psychological consequences for the person.

1.1.2. Agent-Based Theories

Another strand of virtue ethics is interested in motives and inner states. Agent-based theories of virtue ethics posit that it is the agent’s inner states (motives, desires, etc.) through which human behavior should be evaluated. Swanton explains: “Whether or not

¹⁴Christine Swanton, “The Definition of Virtue Ethics,” in *The Cambridge Companion to Virtue Ethics*, ed. Daniel C. Russell, 2013, 320, <https://doi.org/10.1017/CCO9780511734786.015>.

¹⁵Julia Annas, *The Morality of Happiness* (Oxford University Press, 1995), 431.

agent-centered virtue ethics is character-centered, or motive/intention/emotion centered, the idea of agent-centeredness can be interpreted in a strong or weak way. Strong agent-centeredness; The evaluation of action e.g., right or required, is wholly derivable from the evaluation of character, motive, or intention, where those features, in turn, are evaluated as excellent or admirable without appeal to further features (such as value or flourishing) not wholly reducible to virtue. Weak agent-centeredness entails an evaluation of action as e.g., right or required is wholly derivable from the evaluation of character, motive, or intention, where those features, in turn, are evaluated as excellent or admirable by appealing to further features (such as value or flourishing) not wholly reducible to virtue, but not wholly independent of virtue.”¹⁶ In these two versions of agent-based theories, the primacy of character, motive, and intention needs further explanations for how virtue is cultivated independently of the character, motive, or intention. For virtue to manifest itself through practices, it must be willed by the inner states.

The most vocal proponent of agent-based theories is Michael Slote, who argues for a non-Aristotelian account of agent-based virtue ethics.¹⁷ He distinguishes between agent-focused and agent-based theories. The former is the common Aristotelian notion of virtue ethics that emphasizes individual character traits rather than actions. This, in the end, he claims, leads to the idea that the virtuous individual is the criterion of what is good and right, that the virtuous person is meant to become “in the best position to know or perceive what is fine or right.”¹⁸ On the other hand, the latter position treats the actions as derivatives of independent and fundamental aretaic facts about the motives and inner states. Slote’s distinction is more about treating virtues as the things in themselves. It is presented as if virtues have their substantive reality outside of actions, and hence, whoever acquires them as part of tradition or through education becomes virtuous. The following part will focus on two important concepts that any discussion on virtue ethics might entail.

16Swanton, “The Definition of Virtue Ethics,” 326–27.

17Michael Slote, “Agent-Based Virtue Ethics,” *Midwest Studies in Philosophy* 20 (1995): 83–101, <https://doi.org/10.1111/j.1475-4975.1995.tb00306.x>.

18Slote, 84.

1.2. VIRTUE ETHICS: KEY CONCEPTS

Justice as a virtue and character traits will be discussed to support the argument with the current theoretical concepts.

1.2.1. Justice as a Virtue

The concept of justice as a virtue is a complex one that presents a major challenge for any scholarly attempt to analyze its philosophical, legal, and political aspects, save the virtue ethical reception of the concept. The key question about justice as virtue is to connect justice as part of the individual character with justice as a feature of the political institutions.¹⁹ The modern study of justice as a virtue is more inclined toward treating justice as a feature of institutions. Two caveats apply to justice as a feature of the political institutions: 1) the pre-modern situation where legal institutions are primary sources for the moral legitimacy of the ruling class and the possible expectations of ordinary individuals to be treated justly within the given conditions in especially Islamic context, 2) modern condition where the institutionalized legal system as a tool of state authority. The probable implications of these points will be explored in the next part when I discuss the importance of the distinction between the modern and pre-modern treatment of morality in general.

A prominent aspect of the issue is determining which comes first: justice or virtue. Could they be against each other? What should be the priority in that case? What makes justice virtuous? Are there non-virtuous forms of justice?^{20 21} Each of these questions

---

19For a study that adds a third dimension that connects individuals and institutions, see David Schmitz and John Thrasher, “The Virtues of Justice,” in *Virtues and Their Vices*, ed. Kevin Timpe and Craig A. Boyd (OUP Oxford, 2014), 59–74.

20Onora O’Neill discusses the first three questions, arguing that the concern for justice and virtue is compatible, and explains how the two have been made incompatible through the distinctions whose origins emerged within the ancient universalist conception of justice and particularist conception of virtue. Onora O’Neill, *Towards Justice and Virtue: A Constructive Account of Practical Reasoning* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 9–37.

21In one of the studies on historical analyses of the relationship between justice and virtue, Jean Porter traced the idea of justice as the character of the person in the works of Aquinas. See Jean Porter, *Justice as a Virtue: A Thomistic Perspective* (Wm. B. Eerdmans Publishing, 2016).

requires a separate study to tackle adequately. For this part, virtue plays a pivotal role in defining what justice is. In the Aristotelian sense, this mostly means distribution and rectification; it is simply about goods and property and how they are shared in a given society. The critical question is about the agents who fulfill the distribution work. Is the agent a requirement for justice as a virtue to be realized in society, or do the institutions themselves guarantee justice? There is not an easy answer to this question, but this much we know: in pre-modern societies, the institutions' function is to ensure that they aim at cultivating virtuous citizens.²² The link between institutions and individuals is not one-directional, and the institution's power is equated with the extent to which they can form an ideal of justice.

Justice as a person's character shapes justice as the character of society.²³ The latter builds upon the former. This principle is as true

---

22LeBar observes this apparent dichotomy as follows; "... Aristotle's concern about the relation between the person with "the virtue of the citizen" (politon) and general virtue (Politics III 4) foreshadows the concern we must face in a different way. We, too, face a challenge in understanding how general virtue, particularly the individual virtue of justice, carries forward into political society. This challenge is sharpened somewhat if we accept the idea that the virtue of justice requires liberal political institutions – institutions that respect the freedom of individuals to forge and live by their own conceptions of the good, as Rawls framed that idea (1971: §2). This conception of the aim of political institutions contrasts sharply with the Aristotelian idea that they exist for the sake of forging virtuous citizens." Mark LeBar, "The Virtue of Justice Revisited," in *The Handbook of Virtue Ethics*, ed. Stan van Hooft (New York, London: Routledge, 2014), 270, /core/books/handbook-of-virtue-ethics/virtue-of-justice-revisited/D4EFEBD9113931BA9670BDADFCA5823.

23The idea of justice as the character of the societies is both ancient and modern. Though not particularly virtue ethical, Rawls' theory of justice also deals with this question. His treatment of social justice reverses the position I defend in this article, meaning that he sees justice as an individual character as a derivative of social justice, not the other way around. Therefore, his universalist account (Kantian as well) is rationalist rather than sentimentalist. John Rawls, *A Theory of Justice* (Harvard University Press, 2009). See also for a discussion of Rawls and the idea of justice as the character of societies; Mark LeBar and Michael Slote, "Justice as a Virtue," in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ed. Edward N. Zalta, Spring 2016 (Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2016), [https://plato.stanford.edu/archives/spr2016/entries/justice-virtue/..](https://plato.stanford.edu/archives/spr2016/entries/justice-virtue/) Though I emphasize the individual character more in this literature review, both historical experiences and modern treatments of the subject require us to find a balance between them.

for pre-modern societies as it is for modern societies, even though a liberal objection could easily be raised against it. There is something common about the distribution of goods and justice as virtue beyond any historical context that transgresses time and space constraints in analyzing human social behavior; the close connection between the character of the person and the way he acts significantly determines the performance of the particular work in terms of fulfilling the requirements of justice. In the end, this performance contributes toward the common good in society, which is achieved to the extent that the distribution of the goods is done according to merits. This ideal picture in the thought may not be practically a lived experience. However, this was the case regarding the moral justification of public offices. The distinctive mark of the virtue of justice is its ability to provide moral justification for any public work/worker. Considering that moral justification presents a more potent form of legitimacy in a pre-modern situation than political and legal legitimacies, the connection between justice as virtue and moral justification needs to be explored more.

The entry of virtue ethics into the legal theory has recently been studied in the literature. In one of the first extensive works on “Virtue Jurisprudence,” the role of virtue ethics is defined as making the goal of the law as the flourishing of human life. As important as the first goal, a second function is added to the question of how legal institutions can best do their job of conflict resolution; “achieving an excellent judiciary requires the selection of judges who possess the judicial virtues—civic courage, judicial temperament, judicial intelligence, wisdom, and, above all, justice.”²⁴ This account obviously prioritizes justice as the character of the person and emphasizes the character of the judge. For instance, in the case of judicial incorruptibility, corruption is defined as a vice, and any corrupt judicial decision would erode the rule of law and threaten the public adherence to the law and public acceptance of the law as legitimate.²⁵ Similarly, Farrelly and Solum take concepts such as judicial sobriety, courage, temperament and impartiality, diligence, and carefulness and adapt them into the definition process of judicial virtues.²⁶ In this account of justice as a virtue, the social

---

24 Colin Patrick Farrelly and Lawrence Solum, eds., *Virtue Jurisprudence* (New York, NY: Palgrave Macmillan, 2007), 2.

25 Farrelly and Solum, 7.

26 Farrelly and Solum, 8–16.

significance of the law is emphasized more than the authority of the legal domain. This is what makes justice a virtue; that is, the authority and enforcement of the judiciary, first and foremost, depend on the public acceptance of it, as Farrell and Solum contend. In pre-modern conditions, the close connection between law and morality sustains public acceptance more than anything. Hence, the personal character of the judge is stressed more than in any legal system.

1.2.2. Character Traits

One's character could be defined as his/her behavioral dispositions that do not change easily over time and are relatively stable. We attribute certain key adjectives, such as greedy, compassionate, shy, talkative, etc., to the individual.²⁷ An important question regarding a virtue ethical perspective is determining the extent of the person's character change. Do the character traits come with the birth? What mechanisms allow us to understand how personal traits change over time? Or is it not possible at all to talk about the character change? There are different answers to these questions. This article, however, views that understanding virtues as the acquired behavioral quality of the individual calls for character change to be a required feature of moral development. In this sense, the relation of the character change to virtue politics is fundamental to exploring how the desires for personal gain could be directed towards the public common good. The potentiality of the individuals for character change has significant implications for the perception and formation of the political order. In the case where one can not foresee the experienced injustice and mischief

---

²⁷There is a plethora of works on character as it crosses multiple disciplines. For some of the recent literature, Owen J. Flanagan, Amélie Oksenberg Rorty, and Amélie Rorty, *Identity, Character, and Morality: Essays in Moral Psychology* (MIT Press, 1993); Blaine J. Fowers, *Virtue and Psychology: Pursuing Excellence in Ordinary Practices* (American Psychological Association, 2005); Kristján Kristjánsson, *Virtues and Vices in Positive Psychology* (Cambridge University Press, 2013); Christian B. Miller, *Character and Moral Psychology* (OUP Oxford, 2014); Edward Chin-Ho Chang and Lawrence J. Sanna, eds., *Virtue, Vice, and Personality: The Complexity of Behavior* (American Psychological Association, 2003); Christian B. Miller et al., eds., *Character: New Directions from Philosophy, Psychology, and Theology* (Oxford University Press, 2015). For an extensive collection on character study, "Home | The Character Portal," accessed January 15, 2020, <http://thecharacterportal.com/>.

to be rectified, the root cause is likely linked with the unchanging character of the decision-makers. If a character is formed through experiences and stabilized through established moral standards, its elevation and rectification are always possible. Hence, this understanding of the character carries the seeds for a politics of hope, meaning that any experienced mischief or corruption among the parties to the contract (political or economic) is dissolvable by the common will.

By dissolvable, I mean that one's character (or action) labeled as corrupted could be changed to the degree that it is labeled as law-abiding (or lawful for the action in question). This transition or process is not realized through a legal or administrative sanction. Rather, it is through popularized virtuous acts that are established in the popular imagination that feeds on the expectations and desires for qualitative moral change in the way things are done. The term "popularized virtuous acts" is closely linked with the pioneers of any given society. It does not have time and space constraints as we observe in modern/pre-modern, traditional/contemporary social contexts.²⁸ A politics of virtue based on character change would present the popular imagination with different alternatives or pathways to the just order.

1.3. VIRTUE POLITICS AND THE PROBLEM OF MODERNITY

A common feature of any discussion on virtue ethics starts with a reminder of its historical antecedents in ancient Greek philosophy, and rightly so, how it has weakened as a discipline through the advent of modernity and, rightly again, how it resurfaced in the second half of the twentieth century. This account will inevitably bring into question the role of modernity in the history of the discipline: why did it lead to an interruption, why do we think there is a conflict between virtue ethics and modernity, and why

---

²⁸It is meant here as "influencers" in the traditional sense. For a recent project that studies morally exceptional people and their contribution to the understanding of morality, "The Beacon Project," The Beacon Project, accessed January 16, 2020, <https://www.moralbeacons.org/>. For an argument that disputes the importance of the morally exceptional for affirmation of moral theory, Susan Wolf, "Moral Saints," *The Journal of Philosophy* 79, no. 8 (1982): 419–39, <https://doi.org/10.2307/2026228>.

has it reemerged in the second part of the last century? One may put the cause of the conflict on the historiographical gaps in our understanding of the field and claim that the dominant account might simply highlight a narration that defers currents that involve voices of virtue ethics. Competing accounts of political modernity and culture may have a role in that. Another possible answer could be found in the daily conflicts of contemporary life. Indeterminacy and lack of solutions for the conflicts of modernity might channel the search for unity and meaning toward traditional social practices.

Rather than taking virtue ethics as a discipline, my approach is about how it has been lived as a practice that has made it possible to be part of various civilizations, from Islamic and Christian to the Indian and Chinese, for over two millennia. It is not about ideas but about the very givenness and naturalness of social practice that matter in it. So, as a discipline, one may chart the various trends in virtue ethics. However, the emphasis on the importance of the naturalness of the social practice is a common thread, and it could be argued that it is what makes it a common denominator in different civilizational zones. Marriage, work, family relationships, the whole notion of friendship, the government of state affairs etc., are all venues where social practices can be exercised. Any social practice is molded upon a multifaceted relationship between virtue, practical wisdom, and flourishing (eudaimonia; happiness). Each of these terms requires self-standing explanations, which will be briefly done. I want to begin with the idea of the naturalness of the social practice and how it is seen as part of a single and unitary life. By naturalness, I mean the acquisition of any character in the individual's behavioral patterns that comes as if it is a natural part of the person. For instance, benevolence is practiced not because of an expected gain in this or another world but as if an urge to drink water without contemplation comes naturally. On the other hand, the idea of unitary life involves the feeling of unity in different phases of life. Division of labor is still available, but the organic unity of the person with family and state is uninterrupted. In other words, family and state are seen as an extended version of the individual body.

There are two distinct accounts of ethics and modernity that I will follow throughout the article. One of the assumptions of this study is that the emergence of a secular nation-state does signify a radical rupture with the pre-modern. Obviously, the degree and

form of this new phenomenon vary according to the historical and political geographies in question.²⁹ However, the existence of an arguably secular and liberal nation-state is observed in many corners of the world, including Turkey. The importance of this new phenomenon entails the emergence of a new political/religious consciousness and several structural changes in the organization of the society that my study will not go into detail. However, if this is true, then its implications for moral thought require thorough consideration.

The most important consequence of this change in virtue ethics is that the state has been constructed as defining itself; it has its priorities and its sanctions on the individuals that were not available in the past. It is not meant to have a monopoly over the use of violence and provide social order as two distinct powers of the state. It is about the interference of the state with social institutions such as family, law, and religion that we see the most significant ruptures with the pre-modern and, hence, with the paradigmatic understanding of virtue ethics. If the virtue has a value by itself that is independent of the state institutions and shared by the common people and in compliance with the most significant source of normative power in a pre-modern society, i.e., with the religion, then the agreement between the two reflects the ways religion and virtue ethics support each other. Catholic scholarship claims “the selective affinity” between religion and virtue ethics more than its historical precedents.³⁰ A similar claim could be attributed to the Islamic intellectual movements in different parts of the world, though not as much as visible in the Catholic tradition. Historical connections of Islamic scholarship with the tradition of virtue ethics were stronger. So, we have two conflicting pictures in front of us: a Catholic virtue ethical tradition that is historically weak but contemporarily popular versus an Islamic virtue ethical tradition that is historically powerful but weak in the modern era.³¹

---

²⁹The works of sociologist Shmuel Eisenstadt attest to the multiplicity of this process; see Eisenstadt, *Comparative Civilizations and Multiple Modernities*.

³⁰For a brief reception of Aristotelian ethics by Christianity, see Frede, “The Historic Decline of Virtue Ethics,” 129–35. Frede connects the decline of virtue ethics to the decline of trust in the Christian foundation of society, the war of religions, and absolutist regimes in the early modern era.

³¹I mean the discontinuity of virtue ethical thinking in the Islamic world, not

A common point in these two conflicting images is the problematic entry of modernity into the equation and its impact on how politics is practiced. It has begun to define and organize the social relations that were in the purview of the religion. The space previously occupied has been expanded, and the role and meaning of the religion have shifted so that this new political understanding determines private/public differences. Post-Ottoman Turkey in the twentieth century reflects these shifts in its recent history. The breaking of the conventional division of space has culminated in a conflict between the modern practice of politics and religion. The practice of politics in this new sense has been institutionalized as a mechanism that directs the daily life of dissolving communities. The state has intervened in a mass education program for its citizens. The family has become the target of the state policy. Bureaucracy as part of the administrative tool has also been reflected in daily life. The most common repercussions of this new practice are the governing logic of new politics and its echoes on the fragmentation of daily life into calculable units. Appropriation of family, education, and daily life by the bureaucratic state is just one dimension of the new practice of politics. All these aspects of new life have become possible through legal instruments of the state bureaucracy. The governing logic of the new politics defines the law itself.

The difference between being a community member in traditional society and being a citizen of the nation-state in the modern era defines the tension between virtue ethics and modern politics. I do not claim that the modern practice of politics necessarily excludes a virtue ethical pursuit of life. However, as many scholars have shown, an imminent conflict between the two needs to be addressed. Picturing the situation before the emergence of the new politics could clarify the conflict. There is a reason why we can safely assume that virtue ethics was one of the fundamental ways of pursuing a full life in the pre-modern era. This reason is closely related to the space of the state. Assigning a space for the pre-modern state could be evaluated as ahistorical or simply difficult to show its contours. However complex this picturing process is, my attempt here is limited by the normative aspects of allocating space for the state as an institution.

---

the lack of concern for ethics in general; on the contrary, many important voices utter the issue's significance from an Islamic view.

A putative limit to the pre-modern state's power could be attributed to its lack of means of mass governance, as it is possible today for the modern state. Its volume and extent are significantly small and largely depend on the use of military force. The ways and means of this military power are incommensurable with the modern one. One particular source, among others, is to evaluate the extent of the state's power: public law (*siyaset-i şeriyye*). It could be described as a limited intervention in the penal adjudication process by the state authority, which the representatives of the Sharia law primarily regulated. Restricted use of violence, which was left to the will of the state authority, can be taken as an instance where one can see the state. Otherwise, the encounter with the state in daily life routines was quite rare, such as in the instances of "Mazalim" courts or royal ceremonies. The place of a ruler in the existence of the state is crucial. However, the state's existence as a separate entity independent of the ruler is quite a modern phenomenon. It implies the emergence of the first nucleus of early modern bureaucracy. Pre-modern ruling authorities' demand for legitimacy does not come from the practice of politics. According to the believers, it is determined by a series of moral codes derived from Islamic notions of justice valid for this world and hereafter. Islamic legal framework could be well construed as the primary source of normative power. It has a binding effect on the community, state, and the organization of daily life. A social and political life regulated by Islamic law and local customs is much more in agreement with the community. The state here does not act in itself and for itself; instead, its existence is aligned with social life.

I have favored this simplistic account of the space of state to show why there is a conflict between modern politics and virtue ethics. To clarify the claim made here, it is essential to differentiate between modern and pre-modern conceptions of politics. As there are countless definitions and theories of politics, I have narrowed the issue down to the state's space in the organization of daily life or the location of politics in the sense of formal institutions to see the limitations of the state power compared to the modern one. In this sense, the relation of virtue ethics with the pre-modern notion of politics becomes more evident as it is expected to assume that this picture best suits the pursuit of a whole life. The ability of the state to penetrate the organization of daily life was parochial, and the community's existence as a source of belonging was more substantial.

1.4. CONCLUSION

There are several obstacles before realizing virtue politics in the modern nation-state context. Virtue ethics, as a historical method to think and act on life as unity, is a venue to take inspiration and intellectual sources. Virtue-based political action and discourse lean on various virtue categories formed through character education that mainly flourish in community-based life experiences. The development of moral character and politics as a practice are not two separate entities. Without considering the contents of virtue ethics as a normative school of ethics and taking relevant conceptual tools and arguments, an adequate addressing of theory of virtue politics is not possible.

REFERENCES

- Ali Çelebi, Kınalızâde. *Ahlâk-ı 'Alâî*. Translated by Mustafa Koç. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Annas, Julia. *The Morality of Happiness*. Oxford University Press, 1995.
- Besser, Lorraine L., and Michael Slote, eds. *The Routledge Companion to Virtue Ethics*. 1 edition. New York: Routledge, 2015.
- Besser-Jones, Lorraine. "The Situationist Critique." In *The Routledge Companion to Virtue Ethics*, edited by Michael A. Slote and Lorraine Besser-Jones, 375–84. New York, 2015. <https://doi.org/10.4324/9780203071755-36>.
- Burt, Shelley. "The Politics of Virtue Today: A Critique and a Proposal." *American Political Science Review* 87, no. 2 (1993): 360–68.
- Chang, Edward Chin-Ho, and Lawrence J. Sanna, eds. *Virtue, Vice, and Personality: The Complexity of Behavior*. American Psychological Association, 2003.
- Farrelly, Colin Patrick, and Lawrence Solum, eds. *Virtue Jurisprudence*. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2007.
- Flanagan, Owen J., Amélie Oksenberg Rorty, and Amélie Rorty. *Identity, Character, and Morality: Essays in Moral Psychology*. MIT Press, 1993.
- Fowers, Blaine J. *Virtue and Psychology: Pursuing Excellence in Ordinary Practices*. American Psychological Association, 2005.
- Galston, William A. "Virtue." In *A Companion to Contemporary Political Philosophy*, edited by Robert E. Goodin, Philip Pettit, and Tho-

- mas W. Pogge, 842–51. John Wiley & Sons, Ltd, 2017. <https://doi.org/10.1002/9781405177245.ch54>.
- “Home | The Character Portal.” Accessed January 15, 2020. <http://thecharacterportal.com/>.
- Hooft, Stan van. *The Handbook of Virtue Ethics*. Routledge, 2014.
- Kristjánsson, Kristján. *Virtues and Vices in Positive Psychology*. Cambridge University Press, 2013.
- LeBar, Mark. “The Virtue of Justice Revisited.” In *The Handbook of Virtue Ethics*, edited by Stan van Hooft, 265–75. New York, London: Routledge, 2014. /core/books/handbook-of-virtue-ethics/virtue-of-justice-revisited/D4EFEBD9113931BA9670BDADFCA5823.
- LeBar, Mark. “Virtue and Politics (Chapter 12) -.” In *The Cambridge Companion to Virtue Ethics*, edited by Daniel C. Russell, 265–89. Cambridge Companions to Philosophy. New York, 2013. /core/books/cambridge-companion-to-virtue-ethics/virtue-and-politics/4338E70A4E630FAEC1394F73FDA233E1.
- LeBar, Mark, and Michael Slote. “Justice as a Virtue.” In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, edited by Edward N. Zalta, Spring 2016. Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2016. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2016/entries/justice-virtue/>.
- MacIntyre, Alasdair. *Erdem Peşinde: Bir Ahlak Teorisi Çalışması*. Translated by Muttalip Özcan. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, n.d.
- Miller, Christian B. *Character and Moral Psychology*. OUP Oxford, 2014.
- Miller, Christian B., R. Michael Furr, Angela Knobel, and William Fleeson, eds. *Character: New Directions from Philosophy, Psychology, and Theology*. Oxford University Press, 2015.
- O’Neill, Onora. *Towards Justice and Virtue: A Constructive Account of Practical Reasoning*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Porter, Jean. *Justice as a Virtue: A Thomistic Perspective*. Wm. B. Eerdmans Publishing, 2016.
- Rawls, John. *A Theory of Justice*. Harvard University Press, 2009.
- Russell, Daniel C. *The Cambridge Companion to Virtue Ethics*. Cambridge University Press, 2013.
- . “Virtue Ethics and Political Philosophy.” In *The Routledge Companion to Social and Political Philosophy*, edited by Gareth Gaus and Fred D’Agostino, 364–74. Abingdon: Routledge Handbooks Online, 2012. <https://doi.org/10.4324/9780203092231.ch32>.

- Schmitz, David, and John Thrasher. "The Virtues of Justice." In *Virtues and Their Vices*, edited by Kevin Timpe and Craig A. Boyd, 59–74. OUP Oxford, 2014.
- Slote, Michael. "Agent-Based Virtue Ethics." *Midwest Studies in Philosophy* 20 (1995): 83–101. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4975.1995.tb00306.x>.
- Snow, Nancy E., ed. *The Oxford Handbook of Virtue*. 1 edition. New York, NY: Oxford University Press, 2018.
- Swanton, Christine. "The Definition of Virtue Ethics." In *The Cambridge Companion to Virtue Ethics*, edited by Daniel C. Russell, 315–38, 2013. <https://doi.org/10.1017/CCO9780511734786.015>.
- . "Virtue Ethics." In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)*, edited by James D. Wright, 147–52. Oxford: Elsevier, 2015. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.63092-1>.
- The Beacon Project. "The Beacon Project." Accessed January 16, 2020. <https://www.moralbeacons.org/>.
- Wolf, Susan. "Moral Saints." *The Journal of Philosophy* 79, no. 8 (1982): 419–39. <https://doi.org/10.2307/2026228>.

FAZİLET EKSENLİ BİR SİYASET TEORİSİ MÜMKÜN MÜ?

Öz

Bu makale, çağdaş siyaset felsefesinde, normatif fazilet ahlakından beslenen fazilet eksenli bir siyaset teorisinin mümkün olduğunu savunmaktadır. İlk kısımda siyaset felsefesi ve fazilet ahlakı arasındaki ilişkiyi inceleyen literatür ele alınmıştır. Sonraki kısımlarda fazilet eksenli bir siyaset teorisine kaynak olarak, fazilet ahlakının iki farklı versiyonu ve adalet ve aksam-ı fezayil kavramları incelenmiştir. Son olarak söz konusu teori inşasının önünde irdelenmesi gereken en önemli olgu olarak modern ulus-devlet fazilet ahlakıyla ilişkisi üzerinden tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fazilet ahlakı, Siyaset Teorisi, Fazilet Olarak Adalet, Aksam-ı Fazilet

BİR ORTAÇAĞ SİYASET DÜŞÜNÇESİ METNİNDE TARİH NASIL KULLANILIR? SALISBURYLİ JOHANNES'İN *POLICRATICUS* ADLI ESERİNDE HAROLD'UN 1062/63 SEFERİ VE İNGİLİZLERİN GALLER MESELESİ

Fatih DURGUN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi
fatih.durgun@medeniyet.edu.tr
0000-0001-6620-2359

Öz

12. yüzyılın önde gelen düşünürlerinden İngiliz din adamı Salisburyli Johannes tarafından 1159 yılında tamamlanan *Policraticus*, Ortaçağ siyaset düşüncesinin en temel metinlerinden biridir. Bu eser, iyi bir yöneticinin, etrafındaki yozlaşmayı bertaraf ederek nasıl daha iyi ve adil bir yönetim tesis edebileceğini özellikle Antikite ve Hristiyanlık tarihinden verdiği örneklerle tartışır. Bununla birlikte, zengin içeriğiyle birçok yönden tarihçilerin ilgi odağında olmasına ve farklı yönlerine dair geniş bir literatür oluşmasına rağmen *Policraticus*'ta İngiliz tarihinden örneklerin, eserin temel mesajı etrafında neden ve nasıl kullanıldığı yeterli düzeyde analiz edilmemiştir. Bu makalede, *Policraticus*'ta Wessex Earl'ü Harold'un 1062/1063 tarihlerinde gerçekleştirdiği Galler Seferi'nin anlatısı eserin temel mesajı çerçevesinde

23

Dîvân *DISİPLİNLERARASI
ÇALIŞMALAR DERGİSİ*
Araştırma Makalesi

Cilt 28 sayı 55 (2023/2): 23-60
Gön. Tar.: 27.06.2023
Kabul Tar.: 28.11.2023
Yay. Tar.: 31.12.2023
doi: 10.20519/divan.1320422

değerlendirilecektir. Bu bağlamda, Salisburyli Johannes'in bu sefere ilişkin inşa ettiği anlatıda Gallilere yönelik kullandığı olumsuz dilin 12. yüzyılda yükselen İngiliz yayılcılığında kaynaklandığı siyasi ve dinî boyutlarıyla ortaya konulacak ve bunun üzerinden tarihî örneklerin siyaset düşüncesi metinlerinde nasıl bir işleve sahip olabileceklerinin anlaşılmasına da bir katkı sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Salisburyli Johannes, Policraticus, İngiltere, Galler, Ortaçağ, Wessex Earl'ü Harold.

GİRİŞ

XII. yüzyılın önde gelen düşünürlerinden İngiliz din adamı Salisburyli Johannes (ö.1180)'in 1159 yılında tamamladığı ve Canterbury Başpiskoposu Thomas Becket (ö.1170)'e ithafen yazdığı *Policraticus* adlı eseri Ortaçağ siyaset düşüncesinin en temel metinlerinden biri olarak zengin içeriğiyle tarihçilerin ilgi odağında olmaya devam etmektedir.¹ İngiliz Kralı II. Henry (ö.1189)'nin hükümranlılığı döneminde kaleme alınan, kralın kendisini değilse bile Saray çevresindeki kişilerin yozlaşmalarını hedef alan ve iyi bir yöneticinin etrafındaki yozlaşmayı bertaraf ederek nasıl daha iyi ve adil bir yönetim tesis edebileceğini tartışan *Policraticus*, Klasik Yunan ve Roma eserlerine ve bu dönemlerdeki tarihi olaylara sıkça atıf yapmasının yanı sıra Hristiyanlık tarihinden verdiği örneklerle de eserin temel amaçlarına geçmişten derslerle sağlam bir zemin oluşturmaya çalışır. Ortaçağ Avrupa yazım geleneği içinde *exempla* yani örneklerle bir fikrin desteklenmesi ve meşrulaştırılması ola-

1 Salisburyli Johannes'in düşünce ve eserlerini farklı boyutlarıyla değerlendiren önde gelen uzmanlarca yazılmış makaleler içeren ve bir tanesi daha yakın tarihli iki temel araştırma eseri bu ilginin canlılığını ortaya koymaktadır. *A Companion to John of Salisbury*, ed. Christophe Grellard & Frédéique Lachaud (Leiden: Brill, 2015). *The World of John of Salisbury*, ed. Michael Wilks, (Oxford: Blackwell, 1994). İngiliz Kilisesi'nin hakları ve Kraliyet'in Kilise üzerindeki baskılarına karşı mücadele veren Becket, 1164 yılında Kıta Avrupası'na sürgüne gitmek zorunda kalmış, İngiltere'ye dönüşünün hemen ardından Canterbury Katedrali'nde 29 Aralık 1170'de II. Henry'e bağlı şövalyelerce öldürülmüştür. Katipliğini yaptığı Becket gibi 1164-1170 arası dönemi sürgünde geçiren Johannes bu olaya tanıklık etmiştir. Thomas Becket ve Salisburyli Johannes arasındaki yakın ilişki ve Johannes'in yazdıkları temelinde, onun gözünden Becket'in değerlendirmesini içeren güncel bir çalışma: Cary J. Nederman & Karen Bollermann, *Thomas Becket: An Intimate Portrait*, (New Jersey: Paulist Press, 2020). Johannes'in kariyeri ve *Policraticus*'un genel bir değerlendirmesi için Cary J. Nederman, "Introduction", *John of Salisbury, Policraticus: Of the Frivolities of Courtiers and the Footprints of Philosophers*, ed. Cary J. Nederman, Seventh Printing (Cambridge: Cambridge University Press, 2007) xv- xxvi. Anne Dugan, "John of Salisbury and Thomas Becket", *The World of John of Salisbury* içinde 427-438.

rak bilinen bu yöntemi başarılı biçimde uygulayan Johannes'in² İngiliz tarihinden verdiği örnekleri *Policraticus*'un temel mesajı etrafında neden ve nasıl kullandığı konusu ise, eserin içeriğinin farklı yönleri hakkında geniş bir literatür oluşmasına rağmen yeterli düzeyde analiz edilmemiştir.³ Literatürdeki bu eksiklik dikkate alınarak, bu çalışmada Salisbury'li Johannes'in *Policraticus*'ta İngiliz tarihine ilişkin verdiği çarpıcı örneklerden birini eserinin bütünlüğü içinde değerlendirmek hedeflenmektedir. Bu örnek, Wessex Earl'ü Harold Godwinson (ö.1066)'un 1062/1063 tarihinde çıktığı ve başarıyla sonuçlanan Galler Seferi'dir. Harold'un Galler Seferi, makalede detaylandırılacağı üzere, başarılı olması nedeniyle sonraki dönemlerde İngilizlerin Gallileri dize getirmelerinin en önemli tarihi modellerinden biri olarak hafızalara kazınmıştır. Bununla birlikte, *Policraticus*'un bir siyaset düşüncesi metni olduğu göz önüne alındığında, Johannes'in bu sefere ilişkin anlatıya eserde yer verme nedeni ve anlatısını oluşturma biçimi, İngilizler için XII. yüzyılda Galler meselesinin ne anlama geldiği ve Gallilerin nasıl algılandığı konusuyla doğrudan ilişkili olarak düşünülmelidir.

Anglo Sakson İngilizlerin Britanya Adaları'nda iç içe yaşadığı halklardan biri olan Briton kökenli Gallilerle münasebetleri Erken Ortaçağ'dan beri sancılı olmuştur. Adada daha eski bir halk olan Britonlar, V. yüzyıl sonlarından itibaren Ada'ya Kıta Avrupası ve günümüz Danimarkası'ndan gelen Angıllar, Saksonlar ve Jutlar tarafından tahakküm altına alınmıştır.⁴ İngiliz topraklarındaki Anglo

2 Peter Van Moos, "The Use of *exempla* in the *Policraticus* of John of Salisbury", *The World of John of Salisbury* içinde, 207-261.

3 Johannes'in genel olarak tarihten nasıl yararlandığı ve 1163 yılı civarında tamamladığı *Historia Pontificalis* konusunda yazılar olmakla birlikte tarih yaklaşımı ve eserlerinde kullandığı örnekleri değerlendiren çalışmalara ihtiyaç vardır. Marjorie Chibnall, "John of Salisbury as Historian", *The World of John of Salisbury* içinde, 169-177. Clare Monagle, "John of Salisbury and the Writing of History", *A Companion to John of Salisbury* içinde, 215-232. Michael A. Faletra, *Wales and the Medieval Colonial Imagination: The Matters of Britain in the Twelfth Century* (New York, Palgrave Macmillan, 2014) 63- 75. Bu eserin ilgili sayfalarında Johannes'in Galli algısına ve *Policraticus*'a sıkça atf yapılmasına rağmen bu makalede olduğu şekilde müstakil ve derinlemesine analiz yapılmamıştır.

4 Danimarka'nın büyük kısmını içeren Jutland yarımadasından geldikleri varsayılan Jutların ismi unutulmuş zaman içinde İngiliz halka Anglo Sakson denilmeye başlanmıştır. Galler topraklarına daha yakın olan İngiltere'nin batısında Saksonlar hâkim olduklarından dolayı Britonlar genelde Saksonlarla doğrudan çatışma halinde olmuşlardır. Saksonların

Sakson yerleşimle birlikte kimi dönemlerde barışçıl kimi dönemlerde düşmanca seyreden münasebetler XI. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren iyice gerginleşmiştir. 1066'daki Norman İstilasası ile birlikte İngiltere'de oluşan Anglo-Norman Krallığının yayılmacı siyasetinin yoğunlaşması⁵, İngilizlerin merkezde olduğu bir Britanya kimliği düşüncesinin Galfridus Monemutensis (ö.1155 civarı) gibi tarihçilerin çabalarıyla gelişmesi⁶ ve bunun karşısında Gallilerin aralarındaki anlaşmazlıklara bir son verip birlikte hareket etmek suretiyle ortak bir Galler kimliği oluşturma gayretlerinin çatışması sonucu dönemin İngiliz yazılı kaynaklarında İngilizlerin her açıdan medeni, Gallilerin ise aksine barbar olduğu şeklindeki bir algıya dönüşmüştür.⁷

---

bölgeyle yerleştikleri andan itibaren elde ettiği zaferler karşısında genelde boyun eğmek durumunda kalan Britonlar, bazen sürgüne gitmek zorunda kalmışlar, bazen de dağlık bölgelere çekilmişlerdir. T.M. Charles-Edwards, *Wales and the Britons, 350-1064* (Oxford: Oxford University Press, 2013) 56. Galliler tarihi süreçte İngiliz topraklarına yağma saldırıları düzenleyip başarı elde edemedikleri sürece, kendilerini koruyabilmek için bu üç yoldan birini seçmek zorunda kalmışlardır.

- 5 Bu konuyu yazılı kaynaklardaki görünümünü dikkate alarak XII. yüzyıl bağlamında inceleyen en kapsamlı çalışma: John Gillingham, *The English in the Twelfth Century: Imperialism, National Identity and Political Values* (Woodbridge: The Boydell Press, 2000).
- 6 Galler'deki Monmouth kasabasında doğmakla beraber etnik kökeni net olarak bilinmeyen Galfridus (Geoffrey of Monmouth)'un 1136 yılı civarında yazdığı *De gestis Britonum* veya *Historia Regum Britanniae* orijinal adıyla bilinen, Truvalılardan itibaren yaklaşık 2000 yıllık bir kronolojiyle Anglo Saksonların Ada'da hâkim oldukları VII. yüzyıla kadar Britonlara hükmetmiş kralların yaptıklarını kurgusal unsurlarla anlatan *Britanya Kralları'nın Tarihi* adlı eseri İngilizlerin merkezde Gallilerin periferide yer aldığı bir Britanya kimliği inşasında etkili olmuştur. Anglo-Norman siyasi ve dini çevrelerle yakın olan Galfridus 1152 yılında İngiliz Kraliyeti'nin onayıyla Galler'deki St. Asaph Kilisesi'ne piskopos olarak atanmıştır. Salisburyli Johannes'in Galfridus'un eserinden etkilendiği bilinmektedir. Fakat, Salisburyli Johannes'in Gallilere yönelik bakış açısını değerlendiren Faletra'nın iddiası çerçevesinde Johannes üzerinde Galfridus'un etkisinden bahsetsek bile, Johannes'in *Policraticus*'taki anlatısının içerik ve biçimini doğrudan etkilediğini belirlemek çok zordur. Galfridus'un eserinin içeriği ve anlatısının VII. yüzyılda sona erdiğini düşündüğümüzde bu ihtimal oldukça zayıflar. Zaten Faletra'nın kendisi de *Policraticus*'ta Galfridus'un isminin geçmediğini ve eserine dolaylı atıflar olduğunu kabul etmektedir. Faletra, *Wales and the Medieval Colonial Imagination*, 63, 19-54.
- 7 Bu algıya ilişkin birincil kaynakların değerlendirmesi makalenin ilerleyen sayfalarında yapılmıştır.

Özellikle XII. yüzyılın ortalarından itibaren kaynaklarda çok açık biçimde tespit edilebilen algıdaki bu dönüşüm Gallilerin İngiliz topraklarına gerçekleştirdikleri mütecaviz saldırıların kesilmemesi ve Galler'in bir türlü siyasi açıdan tam olarak İngiliz egemenliği altına alınamamasıyla gittikçe artmış ve Medeni İngiltere'nin barbar Galli tehdidi altında olduğu düşüncesiyle ciddi bir korku ve endişeye neden olmuştur. Diğer taraftan, Galler'deki kiliselerin XII. yüzyılda İngiliz Devleti ve Kilisesi'nin kontrolünden çıkma ve bağımsızlaşma çabaları, birçoğu din adamı olan ve çalışmamızda örnekler vereceğimiz Malmesburyli Willelmus (ö.1143 civarı) ve Ordericus Vitalis (ö.1142 civarı) gibi yazarların eserlerinde Galliler hakkındaki olumsuz imajı daha da pekiştirmiştir. Bir din adamı olan Salisburyli Johannes de Gallilere yönelik olumsuz hatta düşmanca denilebilecek bir dili hem *Policraticus* eserinde hem de muhtelif yazılarında kullanmıştır. Dolayısıyla, bu makalede Harold'un 1062/1063 Galler Seferi'ne ilişkin *Policraticus*'ta sunulan anlatı böyle bir arka plan göz önüne alınarak analiz edilip değerlendirilecektir. *Policraticus*'un 1159 yılında tamamlandığı, II. Henry Dönemi'nin saray çevrelerinin eleştirisinin eserin odağında yer aldığı ve II. Henry'nin 1157 yılında askerî açıdan başarısızlıkla sonuçlanan Galler Seferi'nin, Johannes'in Harold'un 1062/1063 Seferi anlatısını şekillendirdiği ortaya konacaktır. Böylece, *Policraticus*'taki oldukça kısa bir tarihi örneğin, eserin genel mesajı çerçevesindeki önemi ve Galler meselesinin İngilizler açısından ne ölçüde ciddi olduğu tartışılarak, tarihi örneklerin siyaset düşüncesi metinlerinde nasıl bir işleve sahip olabileceklerinin anlaşılmasına da bir katkı sunulacaktır.

POLICRATICUS'TA GALLER MESELESİ VE WESSEX EARL⁸Ü HAROLD'UN 1062/1063 GALLER SEFERİ

Salisburyli Johannes Galler ve Galliler konusuna ne *Policraticus*'ta ne de başka bir eserinde temel bir mesele olarak değinir.⁹ Fakat, *Policraticus* ve muhtelif mektuplarında yaptığı göndermeler sayesinde onun Galliler hakkında ne kadar olumsuz kanaatlere sahip olduğu çok açık biçimde tespit edilebilir ve *Policraticus*'un temel siyasi mesajı çerçevesinde Galliler ve Galler meselesinin Salisburyli Johannes için ne kadar büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılabilir.¹⁰ Salisburyli Johannes, *Policraticus*'ta, iyi bir yöneticinin askeri konularda bilgili ve yetenekli olması gerektiğinin altını çizdiği kısımlarda askeri disiplin, strateji ve askerliğe seçimlerde dikkat edilmesi gereken hususlar gibi konularda otorite kabul edilen eserlere¹¹ dayanarak yaptığı değerlendirmelerin olduğu kısımlarda, bir bütün olarak gördüğü İngiliz devleti, halkı ve Kilisesi'nin dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı korunabilmesi için savaşlarda liderlik edebilecek maharette yöneticilerin askerlerin başına lider seçilmesi ve askerlik hizmetine alınan gençlerin de yeterli talim verildikten sonra askerliğe kabul edilmesinin önemi üzerinde durur. Bu çerçevede, "Yurttaşlarımızın askerlik seçimine aldırış etmemesinin ne tür

8 Soyluluk unvanı olan *Earl*, köken olarak İngiltere'deki İskandinav etkisiyle Norse dillerindeki *Jarl* kelimesinin Eski İngilizcede *Eorl* biçimini almasına dayanır. 1066'daki Norman İstilasından önce Anglo Sakson İngilteresi'nde yüksek mertebede soylular için kullanılan bu unvanın kullanımına 1066 sonrasında da devam edilmiştir. Normanlarla birlikte Kıta Avrupası'na ait *Dük* ve *Kont* gibi unvanlar İngiltere'ye de girmiştir. Anglo-Sakson İngilteresi'nde, Kıta Avrupası'ndaki *Dük* unvanına eş değer olan *Earl* unvanı, Normanlarla birlikte kontluğa eşdeğer olarak tanımlanarak *Dük* unvanına göre daha alt bir mertebeye gibi görünmüştür. David Crouch, *The Normans: The History of a Dynasty* (London: Hambledon Continuum, 2007) 307. Bununla beraber bu unvan önemini hiçbir zaman yitirmemiş ve Ortaçağ boyunca İngiliz hanedanına yakın soylulara verilmiştir. Salisburyli Johannes aşağıda da görüleceği üzere Anglo-Norman bir yazar olarak Norman tesiriyle Harold için *Dük* unvanını kullanır.

9 Faletra, *Wales and the Medieval Colonial Imagination*, 63.

10 Bu husus makalenin Salisburyli Johannes'in Galliler hakkındaki olumsuz düşüncelerinin değerlendirildiği kısımlarında örneklendirilmiştir.

11 Bu eserlerin başında IV. yüzyıl sonlarında yaşamış Vegetius Renatus'un *De re militari* ve Sextus Julius Frontinus (ö.103)'un *Strategemata* adlı eserleri gelir. Askeri konularda şartırcı derecede bilgi sahibi olan Johannes'in yazdıklarını bu açılardan değerlendiren bir çalışma: *John of Salisbury: Military Authority of the Twelfth-Century Renaissance* (Leiden: Brill, 2013).

sorunlara neden olduğu ve Harold'ın Gallileri nasıl ehlileştirdiği¹² başlıklı bir bölümde, İngiliz tarihinde nispeten kendi yaşadığı XII. yüzyıla daha yakın olan XI. yüzyıldan bir örnek vererek bu görüşünü kuvvetlendirmeye çalışır. İsimlerini belirtmeyip “İngiltere'nin yakın tarihine ilişkin kitaplar”¹³ şeklinde tanımladığı ve muhtemelen konu hakkında veriler içeren, 1067 yılı civarında derlendiği kabul edilip yazarı bilinmeyen anonim bir kaynak olan *Vita Edwardi Regis*¹⁴, 1140 yılı civarında ölen İngiliz keşiş Worcesterlı Johannes'e atfedilen *Chronicon ex chronicis*¹⁵, yazımına anonim olarak IX. yüzyılda başlanıp XII. yüzyılın ortalarına kadar güncellenmeye devam edilen anonim *Anglo Sakson Kroniği*¹⁶; XI. ve XII. yüzyıl Norman-

12 Joannis Saresberiensis, *Postea Episcopi Carnotensis, Vol. IV: Polycratici Libri VI-VIII*, ed. J.A. Giles, J.H. Parker, Oxonii (Oxford), 1848, Libri VI, Cap VI, 16. “Quae mala proveniant nostris neglecto delectu militum, et qualiter Haraldus Walenses subegerit.” *Policraticus*, Book VI, Chapter VI, 112. Salisbury'li Johannes, *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme: Policraticus*, çeviren ve notlandıran Fatih Durgun, ed. Cary J. Nederman (İstanbul: Timaş Akademi, 2023), VI. Kitap, VI. Bölüm, 149.

13 *Polycratici Libri VI-VIII*, s. 18. *Policraticus*, Book VI, Chapter VI, 113. *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme*, VI. Kitap, VI. Bölüm, “Anglorum recens narrat historia”. s. 150

14 Bu eserin, 8 Haziran 1042'den öldüğü 5 Ocak 1066 tarihine kadar Anglo Sakson İngilteresi'nin kralı olan, dindarlığıyla meşhur ve çok saygı duyulan Günah Çıkartan Edward (Edward the Confessor)'ın hayat hikâyesini gelecek nesillere aktarmak amacıyla eşi Kraliçe Edith (ö. 1075)'in himayesinde, Fransa'da St. Omer kasabasında bulunan Aziz Bertin Manastırı keşişlerinden biri tarafından 1065 yılında yazılmaya başlandığı kabul edilmektedir. *Vita*'nın muhtemel yazarları olarak İngiltere'ye gelerek burada ikamet etmiş ve tarih yazıcılığıyla uğraşan keşiş Goscelin ve Folcard'ın isimleri öne çıkmaktadır. Eser, 1066 yılındaki Norman İstilasından ve Edward'ın ölümünden sonra 1067 yılında tamamlanmıştır. *Vita*'nın yazılış süreciyle ilgili en yeni ve detaylı değerlendirmeler için şu modern edisyonuna bakılabilir. *The Life of King Edward who rests at Westminster attributed to a monk of St. Bertin: Vita Edwardi Regis, qui apud Westmonasterium requiescit S. Bertini monacho ascripta* ed. and translated by Frank Barlow (London: Thomas Nelson and Sons Ltd, 1962) xlv-lix. Metindeki atıflarda *Vita*'nın hem Latince orijinalini hem de İngilizce çevirisini içeren bu edisyon kullanılmıştır.

15 Bu kronik bir dünya tarihi şeklinde tasarlanmıştır fakat 450 yılından kroniğin sona erdiği 1140 yılı civarına kadar olan kayıtlar İngiliz tarihine odaklanmıştır. Bu çalışmada, eserin Latince orijinalini ve İngilizce çevirisini içeren şu edisyona atıf yapılmıştır: *The Chronicle of John of Worcester: The Annals From 450 to 1066*, ed. R.R. Darlington and P. McGurk, translated by Jennifer Bray and P. McGurk, Volume II (Oxford: Clarendon Press, 1995).

16 Britanya'nın coğrafi özellikleri ve burada hangi halkların yaşadıklarına ilişkin kısa bir girişin ardından İsa'dan 60 yıl öncesinden itibaren Ada tarihine ilişkin bilgiler veren *Anglo-Sakson Kroniği*'nin muhtemelen Kral Alf-

diya ve İngiliz tarihleri için en önemli eserlerden biri kabul edilen Anglo-Norman tarihçi Ordericus Vitalis'in yazdığı *Historia Ecclesiastica*¹⁷ gibi İngiliz tarihinin en temel ve Johannes gibi dönemin eğitimli kişileri tarafından bilinen ve dolaşımda olan kaynaklarına örtük biçimde atıfta bulunarak 1062-1063 yıllarında Wessex Dükü Harold Godwinson (ö.1066)'un komutasında İngilizlerin Galler bölgesine yaptığı askerî harekâtı başarılı askeri liderlik ve iyi eğitim görmüş ordunun nasıl başarılı olabileceğine dair bir örnek olarak gösterir. Salisburyli Johannes'in *Policraticus* adlı eserinde Harold'a yönelik övgülerinin yanı sıra Gallilere ilişkin ne kadar olumsuz bir bakış açısına da sahip olduğunu gösteren kayıt şu şekildedir:

İngiltere'nin yakın tarihine ilişkin kitaplar, Britonların istilalarının akabinde İngiltere'yi nasıl yağmaladıklarını anlatır. Kral Edward, onların boyun eğmesi için Dük Harold'ı gönderdi. Gönderdiği adam öyle biriydi ki savaştaki yiğitliğiyle ve yaptığı övgüye değer işlerle bilinen ve babasının kötülüğüne öykünüp kraliyette hak iddia etmek suretiyle şan ve şeref mükafatlarını lekelemek dışında, şanını kendi zürriyetine ka-

---

red (ö. 899) döneminde Wessex'te yazılmaya başlandığı düşünülmektedir. Eski İngilizce kaleme alınmış bu kronik Britanya'nın erken tarihine ilişkin içerdiği veriler nedeniyle sonraki nesillerin tarihçileri için vazgeçilmez bir kaynak olmuştur. Bu makaledeki atıflar kroniğin güvenilir ve modern bir edisyonuna yapılmıştır: *The Anglo-Saxon Chronicle: A Revised Edition*, ed. Dorothy Whitelock with David C. Douglas & Susie I. Tucker, (London: Eyre & Spottiswoode, 1961). Haklarında açıklama yaptığımız yukarıda bahsi geçen kroniklerin dönemin İngiliz tarihçiliği için ne kadar önemli kaynaklar olduğu düşünüldüğünde, Salisburyli Johannes'in bu eserlerin ismini belirtmesi de onları kastettiği Johannes'in anlatısındaki özellikler de dikkate alınca daha iyi anlaşılacaktır.

17 İsa'nın doğumundan itibaren Hristiyanlık tarihiyle başlayıp 1141 yılı itibarıyla sona eren bu eser, I. Haçlı Seferi ve Normandiya Düklüğü gibi konularda bilgiler içermesinin yanı sıra 1066'daki Norman İstilasası ve sonrası İngiliz tarihi için çok değerlidir. Johannes'in Ordericus Vitalis'in eserini okuduğu ve okuttuğu bilinmektedir. Nicholas Orme, "Schools", *Medieval England: An Encyclopedia*, ed. Paul E. Szermach, M. Teresa Tavormina & Joel T. Rosenthal (New York: Routledge Edition, 1998) 668. Johannes'in çağdaşı sayılabilecek diğer tarihçileri okuyup okumadığını belirlemek oldukça zordur. Fakat, XII. yüzyılda İngiliz tarih yazımının Kraliyet'in resmî ideolojisiyle uyumlu bir İngiliz kimliği oluşturma sürecinde oldukça geliştiği ve Johannes gibi bu anlayışı benimseyen dönemin eğitimli kişilerinin birbirleriyle irtibatları ve kendi düşüncelerini tarihle meşrulaştırma gayretleri düşünüldüğünde Johannes'in çağdaşı diğer tarihçilerin eserlerini de okuma veya bunlardan haberdar olma ihtimali çok kuvvetli görünür. Bu çerçevede, Salisburyli Johannes'in de dahil olduğu XII. yüzyıl İngiliz tarihçi ve yazarlarının ortak yaklaşım tarzlarından örnekler için: Gillingham, *The English in the Twelfth Century*.

dar yayabildi. Böylece, dış mihrakların harekete geçtiğini fark ettiğinde, hafif silahlı teçhizatla, işlenmemiş ham deriden yapılmış postallarla taarruz eden, göğüs kafesleri sertleştirilmiş kayışlar ve postlarla örtülü, atılan oklara karşı küçük hafif kalkanlar fırlatan ve bazen kargı fırlatıp, bazen de düşmana karşı kılıç çekmek üzere askerlerin savaş tecrübesi olması gerektiğini kesin olarak düşündüğünden aynı şekilde savaşan askerleri vazife için seçti. Birlikleri 'dip dibe ve mızrak mızrağa' sımsıkı tutunabilmek ve kalkanı kalkanla geri püskürtebilmek için kaçmak üzere olan düşmana yakın dururlardı. Böylece Harold, Snowdon'a giden yol boyunca her şeyi yakıp yıktı, seferi iki yıl uzatarak krallarını tutsak aldı ve kellelerini, kendisini sefere gönderen krala sundu. Ayrıca zavallı küçük çocuklara kadar bulabildiği her erkeği katlederek bölgede kılıçla asayışı tesis etti. O andan itibaren, herhangi bir Briton'un, halkı için saptanmış sınırın yani Offa Hendeği'nin ötesinde elinde bir silahla bulunursa kraliyet yetkilileri tarafından elinin kesileceği yasasını koydu. Böylece Britonların gücü dük tarafından o kadar zayıflatıldı ki, neredeyse tüm halkın nesli tükenmiş gibi görünüyordu ve kadınları, demin bahsi geçen kralın gösterdiği müsamaha ve izinle İngiliz erkeklerle evlendirildiler.

Liderlerin seçilmesinin ve gençlerin askerlik tecrübesinin devlete ne kadar katkı sağladığını görüyor musunuz?¹⁸

Salisburyli Johannes, Britonlar (Britones) olarak tanımladığı Gallilerin İngiliz topraklarını yağmalamalarına bir cevap olarak, Kral Edward'ın Harold'u Gallileri boyun eğdirmek üzere onların topraklarına gönderdiğinden bahsetmektedir. Gerçekten de İngiltere'nin 1066 yılında Normanlar tarafından istila edilmesinden önceki son Anglo-Sakson krallarından ve İngiliz tarihinin en önemli isimlerinden Günah Çıkartan Edward (Edward the Confessor, ö.1066), Wessex Dükü Harold Godwinson'u 1062 yılında İngiliz topraklarına kralları Gruffydd ap Llywelyn (ö.1063) önderliğinde saldırılarda bulunan Gallileri püskürtmek üzere görevlendirmişti.¹⁹ Gruffydd önderliğindeki Galliler özellikle 1052 ile 1056 yılları arasında İngiliz topraklarına oldukça başarılı akınlar düzenlemişler ve Ada'da İngiliz Kraliyeti için ciddi anlamda tehdit oluşturmaya başlamışlardı. Gallilerin özellikle İngilizlerin hakimiyetindeki Herefordshire'a yaptıkları saldırılarda başarılılar elde etmeleri ne-

18 *Polycratici Libri VI-VIII*, Cap VI, 18. *Policraticus*, Book VI, Chapter VI, 113-114. *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme*, VI. Kitap, VI. Bölüm, 150-151.

19 John Davies, *A History of Wales*, (London: Penguin, 1994) 195-196. David Walker, *Medieval Wales* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999) 16-19.

deniyle, Wessex Dükü Harold Godwinson'un bölgede asayişisi tesis etmek üzere sefere çıktığı 1062 yılının sonlarında Gruffydd, sadece İngilizlerin Galler coğrafyasına doğru yayılmalarını durdurmakla kalmamış, hakimiyeti altında bulunan Kuzey Galler'deki Gwynedd ve Powys krallıklarının yanı sıra Güney Galler'deki Morgannwg ve Deheubarth gibi krallıkları ele geçirerek küçük krallıklar şeklinde bölünmüş ve siyasi birlikten yoksun Gallileri 1057 yılı itibariyle tek bir Krallık çatısı altında birleştirmeyi başaran ilk ve tek kral olarak gücünü ispat etmişti.²⁰

Gruffydd'in Galler bölgesi üzerinde kurduğu hakimiyet ile birlikte Gallilerin kralı olduğu ve İngilizlerin onuru kıracak şekilde elde ettiği başarılar hem Gal hem de İngiliz kroniklerinde de yer almıştır. Örneğin, bu döneme ilişkin veriler bulabileceğimiz en eski Galler kroniklerinden *Brut y Tywysogion* 1054 yılına ait bir kayıta Gruffydd'in İngilizlere karşı elde ettiği başarıları vurgulamakta ve 1056 yılına ait diğer bir kayıta ise ondan Bretonların kralı (*vrenhin y Brytanyeit*) olarak bahsetmekle birlikte Harold'a tabi olduğunu yazmaktadır.²¹ Eski İngilizce yazılmış *Anglo Sakson Kroniği*'ndeki 1056 tarihli bir kayıta, Harold Godwinson'ın rahibi ve bir din adamından ziyade savaşçı niteliklere sahip biri olup piskopos olarak kutsandıktan sonra bile "haçını ve ruhani silahlarını bırakıp, mızrak ve kılıç kuşanarak" Gallilerle mücadeleye girişen Hereford Piskoposu Leofgar ve beraberindekilerin Gallilerin kralı Gruffydd'e karşı mücadeleye giriştikleri ve katledildikleri yazmaktadır. Ayrıca,

20Gruffydd'in güç kazanmasıyla Galler meselesinin Kral Edward ve İngilizler açısından ne kadar hayati bir mesele haline geldiğini İngiliz tarafı açısından değerlendiren en güncel ve kapsamlı çalışmalardan biri: Thomas Licence, *Edward the Confessor: Last of the Royal Blood* (New Haven, Yale University Press, 2020) 92-212. Bu çalışmanın yanı sıra Harold'un Galler Seferi'nin detayları için: Kelly DeVries, "Harold Godwinson in Wales: Military Legitimacy in Late Anglo-Saxon England", *The Normans and Their Adversaries at War: Essays in Memory of C. Warren Hollister*, ed. Richard P. Abels & Bernard S. Bachrach (Woodbridge, The Boydell Press, 2001) 65-85. Davies, *A History of Wales*, 195-196. Walker, *Medieval Wales*, 16-19. Charles-Edwards, *Wales and the Britons*, 565-567.

21 *Brut y Tywysogion or the Chronicle of the Princes of Wales*, ed. John Williams Ab Ithel (London: Longman, 1860) 42-45. *Hükümdarların Kronikleri* şeklinde Türkçeleştirebileceğimiz bu kronik Galfridus'un daha önce ismi geçen *De gestis Britonum* adlı eserinin devamı niteliğinde yazılmıştır. Anonim niteliğe sahip *Brut y Tywysogion*'un Latince orijinalinin Gal dilinde yapılan çevirileri elimize ulaşabilmiştir. Kronolojik olarak 682 ile 1332 yıllarını arasını kapsayan kroniğin XII. yüzyılın ikinci yarısına kadar içerdiği kayıtlar sonradan yazılmıştır.

Mercia Earlü Leofric (ö.1057)'in yardım etmek üzere gelmesine kadar büyük kayıplar veren İngilizlerin Gallilerle uzlaşma yoluna gitmek zorunda kaldıkları, Leofric ile birlikte Harold ve 1056-1060 yılları arasında Hereford Piskoposu olan Aldred'in Gruffydd ile barış antlaşması yaptıkları kaydedilir. Ardından her ne kadar Gruffydd'in, İngiliz kralı Edward'a sadakatini sunarak tabi bir kral olduğu belirtilse de onun Gallilerin hükümdarı olarak kabul gördüğü dönemin en önemli İngiliz kaynaklarından *Anglo Sakson Kroniği*'nde de böylece tasdik edilmiş olmaktadır.²²

Anglo Sakson Kroniği'ne göre daha geç tarihli bir kaynak olup XII. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınan fakat bununla birlikte döneme ilişkin en önemli kaynaklardan biri kabul edilip Latince yazılmış *Chronicon ex chronicis*'te de Gruffydd, 1052 yılına ait kayıta Gallilerin kralı (Walensium rex Griffinus) olarak tanımlanmıştır.²³ Yine *Anglo Sakson Kroniği*'ndekine benzer şekilde, bu kronikte de Gruffydd'in önderliğindeki Gallilerin Hereford gibi İngilizlere ait olan yerlerde gerçekleştirdikleri yağmalardan bahsedilmektedir.²⁴ *Chronicon ex chronicis*'teki diğer bazı kayıtlarda da Gruffydd Gallilerin kralı olarak betimlense de²⁵, yukarıda değindiğimiz *Anglo Saxon Kroniği*'ndeki 1056 tarihli kayıttaki gibi Edward'a tabi kral olarak tasvir edilmemiş sadece Leofgar'ın öldürülmesinden sonra Leofric ve Harold'un, dolayısıyla da Kral Edward'ın Gruffydd ile barış yaptıklarından bahsedilmiştir.²⁶ Anglo Sakson Kroniği gibi çağdaş kaynaklardan olan *Vita Edwardi Regis*'te ise, Harold'un 1063 yılındaki Seferi'ne değinilmekle birlikte bu tarihten önce Gruffydd'in İngiliz topraklarına yaptığı saldırılardan tafsilatlı olarak bahsedilmemiştir. Fakat, diğer kroniklerde olduğu gibi *Vita*'da da Gruffydd'in İngilizlere başkaldırdığı belirtilerek Batı Britonları'nın kralı (*rex occidentalium Britonum Griphinus*) olduğu yazılmıştır.²⁷ Diğer kroniklerde kullanılan Gallilerin kralı ifadesinden farklı olarak Gruffydd'in Batı Britonları'nın kralı olarak anılmasına benzer şekilde Salisburyli Johannes de yukarıda belirtildiği üzere, Gruffydd'i Britonların kralı olarak betimlemektedir.²⁸

22 *The Anglo-Saxon Chronicle*, 132.

23 *The Chronicle of John of Worcester*, 566-567.

24 *The Chronicle of John of Worcester*, 576-577.

25 *The Chronicle of John of Worcester*, 576-577, 580-581.

26 *The Chronicle of John of Worcester*, 580-581.

27 *The Life of King Edward*, 42.

28 *Polycratici Libri VI-VIII*, Cap VI, 18. *Polycraticus*, Book VI, Chapter VI, 113-

114. *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme*, VI. Kitap, VI. Bölüm, 150-151.

Galillerin Briton olarak tanımlanmasının XII. yüzyıl İngiliz tarih yazımı ve zihniyet dünyası bağlamında ne anlama geldiği ve Salisburyli Johannes'in, her ne kadar *Policraticus*'ta kimi yerlerde Galli kelimesini kullansa da değerlendirdiğimiz kayıta ve başka yerlerde Briton kelimesini kullanmasının bilinçli olması ve ardındaki niyetler aşağıda tartışılacaktır. Fakat buraya kadar, döneme ilişkin en önemli kaynaklardaki bu verilerden şu sonuca ulaşmak mümkündür: İngiliz kralı Günah Çıkartan Edward'ın, İngiliz topraklarına yağma akınları düzenleyen, İngilizlerin onurunu kırarak kendini İngilizlerin nezdinde de Gallilerin kralı olarak kabul ettiren Gruffydd'in önderliğindeki sayıca az Gallileri İngiliz egemenliğini kabul etmeye zorlayacak bir sefer tertip etmesi ve başına da savaş meydanında mahir bir kumandanı getirmesi İngilizler açısından adeta bir zorunluluk haline gelmişti. Wessex Earl'ü Harold Godwinson, bu görev için en uygun isimlerden biriydi. Zira Gallilerle 1050'li yıllardan beri mücadele etmekte ve onları çok iyi tanımaktaydı. Netice itibariyle, savaş meydanındaki yeteneğiyle bilinen bir soylu kumandan olan Harold'un komuta ettiği Galler Seferi 1062-1063 yılları arasında devam etmiş, Galillerin İngiliz topraklarına gerçekleştirdikleri saldırılar bertaraf edilmiş ve Galler kralı Gruffydd ap Llywelyn'in öldürülmesiyle birlikte de bütün Gallileri kapsayan Galler Krallığı da tarihte bir daha kurulamayacak şekilde ortadan kalmıştı.²⁹

29B.T. Hudson, "The Destruction of Gruffudd ap Llywelyn", *Welsh History Review* 15 (1990/91) 331-350. Licence, *Edward the Confessor: Last of the Royal Blood*, 212-213. Davies, *A History of Wales*, 195-196, Walker, *Medieval Wales*, 16-19. DeVries, "Harold Godwinson in Wales", *The Normans and Their Adversaries at War*, 65-85. Charles-Edwards, *Wales and the Britons*, 565-567. Harold'un saldırısından kaçan Gruffydd, kendi adamları tarafından öldürülmüş ve kesilen başı Harold'a sunulmuş, Harold tarafından Kral Edward'a gönderilmiştir. *The Anglo-Saxon Chronicle*, 136. *Brut y Tywysogion or the Chronicle of the Princes of Wales*, 44-45. Bu kronikte olay 1061 yılına ait kayıta geçmektedir. 1062-1063 yıllarına ilişkin oldukça az bilgi içeren *Vita Edwardi Regis*'te sadece Gruffydd'in öldürüldüğü belirtilir. *The Life of King Edward*, 42. *Chronicon ex chronicis*'te Gallilerin Harold'dan kaçan kral Gruffydd'i tahttan indirdikleri yazar. *The Chronicle of John of Worcester*, 592-593. Salisburyli Johannes, Gruffydd'in Harold tarafından esir alındığını yazmakla beraber tarihi kaynaklarda böyle bir bilgiye rastlanmamaktadır. *Policratici Libri VI-VIII*, 18. *Policraticus*, Book VI, Chapter VI, 113-114. *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme*, VI. Kitap, VI. Bölüm, 151.

XII. YÜZYIL KAYNAKLARINDA GALLİ ALGISININ DEĞİŞİMİ VE *POLICRATICUS* TAKİ OLUMSUZ GALLİ İMGESİ

Johannes, 1063 yılına ilişkin anlatısını tabii olarak yukarıda bahsi geçen kaynaklardan edindiği veriler üzerine inşa etmekle birlikte, Harold'un Galler Seferi'ne ilişkin kendi yorumlarını da katarak dönemin diğer kaynaklarında göremeyeceğimiz biçimde dikkate değer bir yeni anlatı sunar. Her şeyden önce, Johannes oldukça somut biçimde Gallileri, *Vita Edwardi Regis*'deki Batı Britonları ifadesini hatırlatacak biçimde Britonlar olarak tanımlayarak onların eski dönemlerden beri İngilizlerden etnik olarak farklı olduklarının altını çizme ihtiyacı duyar. Diğer bütün kroniklerdeki bilgilerle uyumlu şekilde Gallilerin İngiliz topraklarına yağma saldırılarında bulunduğunu belirten Johannes, yukarıda değinildiği üzere, bölüm başlığında Harold'un onları ehlileştirdiğini ifade etmekle sadece İngilizlerle Gallilerin karşıtlığına vurgu yapmakla kalmaz dahası bununla, her iki halk arasında medeni ve barbar olma nitelikleriyle de keskin bir ayırım yapar.³⁰ Her ne kadar medeni kelimesi günümüzde kullanılan anlamıyla XVIII. yüzyılda ortaya çıkmış ve Johannes'in döneminde bilinmeyen bir kavram olsa da Gallilerin ehlileştirilmesi gereken bir halk olduğunu belirtmesi medeni/barbar ayırımının en azından Salisburyli Johannes ve çağdaşlarının zihniyet dünyasında yer edindiğini gösterir.³¹ Ayrıca, Johannes gibi ilmi açıdan oldukça yetkin bir din adamının *Policraticus* gibi adalet ve ahlak ilkelerini ön plana çıkardığı bir eserde Kral Edward'ın Gallileri "boyun eğdirmek" üzere Harold'u Galler Bölgesi'ne göndermesini böylesi bir ayırmacı üslupla dile getirmesinin nedenleri üzerinde durulduğunda ve kendisi her ne kadar İngilizler ve Galliler

30 *Polycratici Libri VI-VIII*, Libri VI, Cap VI, 16, *Policraticus*, Book VI, Chapter VI, 112. Salisburyli Johannes, VI. Kitap, VI. Bölüm, 149.

31 Medeni, barbar ve vahşi kavramları arasındaki kavramsal ayırım XVIII. yüzyıl ilerlemeciliğinden kaynaklı olarak sistemleştirilmekle beraber tarihi köklerinin olduğunu da belirtmek gerekir. Öyle ki, modern öncesi dönemde de barbarlar kimi kültürel özelliklere sahip olma yönleriyle vahşilerden daha üstün görülmüşlerdir. Christian Moser, "The Concept of Barbarism in Eighteenth-Century Theories of Culture and Sociogenesis", *Barbarian: Explorations of a Western Concept in Theory, Literature and the Arts, Vol: I: From the Enlightenment to the Turn of the Twentieth Century*, ed. Markus Winkler, (Stuttgart: J.B. Metzler Verlag, 2018) 48-53. Salisburyli Johannes'in Gallileri ehlileşmemiş ve barbar gibi kavramlarla tanımlaması, vahşilik ve barbarlık durumunun Johannes'in zihniyet dünyasında iç içe geçtiğine işaret eder.

için *Policraticus*'ta “medeni” ve “barbar” kavramlarını kullanmasa da Johannes'in aşağıda gösterileceği üzere başka bir yerde Galliler için barbar ifadesini kullanması göz önünde bulundurulduğunda ve *Vita* ile çağdaşı tarihçi Malmesburyli Willelmus'un *De Gestis Regum Anglorum* ve *Gesta Regum Anglorum* gibi başlıklarla bilinen eseri gibi kaynaklardaki verilerle mukayeseli okunduğunda, Gallilere karşı medeni/barbar karşıtlığı çerçevesinde bir yaklaşım tarzının Johannes'in çağında yerleşik bir kanaate dönüşmeye başladığı görülecektir. Böylece Johannes'in *Policraticus*'ta Gallilere karşı oldukça olumsuz bir tutum geliştirmesi ve onların ehlileştirilmesinden bahsetmesi daha iyi anlaşılacaktır.

Bu noktada özellikle şunu vurgulamak gerekir ki, Gallilerin Britanya Adası'nda Anglo Saksonlardan daha eski bir halk olan Britonlarla aynı kökenlerden geldikleri ve Anglo-Saksonların adaya yerleşmeleriyle birlikte Britonları asimile ettikleri Ortaçağ İngiliz tarih yazımında takriben VIII. yüzyıl başlarından beri yaygın bir görüş haline gelmeye başlamıştı. Örneğin, Ortaçağ İngiliz tarihçiliğinin kurucu isimlerinden Bede (ö. 735), *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* adlı eserinde bu farklılığın altını çizerek Britanya adalarında İngilizlerin yanı sıra Briton, İskoç ve Pictlerin yaşadığını yazmıştı.³² Bunun yanı sıra, Hristiyanlığı seçmiş Anglo-Saksonların Britonları asimile etmesini ve Ada'ya hakim olmasını meşrulaştırmaya gayret göstermiş ve bu anlamda Britonlar hakkında korkak oldukları gibi olumsuz betimlemelerde bulunmasının yanı sıra onları dini açıdan da yanlış yola sapan bir halk olarak resmetmişti.³³ Bu bağlamda, Bede'nin öncülüğünde şekillenen Anglo Sakson merkezli tarih yazımı nedeniyle Britonlara ve dolayısıyla da Gallilere karşı kullanılan dil en başından beri ayrımcıydı. Aslında Briton kelimesi etnik olarak İngilizlerden farklı olan ve Anglo Saksonlar'ın Britanya'ya gelmesinden önceki halkları tanımlamak açısından XII. yüzyıl öncesinde Galliler tarafından da kullanılan bir kelimeydi. Galliler Ada'nın kadim halkı olduklarını vurgulamak için bu ke-

32 Bu husustaki bazı örnekler için: *Bede's Ecclesiastical History of England: A Revised Translation with Introduction, Life and Notes by A.M. Sellar* (London: George Bell and Sons, 1912) I. Kitap, I. Bölüm, 7-8, III. Kitap, VI. Bölüm, 79, V. Kitap, XIX. Bölüm, 169. Daha geç tarihli bir örnek: *The Anglo-Saxon Chronicle*, 5. Bu eserlede İskoç ile kastedilen İrlanda ve günümüz Batı İskoçyası'ndaki Keltlerdir. Pictler ise Doğu ve Kuzeydoğu İskoçya'daki kadim bir halktır.

33 *Bede's Ecclesiastical History of England*, I. Kitap, XV. Bölüm, 25. I. Kitap XVII. Bölüm, 27.

limeyi gayet rahatça kullanılabiliyordu. Fakat Johannes gibi yazarların aşağıda gösterileceği üzere, bu kelimeyi yazılarında kullanma biçimlerindeki aşağılayıcı ton ve bağlam düşünüldüğünde maksatlarının İngilizlerle Britonların etnik farklılığının altını belirgin olarak çizmek olduğu anlaşılacaktır. Öte yandan, Briton kelimesi gibi Galli kelimesi de İngilizler açısından olumsuz bir içeriğe sahipti. Zira, Galliler için kullanılan ve “yabancı” anlamına gelen Eski İngilizce *Walas* veya *Wealas* kelimesi, Anglo Saksonlar tarafından kendilerinden farklı olduklarını düşündükleri Gallileri tanımlamak için kullanılıyordu. Bu kelime de Gal dilinde ve Latince yazılan kaynaklarda etnik ve coğrafi bir tanım olarak yer alıyordu.³⁴ Dolayısıyla hem İngiliz hem de Gal kaynakları Briton ya da Galli kavramlarını farklı niyet ve vurgularla kullanıyordu. Gallilere ilişkin olumsuz dilin İngiliz yazılı metinlerde daha belirgin hale geldiği, Galler milli kimliğinin İngiliz yayımlarına karşı daha agresif bir pozisyona yöneldiği, Johannes’in eserlerini kaleme aldığı XII. yüzyıl ortalarında Galliler ise kendilerini tanımlamak için alternatif bir kavram olarak “aynı yörenin insanları” anlamına gelen *cymry* (tekili *cymro*) tercih etmeye başlayacaklardı.³⁵

Bu çerçevede, Johannes, Briton ve Galli kelimelerini İngilizleri merkeze alarak onların medeni Gallilerin barbar olduğu şeklinde yerleşik hale gelmeye başlayan bir ayrım çerçevesinde kullanacaktı. Johannes’in Harold’un Gallileri ehlileştirmesi ifadesi de konu hakkındaki muhtemel kaynaklarından *Vita Edwardi*’de Britonları için kullanılan “ehlileşmemiş halk” (*gens indomita*)³⁶ tanımının bir yansımasıydı. Fakat, Britonlara karşı kullanılan ayrımcı dil *Vita*’nın yazıldığı XI. Yüzyılda medeni/barbar karşıtlığı şeklini henüz tam anlamıyla almamıştı. John Gillingham’ın dikkat çektiği üzere, XII. yüzyıl öncesinde barbar ifadesi daha çok kuzeyli Danlar ve Norveçliler için Pagan anlamında kullanılıyordu. Diğer taraftan, her ne kadar Galliler, erken dönem Batı Sakson yasalarında ikinci sınıf

34Huw Pryce, “British or Welsh? National Identity in Twelfth-Century Wales”, *The English Historical Review*, 116 (468) (2001) 775-801. Simon Meecham-Jones, “Where Was Wales? The Erasure of Wales in Medieval English Culture”, *Authority and Subjugation in Writing of Medieval Wales*, ed. Ruth Kennedy & Simon-Meecham-Jones (New York: Palgrave Macmillan, 2008) 27-55.

35Pryce, “British or Welsh”, 775-801. Meecham-Jones, “Where Was Wales?” 27-55.

36 *The Life of King Edward*, 57.

tebaa olarak tanımlanmış olsalar da³⁷ Ada'nın yerli halklarından İskoçlar yazılı kaynaklarda Gallilere kıyasla daha düşmanca tasvir edilebiliyorlardı.³⁸ Örneğin, *Vita Edwardi Regis*, İskoçlarla yaşana-na bir sınır anlaşmazlığı meselesine ilişkin 1160'lı yılların başlarına ait bir kayıтта İskoçları “dönek” ve “kaypak” bir ırk (*incertum genus hominum et leue*) olarak tanımlıyordu.³⁹ Dolayısıyla, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, XII. yüzyıl öncesi kaynaklarda Galliler hakkında keskin bir biçimde ifade edilen düşmanca tasvirlerle pek rastlanmıyordu. Hatta örneğin, daha önce bahsi geçen Worcesterlı Johannes'e atfedilen *Chronicon ex chronicis*'in geç tarihli kayıtlarında muhtemelen Worcester ve Güney Galler kiliseleri arasındaki yakın ilişkiler nedeniyle 1094 yılına ait bir kayıтта Fransızlara karşı mücadele veren Gallilere sempatiyle yaklaşıldığı tespit edilebilir.⁴⁰

Bununla beraber, Briton kökenli Gallilere yaklaşım tarzında özellikle Johannes'in yaşadığı XII. yüzyılda değişimin başladığı görülmektedir. *Chronicon ex chronicis* yazarının 1130'lu yıllardan itibaren Gallilere ilişkin daha negatif bir dil benimsemesinde görebileceğimiz bu değişim⁴¹, XII. yüzyılın ikinci çeyreğine gelindiğinde İngiliz tarih yazımında Gallilerin artık oldukça olumsuz şekilde betimlenmeye ve barbar olarak nitelendirilmeye başlanmasıyla oldukça dikkate değer bir şekil alır.⁴² Öyle ki, Johannes'in çağdaşı olan İngiliz tarihçi Malmesburyli Willelmus *De Gestis Regum Anglorum* başlıklı eserinin 1042-1066 yılları arasını kapsayan kısım-

37 *The Laws of the Earliest English Kings*, ed. and trans. F.L. Attenborough, Second Printing (New Jersey: The Lawbook Exchange Ltd., 2007) 36-61. John Gillingham, “Foundations of a Disunited Kingdom”, *Uniting the Kingdom? The Making of British History*, ed. Alexander Grant & Keith J. Stringer (London: Routledge, 2003) 56.

38 John Gillingham, “The Context and Purposes of Geoffrey of Monmouth's *History of the Kings of Britain*”, *Anglo-Norman Studies: XIII. Proceedings of the Battle Conference 1990*, ed. Marjorie Chibnall (Woodbridge: The Boydell Press, 1991) 106. Örneğin, X. yüzyılda yaşamış Anglo Sakson tarihçi Ethelweard (ö. 998 civarı)'ın eserinde kuzeyli halkları barbar ve pagan özdeşliğiyle tanımlama çok sıklıkla görülür. “The Chronicle of Fabius Ethelwerd”, *Old English Chronicles*, ed. J.A. Giles (London: George Bell & Sons, 1906) 4-5, 23.

39 *The Life of King Edward*, 43.

40 *The Chronicle of John of Worcester: The Annals From 1067 to 1140 with the Gloucester Interpolations and the Continuation to 1141*, ed. and trans. P. McGurk, Volume III (Oxford: Clarendon Press, 1998) 72-73. Gillingham, “The Context and Purposes” 106.

41 *The Chronicle of John of Worcester*, 218-229.

42 Gillingham, “The Context and Purposes”, 106.

larında Harold'un dize getirdiği Galliler için barbar ifadesini kullanmaktan kaçınmayacaktı.⁴³ Bu ifade Willelmus'un kaynak olarak kullandığı daha önceki çağlarda yazılmış tarih eserlerinden aldığı bir ifade değildi fakat kendi döneminde Gallilere ilişkin algının oldukça "çarpıcı" bir tasviriydi.⁴⁴ Willelmus tıpkı Salisburyli Johannes gibi Galli ve Briton kelimelerinin her ikisine de eserinde yer veriyor ve örneğin barbar olarak tasvir ettiği Gallilerden X. yüzyıla ait bir kayıttta Britonlar olarak bahsederek artık kendi döneminde alışıldığı üzere onlara Galliler dendiğini yazıyordu.⁴⁵ 1120'li yıllarda kaleme alınan *De Gestis Regum Anglorum*, XII. yüzyıl İngiliz tarih yazımında Gallilere ilişkin olumsuz algıya doğru yönelişin tipik bir örneğini temsil eder ve İskoçlarla İrlandalıları da kapsayacak şekilde genişletilen saldırgan dilin öncüsü sayılabilir. Bu bağlamda, Gallileri barbar olarak nitelendiren Willelmus için İngilizlerin etraflarındaki diğer etnik topluluklara göre daha medeni olmalarının ölçüsünün İngiltere'nin siyasi ve sosyo-ekonomik açıdan daha gelişmiş olması olduğu eserinde İrlandalıları kıyasla şehirlerde yaşayan ve ticaretle uğraşan İngiliz ve Fransızların daha görgülü ve kültürlü bir yaşam biçimine sahip olmalarını (*cultiori genere vitae*) belirtmesinden de anlaşılabilir.⁴⁶

Başka bir örnek olarak, Salisburyli Johannes'in okuduğunu bildiğimiz çağdaşı Ordericus Vitalis'in *Historia Ecclesiastica* adlı eserden verilebilir. Ordericus Vitalis, İngiliz Kraliyeti adına Galler'in Kuzeydoğusunda hakimiyet kuran ve 1093 yılında Galliler tarafından öldürülen Rhuddlanlı Robert'in onlarla mücadelesine yer verdiği bir kısımda, Malmesburyli Willelmus ve Salisburyli Johannes'in Galliler için yaptıkları betimlemeleri anımsatırcasına Britonlara (*Britones*), yaygın olarak Galli (*Gualenses*) dendiğini ve Robert'in bu barbarlara karşı (*barbaris opponeretur*) İngiliz Krallığı'nı korumakla görevlendirildiğini yazmaktadır.⁴⁷ XII. yüzyıl ortalarında

43 Willelmi Malbesbiriensis Monachi, *De Gestis Regum Anglorum*, Vol: I, ed. William Stubbs (London: Rolls Commission, 1887) Libri II, 237. Omnemque illam barbariem.

44 Gillianham, *The English in the Twelfth Century*, 27.

45 *De Gestis Regum Anglorum*, Vol: I, 135.

46 Willelmi Malbesbiriensis Monachi, *De Gestis Regum Anglorum*, Vol: II, ed. William Stubbs (London: Rolls Commission, 1889) Libri V, 485. Kristen A. Fanton, *Gender, Nation and Conquest in the Works of William of Malmesbury* (Woodbridge: The Boydell Press, 2008) 86-99.

47 *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, Vol: IV, Books VII and VIII, ed. and translated by Marjorie Chibnall (Oxford: Clarendon Press 1973) 138-

kaleme alınan, dolayısıyla Salisburyli Johannes'in yaşadığı döneme ait bir başka kaynak 1135- 1154 yılları arasında İngiliz kralı olan Stephen dönemine ilişkin en önemli kaynaklardan biri olan anonim *Gesta Stephani*'de bu saldırgan dil çok daha açık biçimde görülür. Öyle ki, örneğin İngilizlerin Galler'e gerçekleştirdikleri bir sefere ilişkin kayıta anonim yazar Galliler için "barbar Galli yığını" (*barbara Walensim multitudine*) ifadesi kullanılır.⁴⁸ *Gesta Stephani* yazarı da Salisburyli Johannes ve Malmesburyli Willelmus gibi kimi yerde bu bölge halkına Galli kimi yerde de Briton demekle birlikte bu adlandırma farklılıklarının ötesinde 1066 yılındaki Norman İstilasası ile birlikte Anglo-Normanların Galler'de kaleler kurduklarına, bölge halkına boyun eğdirdiklerine ve asayişi sağlamak üzere yasalar ve mahkemeler oluşturduklarına⁴⁹ vurgu yaparak İngilizlerin aslında ehlileşmemiş olarak gördüğü Gallilerden daha medeni ve gelişkin olduğuna işaret eder. Özetle, tüm bu veriler ışığında XII. yüzyılın ortalarına doğru İngiliz kroniklerinin medeni/barbar karşıtlığı çerçevesinde Gallilere yönelik kullanmaya başladıkları ayırıcı dil çerçevesinde Salisburyli Johannes'in 1159 yılında yazımı tamamlanan *Policraticus*'ta çizdiği olumsuz Briton (Galli) portresi, kronoloji göz önüne alındığında daha iyi anlaşılabilir.

POLICRATICUS'TA GALLİLERE YÖNELİK OLUMSUZ İFADELERİN SİYASAL NEDENLERİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Galler meselesi *Policraticus*'un yanı sıra yazdığı mektuplarda da Gallilere ilişkin oldukça olumsuz ve saldırgan bir dil kullanan Sa-

139. Orderic Vitalis'in eserinde Gallilerin barbar olarak nitelendirilmesine başka bir örnek: *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, Vol: VI, Books XI, XII, and XIII, ed. translated by Marjorie Chibnall (Oxford: Clarendon Press, 1986) 546-547.

48 *Gesta Stephani, Regis Anglorum et Ducis Normannorum*, ed. Richard Clarke Sewell (London: Sumptibus Societatis, 1846) Liber II, 121.

49 *Gesta Stephani*, Liber I, 9. *The Chronicle of Henry of Huntingdon Comprising the History of England, from the Invasion Julius Caesar to the Accession of Henry II, Also the Acts of King Stephen, King of England and Duke of Normandy*, translated and edited by Thomas Forester (London: Henry G. Bohn, 1853) 329. Gallilere ilişkin aşağılayıcı ifadeler başka kaynaklarda da tespit edilebilir. Örneğin, William of Newburgh, *The History of English Affairs: Book II, Chapter V*, edited with an Introduction, Translation and Commentary by Peter Walsh, M. J. Kennedy (Oxford: Aris & Phillips Classical Texts, 2007) 20-25.

lisburyli Johannes'in gündemini 1150'li ve 1160'lı yıllar boyunca meşgul eden konulardan biri olmuştur. Bu anlamda, İngilizliğiyle gurur duyan,⁵⁰ döneminin önemli bir din adamı ve saray çevrelerine gözden düştüğü 1160'lı yıllarda bile yakın olan Johannes'in Harold'un 1062-1063 yılındaki Galler Seferi'ne ilişkin ve yukarıda örnekler verdiğimiz kronik yazarlarının Gallilere yönelik düşmanca denilebilecek bir tutuma yönelmesinin siyasi ve dini nedenlerini göz önünde bulundurmak ve Gallilere yönelik ifadelerini bu nedenlere atıfla değerlendirmek gerekir. Öncelikli olarak XII. yüzyılın ortalarında İngiliz tarih yazarları ve Salisburyli Johannes için Galler meselesinin neden bu kadar önemli olduğu siyasi yönleriyle tespit edilmelidir. Erken Ortaçağ'dan beri siyasi olarak bütünlükten yoksun, coğrafi ve kültürel olarak Kuzey ve Güney şeklinde farklılaşan, Kuzeybatısındaki dağlık Snowdonia bölgesinin değişime dirençli ve zapt edilmesinin güç olduğu, birbirleriyle çatışma halindeki birçok krallık arasında bölünmüş olan Galler bölgesi⁵¹, daha önce hakkında değerlendirmelerde bulunulan Kuzeybatıdaki Gwynedd Krallığı'na hükmeden Gruffydd ap Llywelyn'in yönetimi altında 1150'li yıllarda birleşebilmişti. Gwynedd Krallığı'nın merkezi olan Snowdonia bölgesi, İngilizlere karşı Gal direnişini ve siyasi kimliğini temsil ediyordu.⁵² Fakat, Britonlar eskiden beri Anglo Saksonlarla İngiltere'nin Batı sınırında ciddi sorunlar yaşıyorlardı. VIII. yüzyılda 757'den öldüğü 796 yılına kadar Anglo Sakson Mercia Krallığı'nın hükümdarı olan Offa gücünün zirvesine olduğu 778 ile 784 yılları arasında Galler topraklarına saldırılarda bulunmuş ve Mercia ile Güney Galler'deki Powys Krallığı arasında kendi adıyla bilinen bir sınır olarak Offa Hendeği'ni yaptırmıştı.⁵³

50 Örneğin, Johannes, *Policraticus*'un bir yerinde İngilizler için "Sizce neden yaratılış itibariyle takdire şayan olduğu kabul edilen bir ulusun övgüsüyle oyalanıyorum?" der. Quid moror in commendatione gentis, quam de natura constat esse laudabilem? *Polycratici Libri VI-VIII*, 47. *Policraticus*, Book VI, Chapter 19, 122. *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme*, VI. Kitap, 19. Bölüm, 160.

51 Hugh Kearney, *The British Isles: A History of Four Nations*, Second Edition (Cambridge: Cambridge University Press, 2006) 50, 172.

52 Wendy Davies, *Wales in the Early Middle Ages*, (Leicester: Leicester University Press, 1982) 85.

53 *Brut y Tywysogion or the Chronicle of the Princes of Wales*, 8-9. Davies, *A History of Wales*, 131. 778 yılında Offa'nın Güneybatı Galler'deki Dyfed bölgesine yaptığı yıkıcı saldırıların ardından Galli saldırılarını püskürtebilmenin yanı sıra İngilizlerin Gal topraklarına saldırı yapacakları askeri hat olması düşüncesiyle 784 veya 785'den sonra yapılması muhtemeldir.

792 yılından itibaren İngiliz topraklarının Viking saldırılarının başlamasının ardından hem Anglo Saksonlar hem de Galliler Viking istilalarıyla baş etmek zorunda kalmışlardı. Viking istilası özellikle İngiliz topraklarında IX. ve X. yüzyıllarda ciddi bir tehdit yaratmış ve ancak Anglo Sakson Wessex kralı Büyük Alfred (ö.899) döneminde Vikingler durdurulabilmiş, zaman içinde de Viking istilası öncesi Anglo Sakson unsurlarla Anglo Sakson toplumuna asimile olan Vikinglerin de dahil olduğu Birleşik bir Anglo Sakson İngiliz Krallığı'nın kurulabilmesi mümkün olmuştu. Galler topraklarında ise İngiltere ile karşılaştırıldığında Viking saldırılarının etkileri oldukça az olmuştu. Birçok yerel krallığa bölünmüş Galler'de İrlanda üzerinden gerçekleşen Viking saldırıları IX. yüzyıl boyunca ve X. yüzyıl başlarında Galler'in Kuzeybatısındaki Anglesey adasında yaptıkları yağmalara rağmen Galliler tarafından kimi zamanlarda Anglo Saksonlarla işbirliği yapabilmeleri sayesinde püskürtülebilmisti.⁵⁴ Fakat Viking tehdidi bertaraf edildikten sonra Anglo Saksonlar ve Galliler arasındaki anlaşmazlıklar, İngiltere'de 1066 yılında gerçekleşen Norman İstilasası öncesinde oldukça şiddetli hale geldi.

Birleşik Anglo Sakson Krallığı'nın Viking sorununun ortadan kalkmasını takiben belirli bir güce ulaşmasıyla birlikte özellikle yukarıda değinildiği üzere, Günah Çıkartan Edward döneminde Galler bölgesinde hakimiyetini arttırmak istemesi ve bölünmüş Galler krallıklarının da Gruffydd ap Llywelyn'in hakimiyeti altında birleşmesiyle iki krallık sınır bölgesinde karşı karşıya gelmiş ve ancak Wessex Dükü Harold'un Galler Seferi'ndeki başarısı ve 1063 yılında Gruffydd'in Galliler tarafından öldürülmesiyle İngilizler açısından Galler sorunu bir nebze olsun yatıştırabilmişti. Norman İstilasası sonrası İngiltere'de oluşan Anglo-Norman krallık, etrafın-

---

Walker, *Medieval Wales*, 15. *Anglo-Sakson Kroniği* başta olmak üzere İngiliz kroniklerinde Offa Hendeği'nden bahsedilmemesi ilginçtir.

54 Christopher A. Snyder, *The Britons* (Oxford: Blackwell, 2003) 180. Vikingler Gal ve Anglo Sakson müteffik orduları tarafından 893 yılında Galler bölgesinde gerçekleşen Buttington Savaşı'nda mağlup edildikten sonra Galliler için büyük bir tehdit olmaktan çıktı. Bu savaşın kaydı Gal kroniği *Brut y Tywysogion*'da bulunmuyor. Fakat *The Anglo-Saxon Chronicle*, 55-56'da savaşın kısa bir anlatısı mevcuttur. Dublin'den gelen küçük bir Viking birliği 903 yılında Anglesey adasını işgal etmiş fakat kalıcı bir yerleşim oluşturamamışlardır. 1000 yılı civarında yine aynı bölgeye başarısız Viking saldırıları gerçekleştirilmiştir. Gabriele Esposito, *Armies of the Vikings AD 793-1066: History, Organisation & Equipment*, (Barnsley: Pen & Sword Military, 2021) 54.

daki bölgeler üzerinde tam hakimiyet kurmak üzere oldukça aktif ve etkin bir askeri siyaset izlemiş ve kral I. William (ö.1087) 1081 yılında Galler'in içlerine doğru ilerlemişti.⁵⁵ Güney Galler'in büyük kısmını kapsayan Deheubarth Krallığı'nın hükümdarı Rhys ap Tewdwr'ın öldürülmesi ve bölgedeki toprakların İngilizlerin egemenliğindeki lortluklara bölünmesiyle 1093 yılında güç dengesi büyük ölçüde İngilizler lehine değişmişti. Öyle ki, bu tarihten sonra Gallilerin yöneticiler için *rex* (kral) unvanı yerine onların yerel ölçekte idareciler olduklarını ima eden *princeps* ve *dominus* gibi unvanları kullandıkları bilinmektedir.⁵⁶

XII. yüzyıla gelindiğinde, Anglo-Normanlar Galler'de hâkim konumda olmalarına rağmen, Galliler ellerine geçen her fırsatta isyan etmeye çalışıyorlardı. Özellikle 1135 yılında İngiliz kralı I. Henry'nin ölümünün ardından Galler'in muhtelif bölgelerinde isyanlar çıkmış ve 1136-1137 tarihlerindeki muharebelerde Deheubarth kralı Gruffydd ap Rhys ile Gwynedd kralı Owain Gwynedd'in ittifakıyla Galliler İngilizlere karşı ciddi başarılar elde ederek Galler'in Batısı ve Kuzeydoğusuna doğru ilerlemişler ve bölgede İngiliz Krallığı'nı temsil eden Lord Richard Fitz Gilbert ve Payn Fitz John öldürmüştü.⁵⁷ Deheubarth kralı Gruffydd ap Rhys'ın 1137 yılında öldürülmesiyle Galler İsyanı ivme kaybetmekle birlikte oğlu Henry (II. Henry)'yi tahta çıkarmak isteyen Matilda ile iktidar mücadelesi veren Kral Stephen Galler meselesini ikincil plana atmıştı. Bu nedenle Galler'de İngilizler adına ciddi toprak kayıpları yaşanmıştı.⁵⁸

55 R.R. Davis, *The Age of Conquest, Wales: 1063-1415* (Oxford: Oxford University Press, 2000) 33-34.

56 Gillingham, *The English in the Twelfth Century*, 32. Döneme ilişkin kroniklerde bunu doğrulayan ifadeler kullanılmaktadır. "Britonların krallığı son buldu" ifadesi için: *Brut y Tywysogion or the Chronicle of the Princes of Wales*, 55. *Chronicon ex chronicis*'te "bu tarihten sonra Galler'i artık krallar yönetmiyordu" diye yazmaktadır: *The Chronicle of John of Worcester*, Vol: III, 64-65.

57 Davis, *The Age of Conquest*, 45. *Gesta Stephani*, Liber I, 10- 15.

58 *Brut y Tywysogion or the Chronicle of the Princes of Wales*, 160-161. *The Chronicle of John of Worcester*, Vol: III, 228-229. Davis, *The Age of Conquest*, 46-52. I. Henry'nin 1135 yılında ölmesiyle I. William'ın kızı Adela'nın oğlu olan yeğeni Blois Dükü Stephen tahta ele geçirmiştir. Fakat, I. Henry'nin kızı Matilda oğlu Henry (II. Henry)'yi tahta geçirmek için soyluların desteğini alarak harekete geçmiş ve her iki taraf arasında 1138-1153 yılları arasında amansız bir taht mücadelesi olmuştur. Bu dönem iç savaşa sahne olması nedeniyle İngiliz tarihinde "Anarşi" olarak adlandırılır. 1153 yılındaki Wallingford Antlaşması ile Stephen kendisinin ölümünden sonra İngiliz tahtının yasal varis olarak Henry'yi tanıması ve 1154 yılındaki ölümüyle bir-

1154 yılında II. Henry tahta çıktığında Galler meselesi acil şekilde çözülmeyi bekliyordu. II. Henry Galler'de İngiliz hakimiyetini güçlü biçimde yeniden tesis etmek üzere harekete geçerek 1157, 1163 ve 1165 yıllarında bölgeye seferler düzenledi.⁵⁹ Snowdonia bölgesini içeren Kuzey Galler'deki Gwynedd Krallığı'na hükmeden Owain Gwynedd'in öncülük ettiği Gallilerin ciddi direnişiyle karşılaşan II. Henry, ciddi bir muharebenin meydana gelmediği ve Güney Galler odaklı olan 1163 yılı Seferi bir yana, 1157 ve 1165'deki seferlerinde askerî açıdan başarılı olamadı ve bölgede istediği bir türlü oluşturamadı. II. Henry'nin askeri liderliğinin sorgulanmasına da neden olan bu iki seferden birincisi olan 1157 Seferi'nde ormanlık bölgeleri çok iyi bilip buralara saklanan Gallilere aceleyle hücum eden İngilizler, Galliler tarafından sarılmış ve kral Henry ölümünden dönmüştü.⁶⁰ Galli piyadelerin yetkinliğini hesaba katmayan II. Henry 1165 yılındaki seferde ise onlara doğrudan saldırmak yerine ormanlık bölgeleri görmeyi engelleyen ağaçları kestirmek suretiyle düzlükte savaşmaya kışkırtmaya çalışmış fakat Galliler Henry'nin tuzağına düşmemişlerdi. Dolayısıyla, Galler sorununa kesin bir çözüm getirmek amacıyla seferlere girişen kral Henry, Owain Gwynedd'in İngiliz Krallığı'na tabiiyeti devam etmekle birlikte ciddi bir neticeye ulaşamamıştı. Hatta 1170'li yıllarda askeri çatışmalarda azalma olmuş, 1189 yılında ölen II. Henry ordusunda Galli paralı askerler istihdam etmişti.⁶¹

Bu bağlamda, buraya kadar en önemli yönleri ve kırılmalarıyla özetlediğimiz İngilizlerle Galliler arasındaki siyasi ve askeri ilişkilerin gelişimi İngiliz siyasetinde ve tarihyazımında XII. yüzyıl ortalarında İngiliz yayılcılığına çıkardıkları isyanlarla engel teşkil eden Galler halkının boyun eğdirilmesi gerekliliğine inançtan kaynaklanan bir Galli/ Briton antipatisini tetiklemiş ve Salisburyli Johannes'in *Policraticus*'undaki 1062/63 yıllarına ilişkin tarihsel

---

likte II. Henry Dönemi başlamıştır. "Anarşi" döneminin en iyi değerlendirmelerinden biri için bkz. David Crouch, *The Reign of King Stephen, 1135-1154*, (London, Routledge, 2013).

59 John D. Hosler, "Henry II's Military Campaigns in Wales, 1157 and 1165", *Medieval Military History*, 2, (1994) 53-71.

60 Hosler, "Henry II's Military Campaigns in Wales, 1157 and 1165", 53-71.

61 William of Newburgh, *The History of English Affairs*, Book II, Chapter V, 20-25, Book II, Chapter XVIII, 77-80. Hosler, "Henry II's Military Campaigns in Wales, 1157 and 1165", 53-71. Davis, *The Age of Conquest*, 51-60. W.L. Warren, *Henry II* (London: Eyre Methuen, 1973) 53-109. John D. Hosler, *Henry II: A Medieval Soldier at War, 1147-1189* (Leiden: Brill, 2007) 56.

anlatının muhtevasına sirayet etmiştir. Ayrıca, XII. yüzyılın ikinci çeyreğinden beri İngilizlerin siyasi ve askeri olarak Galler'de istenilen sonuçları elde edememeleri ve Kral Stephen gibi tebaası tarafından hiç sevilmeyen bir kralın ölümü sonrasında tahta oturması dolayısıyla kendisinden çok şey beklenen⁶² II. Henry'nin 1157 yılındaki Seferi'nin Galler sorununa kesin çözüm getirememesi de 1159 yılında tamamlanan *Policraticus*'daki bahsi geçen anlatının yapısını şekillendiren bir diğer bağlamsal unsurdur.⁶³

Bu hususlar göz önüne alındığında, Johannes'in Harold'un 1062/63 Galler Seferi'ne özel bir anlam atfederek, tarihsel bir anlatı olarak eserinde yer vermesinin yanı sıra anlatıda kullandığı motifler de anlamlı hale gelir. Johannes, *Policraticus*'ta Harold'u askeri liderliğin mükemmel bir örneği olarak sunarken, Gallileri yabancı "dış mihrak" olarak tanımlayarak yüzyıllar boyunca gelişen ve XII. yüzyılın ortalarında düşmanca bir hal alan Gallilere yönelik dışlayıcı ve yabancılaştırıcı İngiliz tavrını ortaya koyar. Bunun yanı sıra, Harold'un Sefer'deki başarısında, bütün Galler'i tarihte ilk ve son kez bir Krallık çatısı altında bir araya getiren ve kendi adamları tarafından ihanete uğrayarak başı kesilen Gruffydd ap Llywelyn'in kesik başının Harold tarafından kral Edward'a gönderildiğini ve "Snowdon'a giden yol boyunca her şeyi yakıp yıktığını" belirtir.⁶⁴ Böylece, Gallilerin XII. yüzyılın ikinci çeyreği itibariyle İngilizlere sürekli isyan ederek ve kısmen de başarılar elde ederek İngiliz yayılcılığının da ötesinde İngiliz devleti ve halkına bir tehdit oluşturduğuna ve bu tehdidin bir an önce bertaraf edilmesi gerektiğine işaret eder. Bu anlamda Johannes'in Snowdonia bölgesinden bah-

62 William of Newburgh, *The History of English Affairs*, Book II, 14-15.

63 Nitekim, Salisbury'li Johannes'in iki ayrı mektubunda dolaylı ve yorum yapmaksızın, çok belirgin olmasa da II. Henry'nin 1157 ve 1165 Galler seferlerine atf yaptığından da bahsedilebilir. Hosler, "Henry II's Military Campaigns", 55. Celle Manastırı Başrahibi Pierre'e yazdığı 1157 yılına ait bir mektupta (32. Mektup) kralın Galler Seferi'nde olduğunu yazar. *The Letters of John of Salisbury, Vol: I, The Early Letters (1153-1161)*, ed. W.J. Millor, S.J. and H.E. Butler, revised by C.N. L. Brooke (Oxford: Clarendon Press, 1986) 52-53. Thomas Becket'a yazdığı mektupta (144. Mektup), Becket'in maiyetindekilerin 1165'deki Galler Seferi'nden dönmelerine değinir. 56-60. Daniel V. Harkin, "An Annotated Translation of the Correspondence of John of Salisbury, Letters 136-175" MA. Thesis (Chicago, Loyola University, 1946) 57.

64 *Polycratici Libri VI-VIII*, Book VI, Cap VI, 18. *Policraticus*, Book VI, Chapter VI, 114. *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme*, VI, Kitap, VI. Bölüm, 150-151.

setmesi de bilinçlidir. Zira, Snowdonia, daha önce de vurgulandığı üzere, Galler'in dağlık Kuzeybatı ucunda yer almasıyla hem İngilizlerce işgal edilmesi güç hem de İngilizlere karşı Galler isyanlarının direnç merkezi bir bölge olmuştur. Bu anlamda, Harold'un Snowdonia'ya giden yol boyunca bütün bölgelerde asayişin sağlanması, Salisbury'li Johannes'in *Policraticus*'un muhataplarından biri olan II. Henry'den beklentisi olarak öne çıkar. Johannes, Harold'un zaferini "zavallı küçük çocuklara kadar bulabildiği her erkeği katlederek" Galler'de düzeni sağladığını belirterek överken her ne kadar "zavallı" şeklinde tanımladığı küçük çocukların katledilmesine üzüldüğü imasında bulunuyor görülse de Harold'un yaptığı katliamların Galler'de İngiliz egemenliğine karşı başkaldırıyı ve İngiliz topraklarına karşı girişilen mütecaviz saldırıları bastırması nedeniyle meşru görür.⁶⁵

Salisbury'li Johannes, Harold'un Offa Hendeği'ni İngilizlerle Galli Britonlar arasında sınır olarak belirlediğini ve bu sınırı geçip yağmalarda bulunmaya kalkışacak Gallilerin ellerinin kral Edward'ın koyduğu yasa gereğince kesileceğini vurgulaması da VIII. yüzyıl sonlarında Mercia Kralı Offa'nın İngilizlerle Britonlar arasında sınır noktası olarak bu hendeği yaptırmasına atıfla II. Henry'nin İngiliz tarihindeki kralların geleneğini takip ederek Galli yağmalarına karşı ne yapması gerektiğine de işaret etmektedir.⁶⁶ Johannes'in belirttiği üzere Harold'un Galler seferi Britonları çok zor duruma düşürmüş, krallıklarının parçalanmasına neden olmakla beraber büyük bir insan kaybı vermelerine ve Johannes'in iddiasına göre, kadınlarının kral Edward'ın izniyle İngilizlerle evlendirilmesiyle Galliler için aşağılayıcı bir sonuca neden olmuştu.⁶⁷ Galliler açısından bu ölçekte bir aşağılanmanın yaşanıp yaşanmadığı dönemin diğer kaynaklarındaki verilerle doğrulanamasa da 1063 yılı itibarıyla İngilizlerin zaferi oldukça barizdi ve Johannes için bu zaferin askeri olmanın ötesinde İngiliz Krallığı'nın toprak bütünlüğünü korumak açısından ehemmiyeti Harold'un Gallilere yönelik hizaya

65 *Polycratici Libri VI-VIII*, Cap VI, 18. *Policraticus*, Book VI, Chapter VI, 113-114. *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme*, VI. Kitap, VI. Bölüm, 150-151.

66 *Polycratici Libri VI-VIII*, Cap VI, 18. *Policraticus*, Book VI, Chapter VI, 113-114. *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme*, VI. Kitap, VI. Bölüm, 151.

67 Harold'un 1066 yılı civarında Gruffydd ap Llywelyn'in dul kalan eşi Edith ile evlendiği bilinmektedir. *The Life of King Edward*, 51, dipnot 1. Fakat bu evliliğin Gruffydd'in öldürülmesinin doğrudan sonucu olduğunu söylemek güçtür.

getirici politikaları,⁶⁸ kendi yaşadığı çağdaki, yani II. Henry dönemindeki, Galler sorunu için takdire şayan şekilde ders niteliği taşıyordu.

POLICRATICUS'TA GALLİLERE YÖNELİK OLUMSUZ İFADELERİN ARDINDAKİ DİNİ NEDENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kraliyet çevrelerine yakın ve eğitilmiş yüksek zümreden bir din adamı olarak Salisbury'li Johannes'ın Gallileri boyun eğdirmek için onlara yapılanları meşru görmesinin ardında sadece siyasi nedenler yoktu. En az siyasi olanlar kadar dini nedenlerde büyük bir önem taşıyordu. Bu bağlamda, Salisbury'li Johannes'ın *Policraticus*'ta Gallilere karşı olumsuz tutumunun ardındaki dini nedenlerinde değerlendirilmesi gerekmektedir. İngiliz Kilisesi'nin ruhani olarak en yüksek mertebesi olan Canterbury Başpiskoposluğu makamında bulunan Theobaldus'un katipliği görevini 1154'ten Başpiskopos'un öldüğü 1161 yılına dek yürüten Johannes, aynı zamanda daha sonradan bu makama gelecek ve kral II. Henry ile İngiliz Kilisesi'nin bağımsızlığı konusunda sürtüşüp önce 1164 yılında sürgüne gitmek zorunda kalıp en nihayetinde 1170 yılında Canterbury'de suikast sonucu öldürülecek Thomas Becket'in da katipliğini yapmış ve yakın çevresinde bulunmuştu. Becket gibi 1160'lı yılların büyük bir kısmını II. Henry'nin saray çevresinde gözden düşerek sürgünde geçirecek olan Johannes, Canterbury'de görev yapmış bir din adamı olarak Canterbury Kilisesi'nin sadece İngiltere için değil fakat bütün Britanya kiliseleri üzerinde ruhani otoritesinin olduğuna inanıyordu.

Anglo-Normanlar için İngiltere'nin merkez, Galler'in ise periferi olduğu düşünüldüğünde, Galler'deki Kilise organizasyonunun İngilizlerin siyasi ve dini kontrolü altında bulunması pratik açıdan bir zorunluluk görülüyordu.⁶⁹ Öte yandan, XII. yüzyılda İngiliz Kilisesi Galler'de otoritesini güçlendirmeye çalışırken, Galler'deki dört önemli piskoposluk merkezinde bir süredir Canterbury Başpiskoposluğu'nun ruhani otoritesinin kalkma tehlikesi bulu-

68 Faletra, *Wales and the Medieval Colonial Imaginations*, 70.

69 John Rueben Davies, "Aspects of Church Reform in Wales, c. 1093-c. 1223", *Anglo-Norman Studies, XXX. Proceedings of the Battle Conference 2007*, ed. C.P.Lewis (Woodbridge: The Boydell Press, 2008) 86. Davis, *The Age of Conquest, Wales*, 170.

nuyordu. Bunlardan Güney Galler’de bulunan St. David’s ve Llandaff piskoposlukları II. Henry’nin dedesi I. Henry’nin döneminde Canterbury Kilisesi’nin ruhani otoritesinden kurtulma yönünde girişimlerde bulunmuşlar fakat talepleri bertaraf edilmişti.⁷⁰ Özellikle St. David’s Kilisesi’nin Piskoposu Bernardus kendisi Norman kökenli olup bu göreve Galli Britonların muhalefetine rağmen atanmakla birlikte⁷¹, St. David’s Kilisesi’nin Canterbury’den bağımsız şekilde Galler’in metropoliten kilisesi olması için çaba göstermiş ve bu konuyu defalarca Papalık makamının gündemine getirmiş ve Canterbury Başbiskoposu Theobaldus’un karşı hamleleri ve tepkisiyle karşılaşmıştı. Hatta Theobaldus ile Bernardus 1147 yılında Fransa’daki Meaux’ta Papa II. Eugenius’un huzurunda bu konu hakkında uzunca tartışmışlar ve 1148’de Bernardus’un ölümüyle St. Davids’e yeni piskopos atanınca Canterbury’nin ruhani otoritesi tasdik edilmiş ve sorun en azından XII. yüzyılın sonuna kadar rafa kalkmıştı.⁷² Kuzeyde bulunan Bangor ve St. Asaph piskoposlukları da Canterbury Kilisesi’ne bağlılık sunmuş olsalar da, İngilizlerle mücadeleye girişmiş olan Gwynedd kralı Owain Gwynedd’in kontrolü altındaki topraklarda bulunmaları nedeniyle, buralarda Canterbury Kilisesi’nin atadığı piskoposların etkisi sınırlı düzeyde olabiliyordu. Öyle ki, kendisi İngiliz Kraliyeti’ne tabi olsa da Owain, kendi yetki alanındaki piskoposluklara İngiltere’den yapılacak görevlendirmeler için kendi adaylarının atanmasını sağlamaya çalışıyordu.⁷³

70 Faletra, *Wales and the Medieval Colonial Imagination*, 64.

71 *Brut y Tywysogion or the Chronicle of the Princes of Wales*, 118-119.

72 Davies, “Aspects of Church Reform in Wales”, 90. Austin Lane Poole, *From Domesday Book to Magna Carta, 1087-1216*, Second Edition (Oxford, Oxford University Press, 1993) 296. VI. yüzyılda yaşamış ve Galler’in koruyucu azizi kabul edilen Galli piskopos Aziz David’in mezarının bulunduğu St. David’s Katedrali özellikle XI. yüzyılda oldukça önemli hac merkezlerinden biri haline gelmişti. St. Davids kültürünün gelişimi ve Ortaçağ Gal kimliği açısından rolü hakkında bkz. J. Wyn Evans & M. Wooding (ed), *St. David of Wales: Cult, Church and Nation* (Woodbridge: The Boydell Press, 2007). Yaklaşık 1119 yılından itibaren kendisini Llandaff Piskoposu olarak tanımlayan Piskopos Urbanus (ö. 1138)’un çabalarıyla Hereford ve St. David’s Piskoposluğu’na karşı önemli bir dini merkez olarak Llandaff’ın da öne çıkmaya çalıştığı görülmektedir. David Crouch, “Urban: The First Bishop of Llandaff, 1107-1134”, *Journal of Welsh Ecclesiastical History*, 4 (1989) 1-15.

73 David Walker, “The Welsh Church in the Middle Ages”, *A History of the Church in Wales*, ed. David Walker (Penarth: Church in Wales Publications for the Historical Society of the Church in Wales, 1976) 27-29. Bangor ve St. Asaph Kiliseleri VI. yüzyılda kurulmuşlardır.

Görüldüğü üzere, Salisbury'li Johannes'in içinde bulunduğu ortam ve zamanda Galler sorunu siyasi olmasının yanı sıra dini yön- lere de sahipti ve Johannes'in Galliler hakkındaki olumsuz kanaat ve ifadelerini doğrudan şekillendirdi. Bu bağlamda, Johannes'in *Policraticus*'ta çizdiği olumsuz Galli imajının çok daha fazlasını dini meseleler bağlamında yazdığı mektuplarda görmek müm- kündür ve bunları değerlendirmek onun Harold'un 1062/63'teki Galler Seferi'ni meşrulaştırmak üzere kullandığı ifadeleri daha iyi anlamlandırmaya yarayacaktır. İngiliz Kraliyeti ile Kilisesi'ni bir- birinden ayrı görmeyip her ikisinin bütünlüğü konusunda hassas olan Salisbury'li Johannes'in, bir bütün olarak tasavvur ettiği Bri- tanya topraklarında Canterbury Kilisesi'nin bir mensubu olarak, bir mektubunda Britanya'nın annesi (*Britanniarum mater*)⁷⁴ şek- linde tanımladığı Canterbury'nin ruhani otoritesinden bağımsız bir Galler Piskoposluk teşkilatlanmasını doğru bulduğu düşünü- lemezdi. Bu düşünce Johannes'i mektuplarında Gallilere yönelik ağır ve aşağılayıcı bir üslup kullanmasında doğrudan belirleyici oldu. Katipliğini yaptığı Canterbury başpiskoposu Theobaldus adına Papa III. Alexander (ö.1181)'a yazdığı bir mektupta, 1139'da Bangor Kilisesi'ne piskopos olarak atanıp İngiliz Kraliyeti'ne bağ- lılık yemini eden, bu nedenle başta Gwynedd kralı Owain olmak Gallilerin tepkisi ve muhalefetiyle karşılaşan, 1054 yılında Owain tarafından sürgüne gönderilmesine rağmen öldüğü 1061 yılına ka- dar fiili olmasa da Kilise hukuku açısından Bangor Piskoposu olan Meurig'e Gallilerin itaatsizliğine atıfla Johannes, Galler insanının “kaba ve ehlileşmemiş” olduğunu, “hayvanlar gibi yaşadıklarını” yazmıştır (*gens enim rudis et indomita bestiali*).⁷⁵

Theobaldus'un kâtibi Johannes'in, Theobaldus adına yazarken, Theobaldus'un söylediklerini harfiyen yazmaktan çok onun dü- şüncelerini kendi kelimeleriyle aktarma ihtimalinin daha kuvvetli olduğunu dikkate almak gerekir. Nitekim bu mektup, Johannes'in kendi mektup külliyatı içinde yer almaktadır. Öte yandan ister The- obaldus, ister Johannes tarafından doğrudan kullanılsın, bu ifade- ler yukarıda birçok örnek verdiğimiz üzere, İngiliz eğitimli züm- releri arasında Gallileri neredeyse insaniyetten yoksun görececek

74 *The Letters of John of Salisbury, Vol: 2, The Later Letters (1163-1180)*, ed. W.J. Millor and C.N.L. Brooke (Oxford, Clarendon Press, 1979) Letter 247, 498-499. Faletta, *Wales and the Medieval Colonial Imagination* s.65. *The Acts of Welsh Rulers: 1120- 1283*, ed. Huw Pryces (Cardiff: Cardiff University of Wales Press, 2005) 323.

75 *The Letters of John of Salisbury, Vol: I, Letter 87*, 135.

şekilde yaptıkları Medeni İngiliz/ Barbar Galli ayrımı çerçevesinde bir kelime dağarcığının geliştiği düşüncesini destekler niteliktedir. Ayrıca, III. Alexander'ın 1159 yılında Papa olması, Theobaldus'un da 1161 yılında ölmesi dolayısıyla, 1159-1161 yılları arasında yazıldığı anlaşılan bu mektuptaki ifadeler, Salisburyli Johannes'in 1159 yılında tamamladığı *Policraticus*'taki 1062/1063 Galler Seferi anlatısını kaleme aldığı dönemdeki Galli algısını ortaya koyması açısından da önemlidir. Johannes mektubun devamında, Gallileri, Canterbury Başpiskoposluğu ile yaşadıkları sorunlar nedeniyle, dini açıdan da aşağılamaktan geri durmayarak "sözde İsa'ya iman eden" bu halkın aslında "yaşam biçimleriyle O'nu inkâr ettiklerini" (*et Christum nomine tenus profitentes uita et moribus diffitentur*) yazarak İngilizlerin dini yönden de Gallilerden üstün olduklarını iddia eder. Ahlaki açıdan yozlaşmış ve köle ticareti yapan⁷⁶, dolayısıyla da bu yönleriyle Hristiyanlığın ahlaki ilkelerinden saptığını belirttiği Gallilerin yola getirilmesi gerektiğine dikkat çekerek Galler'deki kilise organizasyonun Canterbury Başpiskoposluğu'nun kontrolünde düzenlenmesi için Papa'nın desteği ve iznini talep eder. Johannes aynı mektupta *Policraticus*'ta Galliler için doğrudan kullanmadığı fakat dönemin kaynaklarında sıklıkla karşılaşılan ve örnekleri yukarıda değerlendirilen "barbar" kelimesini Galliler için kullanmaktan kaçınmayarak 1137 ile 1170 yılları arasında Kuzey Galler'e hükmeden Owain Gwynedd'i "bu barbarların hükümdarı" (*istorum barbarorum princeps*) şeklinde tanımlar.⁷⁷ Burada, Johannes'in dini açıdan Gallileri eleştirirken onlar için "barbar" ifadesini kullanmasındaki dini anlam oldukça dikkat çekicidir. Zira, Erken Ortaçağ'dan başlayarak Avrupa'nın her geçen gün Hristiyan anlam dünyası içine daha fazla girmesiyle medeni/ barbar karşıtlığı Hristiyan olmanın medenilik, Hristiyan olmamanın ise barbarlık olarak görülmesine yol açmış, savaşçı halklarda görülen "gaddarlık" ve "zalimlik" gibi özelliklerin ve Hristiyanlık açısından meşru görülmeyen şiddet temayülünün barbarlıkla iliş-

76XII. yüzyıl başlarından itibaren köle ticareti İngiltere'de belirgin bir şekilde ortadan kalkmaya başlamışken Galler, İskoçya ve İrlanda bölgelerinde sürdürülüyordu. Bu İngilizlerin kendilerini medeni diğerlerini ise barbar ve geri görmelerini tetikleyen faktörlerden bir tanesiydi. "Foundations of a Disunited Kingdom", 56-57.

77 *The Letters of John of Salisbury, Vol: I*, Letter 87, 136. Johannes'in Galliler için kullandığı ifadelere son örnek ise Exeter piskoposu Bartholomew (ö. 1181)'e yazdığı bir mektubunda II. Henry'nin Gallileri "insaniyetten uzak" olarak betimlemesinde görülebilir. "An Annotated Translation of the Correspondence of John of Salisbury", Letter 174, s.156.

kilendirilmesine neden olmuştur.⁷⁸ Dolayısıyla, daha önce belirtil-
diği üzere, Salisburyli Johannes'e göre, "hayvanlar gibi" yaşayan
ve İsa'ya iman etseler bile "yaşam biçimleriyle" İsa'nın yolundan
gitmeyen Galliler, sosyal ve dini açıdan tam anlamıyla Hristiyan
Medeniyeti dairesi içinde görülmezlerdi.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İngilizlerle Britonlar arasındaki siyasi ilişkilerin seyri dikkate alın-
dığına, XII. yüzyılın ortalarına doğru İngiliz yayılmacılığının neti-
cesinde dönemin yazılı metinlerinde Gallilere ilişkin medeni/bar-
bar retoriği etrafında ayrımcı bir dil gelişmişti. Bu ayrımcı dil dini
açıdan Galler'de İngiliz Kilisesi'nin oluşturmak istediği hâkimiyete
karşı Galler Kiliselerinin bağımsızlaşma taleplerinin neden olduğu
gerginliklerle de pekişmişti. Bu nedenler, Salisburyli Johannes'in
yazılarında Gallilere yönelik kullandığı düşmanca ifadelerinin ve
Policraticus'ta yer alan Harold'un 1062/1063 Galler Seferi anlatı-
sının hiç de tesadüfi olmadığını ortaya koyar. Johannes'in gözün-
de barbar, ehlileşmemiş, savaşmaktan geri durmayan ve yağmacı
olan bu halkın oluşturduğu tehdit ancak güç kullanılarak bertaraf
edilebilirdi.

Salisburyli Johannes'in *Policraticus*'ta Harold'un 1062/1063
Seferi'ne yer vermesinin ve burada Gallilere karşı kullandığı ayrımcı
dil *Policraticus*'un yazılış amacı ve genel siyasi mesajı çerçeve-
sinde de önemli bir anlamı vardır. Her şeyden önce, *Policraticus*,
bir siyaset düşüncesi metni olmasının yanı sıra *Saray Adamlarının*
Ahmaklıkları ve Filozofların Ayak İzleri (De nugis curialium et uesti-
tigiis philosophorum) alt başlığında da anlaşılacağı üzere II. Henry
Dönemi'nde saray çevrelerindeki yozlaşmanın da bir eleştirisidir.
Doğrudan muhatabı II. Henry olmasa da Johannes eserinde, ona
ve Saray çevresinde olup bitenlere referansla iyi bir kralın tebaası-
nı nasıl yönetmesi gerektiği, adaletle hükmetmenin önemi, saray
çevresindeki bürokratların dalkavuklukları ve lükse düşkünlüğün
ülke yönetiminde felakete neden olacağı temaları üzerinde dikkat-
le durur. Bu bağlamda, başarılı bir kralın iyi yönetiminin önemli
bir parçasını gevşeklik göstermekten sakınacak kralın dış düşman-

⁷⁸W.R. Jones, "The Image of Barbarian in Medieval Europe", *Comparative
Studies in Society and History*, 13 (4) (1971) 376- 407, 392.

lara karşı askerî açıdan da yeterli olması, ordudaki kumandanlarını doğru seçmesi ve askerlerini savaşa hazırlaması oluşturur. Nitekim Johannes'in *Policraticus*'un birçok yerinde askeri stratejinin önemini vurgulamasının başlıca nedeni de budur.

Salisburyli Johannes'in 1159 yılında tamamlanan eserinde, Harold'un Galler Seferi'ni örnek göstermesi aslında II. Henry'nin 1157'de askerî açıdan başarısızlıkla sonuçlanan Galler Seferi'nin eleştirisi mahiyetini taşır. Zira Harold'un Seferi'nin anlatısına yer verilen bölümün başlarında Snowdonia Bretonları'nın ormanlık alanlardan çıkarak İngiliz tahkimatlarına saldırmaları, "zevk peşinde koşan" İngiliz gençlerinin "şölendeki cithern"⁷⁹, lir, tamburin ve org sesine ordugahın boru ve trompet sesinden daha aşına olmaları", askeri liderlerin yanlış şekilde seçilmesinin ve disiplinsizliğin ne büyük sorunlara yol açacağı gibi hususlardan bahsedilmesi⁸⁰, Salisburyli Johannes'in II. Henry'nin askeri liderliğinden duyduğu kaygı ve şüpheyi gösterir. Ayrıca, yetkin bir askeri liderlik gösterilmemesinin ve yeterli talim almamış askerlerin orduda görevlendirilmesinin ülkeyi güvenlik açısından büyük bir zafiyete sürükleyeceği Harold'un Seferi'ne ilişkin kaydın sonundaki "Liderlerin seçilmesinin ve gençlerin askerlik tecrübesinin devlete ne kadar katkı sağladığını görüyor musunuz?"⁸¹ ifadesinden de çok iyi anlaşılabilir. Zira, 1062/1063 tarihlerinde Gallilere büyük darbe vuran Harold'un Seferi'nin örnek olarak seçilmesi de bu çerçevede oldukça anlamlıdır. II. Harold unvanıyla 5 Ocak-14 Ekim 1066 tarihleri arasında son Anglo Sakson kralı olarak tahta oturacak ve Hastings Savaşı'nda I. William tarafından yenilerek öldürülecek olan Harold Godwinson, 1066'daki Norman İstilasası sonrasında bile savaşçı kabiliyetleri ve askeri başarıları nedeniyle Anglo-Normanlar tarafından büyük bir saygı görmüştür.⁸² Wessex Earl'ü olduğu dönemde Kral Edward tarafından Galler meselesini halletmek üzere seçilip görevlendirilmiş ve bu başarısı sonraki dönemlerde hafızalara kazınmıştır. Nitekim, 1223'de ölen tarihçi Giraldus Cambrensis'in yazdığına göre, Harold'un Galler'de elde ettiği zaferler, muharebe-

79 Ortaçağ Avrupası'nda kullanılan telli bir çalgı.

80 *Polycratici Libri VI-VIII*, 17. *Policraticus*, Book VI, Chapter VI, 113. *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme*, VI. Kitap, VI. Bölüm, 149.

81 *Polycratici Libri VI-VIII*, 18. *Policraticus*, Book VI, Chapter VI, 114. *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme*, VI. Kitap, VI. Bölüm, 151.

82 Laura Ash, "Harold Godwinson", *Heroes and Anti-Heroes in Medieval Romance*, ed. Neil Cartlidge (Cambridge: D.S. Brewer, 2012) 59- 80. *The Life of King Edward*, 31, 57-58.

lerin gerçekleştiği yerlerde “Harold burada zafer kazandı” (*hic fuit victor Haroldus*) şeklinde taşlara kazınmıştır.⁸³ Dolayısıyla, Anglo-Norman Krallığı’nın eğitilmiş zümrelerine mensup bir din adamı ve düşünür olan Salisbury’li Johannes açısından Harold her ne kadar I. William’a karşı haksız bir taht mücadelesine girişmiş olsa da⁸⁴, İngilizlerin Galler’de tam anlamıyla siyasi ve askeri hakimiyet kurması noktasında II. Henry tarafından örnek alınması gereken bir kumandandır.

Sonuç itibarıyla, Klasik Yunan ve Roma tarihini çok iyi bilen, ve eserlerinde bu dönemin temel metinlerine büyük itibar göstererek sıkça gönderme yapan Salisbury’li Johannes⁸⁵, İngiliz Krallığı’nın Britanya Adaları’nda emperyal bir egemenlik oluşturmaya çalıştığı bir dönemde, Britanya kimliğini adeta Medeni Roma/ Barbar Germen karşıtlığına benzer biçimde Medeni İngiliz/Barbar Galli retoriği çerçevesinde düşünüyor, muhtemelen İngiltere’yi Roma gibi medeniyet merkezi olarak görürken Gallileri Roma’yı tehdit eden barbarlara benzetiyordu. Dolayısıyla, Salisbury’li Johannes’in Gallilerin İngiliz topraklarına gerçekleştirdikleri saldırılardan duyduğu endişe ve buna karşı yapılması gerekenleri Harold’un 1063’te Gallilere karşı elde ettiği askeri başarı örneğiyle açıklamaya çalışması medeni/barbar karşıtlığı temelindeki retoriğin Galler meselesi çerçevesinde *Policraticus*’a yansıdığını ve onun iktidardaki yozlaşmayı İngiltere’nin güvenliğini tehdit eden nedenlerden biri gördüğünü ortaya koyar.

83 Giraldi Cambrensis, *Itinerarium Kambrie et Descriptio Kambriae*, ed. J.F. Dimock (London: Longmans, Green, Reader and Dyer, 1868) 217.

84 Johannes’in Harold’un Seferi’ne ilişkin kayıttaki şu ifadesi bunu açık şekilde göstermektedir: “Gönderdiği adam öyle biriydi ki savaştaki yiğitliğiyle ve yaptığı övgüye değer işlerle bilinen ve babasının kötülüğüne öykünüp kraliyette hak iddia etmek suretiyle şan ve şeref mükafatlarını lekelemek dışında, şanını kendi zürriyetine kadar yayabildi.” *Polycratici Libri VI-VIII*, Cap VI, 18. *Policraticus*, Book VI, Chapter VI, 113. *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme*, VI. Kitap, VI. Bölüm, 150.

85 Laure Hermand-Schebat, “John of Salisbury and Classical Antiquity”, *A Companion to John of Salisbury*, içinde, s.180-214. Jean Martin, “John of Salisbury as Classical Historian”, *The World of John of Salisbury* içinde 179-201.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar:

- Bede's Ecclesiastical History of England: A Revised Translation with Introduction, Life and Notes* by A.M. Sellar. London: George Bell and Sons, 1907.
- Brut y Tywysogion or the Chronicle of the Princes of Wales*. ed. John Williams Ab Ithel. London: Longman, 1860.
- Gesta Stephani, Regis Anglorum et Ducis Normannorum*. ed. Richard Clarke Sewell. London: Sumptibus Societatis, 1846.
- Giraldi Cambrensis [Gallerli Gerard], *Itinerarium Kambrie et Descriptio Kambriae*. ed. J.F. Dimock. London: Longmans, Green, Reader and Dyer, 1868.
- Joannis Saresberiensis [Salisburyli Johannes], *Postea Episcopi Carnotensis, Vol. IV: Polycratici Libri VI-VIII*, ed. J.A. Giles, J.H. Parker, Oxonii (Oxford), 1848.
- John of Salisbury, *Policraticus: Of the Frivolities of Courtiers and the Footprints of Philosophers*. ed. Cary J. Nederman, Seventh Printing. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Salisburyli Johannes, *Siyasal Yönetim Üzerine Bir İnceleme: Policraticus*, çeviren ve notlandıran Fatih Durgun, ed. Cary J. Nederman. İstanbul: Timaş Akademi, 2023.
- The Acts of Welsh Rulers: 1120- 1283*. ed. Huw Pryces, Cardiff: Cardiff University of Wales Press, 2005.
- The Anglo-Saxon Chronicle: A Revised Edition*. ed. Dorothy Whitelock with David C. Douglas & Susie I. Tucker. London: Eyre & Spottiswoode, 1961.
- "The Chronicle of Fabius Ethelwerd". *Old English Chronicles*. ed. J.A. Giles. London: George Bell & Sons, 1906, 2-41.
- The Chronicle of John of Worcester: The Annals From 1067 to 1140 with the Gloucester Interpolations and the Continuation to 1141, Volume III*. ed. and trans. P. McGurk. Oxford: Clarendon Press, 1998.
- The Chronicle of John of Worcester: The Annals From 450 to 1066, Volume II*. ed. R.R. Darlington and P. McGurk, translated by Jennifer Bray and P. McGurk. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- The Chronicle of Henry of Huntingdon Comprising the History of England, from the Invasion Julius Caesar to the Accession of Henry II, Also the Acts of King Stephen, King of England and Duke of Normandy*. translated and edited by Thomas Forester. London: Henry G. Bohn, 1853.
- The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis, Vol: IV, Books VII and VIII*. ed. and translated by Marjorie Chibnall. Oxford: Clarendon Press, 1973.

- The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis, Vol: VI, Books XI, XII, and XIII.* ed. translated by Marjorie Chibnall. Oxford: Clarendon Press, 1986.
- The Laws of the Earliest English Kings.* ed. and trans. F.L. Attenborough, Second Printing. New Jersey: The Lawbook Exchange Ltd., 2007.
- The Letters of John of Salisbury, Vol: I, The Early Letters (1153-1161).* ed. W.J. Millor, S.J. and H.E. Butler. revised by C.N. L. Brooke. Oxford: Clarendon Press, 1986.
- The Letters of John of Salisbury, Vol: 2, The Later Letters (1163-1180).* ed. W.J. Millor and C.N.L. Brooke. Oxford: Clarendon Press, 1979.
- The Life of King Edward who rests at Westminster attributed to a monk of St. Bertin: Vita Edwardi Regis, qui apud Westmonasterium requiescit S. Bertini monacho ascripta.* ed. and translated by Frank Barlow. London: Thomas Nelson and Sons Ltd, 1962.
- William of Newburgh [Newburghlu Willelmus], *The History of English Affairs: Book II, Chapter V, edited with an Introduction, Translation and Commentary by Peter Walsh.* M. J. Kennedy. Oxford: Aris & Phillips Classical Texts, 2007.
- Willelmi Malbesbiriensis Monachi [Malmesburyli Willelmus]. *De Gestis Regum Anglorum, Vol: I.* ed. William Stubbs. London: Rolls Commission, 1887.
- Willelmi Malbesbiriensis Monachi [Malmesburyli Willelmus]. *De Gestis Regum Anglorum, Vol: II.* ed. William Stubbs. London: Rolls Commission, 1889.

İkincil Kaynaklar:

- A Companion to John of Salisbury.* ed. Christophe Grellard & Frédérique Lachaud. Leiden: Brill, 2015.
- Ash, Laura. "Harold Godwineson". *Heroes and Anti-Heroes in Medieval Romance.* ed. Neil Cartlidge. Cambridge: D.S. Brewer, 2012, 59- 80.
- Charles-Edwards, T.M. *Wales and the Britons, 350-1064.* Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Chibnall, Marjorie. "John of Salisbury as Historian". *The World of John of Salisbury.* ed. Michael Wilks, Oxford: Blackwell, 1994, 169-177.
- Crouch, David. *The Normans: The History of a Dynasty.* London: Hambledon Continuum, 2007.
- Crouch, David. *The Reign of King Stephen, 1135- 1154.* London: Routledge, 2013.
- Crouch, David. "Urban: The First Bishop of Llandaff, 1107-1134". *Journal of Welsh Ecclesiastical History.* 6 (1989) 1-15.

- Davies, John Rueben. "Aspects of Church Reform in Wales, c. 1093-c. 1223 ", *Anglo-Norman Studies, XXX. Proceedings of the Battle Conference 2007*. ed. C.P.Lewis. Woodbridge: The Boydell Press, 2008, 85-99.
- Davies, Wendy. *Wales in the Early Middle Ages*. Leicester: Leicester University Press, 1982.
- Davies, John. *A History of Wales*. London: Penguin, 1994.
- Davis, R.R. *The Age of Conquest, Wales: 1063-1415*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- DeVries, Kelly. "Harold Godwinson in Wales: Military Legitimacy in Late Anglo-Saxon England". *The Normans and Their Adversaries at War: Essays in Memory of C. Warren Hollister*. ed. Richard P. Abels & Bernard S. Bachrach. Woodbridge: The Boydell Press, 2001, 65-85.
- Dugan, Anne. "John of Salisbury and Thomas Becket", *The World of John of Salisbury*. ed. Michael Wilks. Oxford: Blackwell, 1994, 427-438.
- Esposito, Gabriele. *Armies of the Vikings AD 793-1066: History, Organisation & Equipment*. Barnsley: Pen & Sword Military, 2021.
- Evans, J. Wyn, & M. Wooding (ed). *St. David of Wales: Cult, Church and Nation*. Woodbridge: The Boydell Press, 2007.
- Faletra, Michael A. *Wales and the Medieval Colonial Imagination: The Matters of Britain in the Twelfth Century*. New York: Palgrave Macmillan, 2014.
- Fanton, Kristen A. *Gender, Nation and Conquest in the Works of William of Malmesbury*. Woodbridge: The Boydell Press, 2008.
- Gillingham, John. "Foundations of a Disunited Kingdom", *Uniting the Kingdom? The Making of British History*. ed. Alexander Grant & Keith J. Stringer. London: Routledge, 2003.
- Gillingham, John. "The Context and Purposes of Geoffrey of Monmouth's History of the Kings of Britain". *Anglo-Norman Studies: XIII. Proceedings of the Battle Conference 1990*. ed. Marjorie Chibnall. Woodbridge: The Boydell Press, 1991, 99-118.
- Gillingham, John. *The English in the Twelfth Century: Imperialism, National Identity and Political Values*. Woodbridge: The Boydell Press, 2000.
- Harkin, Daniel V. *An Annotated Translation of the Correspondence of John of Salisbury, Letters 136-175*. MA. Thesis. Chicago: Loyola University, 1946.
- Hermand-Schebat, Laure. "John of Salisbury and Classical Antiquity", *A Companion to John of Salisbury*. ed. Christophe Grellard & Frédérique Lachaud. Leiden: Brill 2015, 180-214.
- Hosler, John D. *Henry II: A Medieval Soldier at War, 1147-1189*. Leiden: Brill, 2007.

- Hosler, John D. "Henry II's Military Campaigns in Wales, 1157 and 1165". *Medieval Military History*, Vol: II, 1994, 53-71.
- Hudson, B.T. "The Destruction of Gruffudd ap Llywelyn". *Welsh History Review*, 15 (1990/91) 331-350.
- John of Salisbury: Military Authority of the Twelfth-Century Renaissance*. ed. John D. Hosler. Leiden: Brill, 2013.
- Jones, W. R. "The Image of Barbarian in Medieval Europe". *Comparative Studies in Society and History*, 13 (4) (1971) 376- 407.
- Kearney, Hugh. *The British Isles: A History of Four Nations*, Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Licence, Thomas. *Edward the Confessor: Last of the Royal Blood*. New Haven: Yale University Press, 2020.
- Martin, Jean. "John of Salisbury as Classical Historian", *The World of John of Salisbury*. ed. Michael Wilks. Oxford: Blackwell, 1994, 179-201.
- Meecham-Jones, Simon. "Where Was Wales? The Erasure of Wales in Medieval English Culture", *Authority and Subjugation in Writing of Medieval Wales*. ed. Ruth Kennedy & Simon- Meecham- Jones. New York: Palgrave Macmillan, 2008, 27-55.
- Monagle, Clare. "John of Salisbury and the Writing of History", *A Companion to John of Salisbury*. ed. Christophe Grellard & Frédérique Lachaud. Leiden: Brill, 2015, 215-232.
- Moser, Christian. "The Concept of Barbarism in Eighteenth-Century Theories of Culture and Sociogenesis", *Barbarian: Explorations of a Western Concept in Theory, Literature and the Arts, Vol: I: From the Enlightenment to the Turn of the Twentieth Century*. ed. Markus Winkler. Stuttgart: J.B. Metzler Verlag, 2018, 48-53.
- Nederman, Cary J. "Introduction", John of Salisbury, *Policraticus: Of the Frivolities of Courtiers and the Footprints of Philosophers*. ed. Cary J. Nederman, Seventh Printing. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, xv- xxvi.
- Nederman, Cary J., & Karen Bollermann. *Thomas Becket: An Intimate Portrait*. New Jersey: Paulist Press, 2020.
- Orme, Nicholas. "Schools", *Medieval England: An Encyclopedia*, ed. Paul E. Szermach, M. Teresa Tavormina & Joel T. Rosenthal. New York: Routledge Edition, 1998, 667-669.
- Poole, Austin Lane, *From Domesday Book to Magna Carta, 1087-1216*, Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 1993.
- Pryce, Huw. "British or Welsh? National Identity in Twelfth-Century Wales". *The English Historical Review*. 116 (468) (2001) 775-801.

- The World of John of Salisbury*. ed. Michael Wilks. Oxford: Blackwell, 1994.
- van Moos, Peter. "The Use of exempla in the Policraticus of John of Salisbury", *The World of John of Salisbury*. ed. Michael Wilks. Oxford: Blackwell, 1994, 207-261.
- Walker, David. *Medieval Wales*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Walker, David. "The Welsh Church in the Middle Ages", *A History of the Church in Wales*. ed. David Walker. Penarth: Church in Wales Publications for the Historical Society of the Church in Wales, 1976.
- Warren, W.L. *Henry II*. London: Eyre Methuen, 1973.

HOW IS HISTORY EMPLOYED IN A WORK OF MEDIEVAL POLITICAL THOUGHT? HAROLD'S 1062/63 CAMPAIGN IN THE *POLICRATICUS* OF JOHN SALISBURY AND WELSH QUESTION THROUGH THE EYES OF THE ENGLISH IN THE TWELFTH CENTURY

Abstract

Policraticus, which was completed by a leading English thinker and cleric John of Salisbury in 1159, is precisely one of the outstanding works of medieval political thought. This work mainly discusses how a good ruler should act to establish better and just governance by eliminating the corruption in the court through examples from history. However, the use of the examples from English history to justify the basic message of *Policraticus* has not been adequately analysed as compared to the studies referring to John of Salisbury's interest in Antiquity and history of Christianity. The purpose of this article is to analyse the narrative of John of Salisbury in the *Policraticus* on the Welsh Expedition of Harold, the Earl of Wessex, in 1062/1063 regarding the lack of interest in the analysis of examples from English history. In this context, it will be revealed with its political and religious dimensions that negative language about the Welsh employed in John's narrative directly stems from the rise of English expansionism in the twelfth century. Accordingly, this article will contribute to better understanding of how historical examples can have functions in the texts of political thought.

Keywords: John of Salisbury, *Policraticus*, England, Wales, Middle Ages, the Earl of Wessex Harold.

A CONTRIBUTION TO THE CONCEPT OF CULTURAL CAPITAL: REPRODUCTION OF MUKHTASARS IN THE INTELLECTUAL CIRCLES OF THE MAMLUK

Büşra S. KAYA

İstanbul Üniversitesi
busrasddkakaya@gmail.com
0000-0002-5799-6684

Abstract

In recent years, Pierre Bourdieu's views on social structure and order, consisting of reproduction, competition, and struggle in education and various cultural fields, attracted the attention of modern researchers in understanding the socio-intellectual life of the Mamluks. Bourdieu's methodology, which usually involved criticisms of existing assumptions, was based on investigating each subject in its context. His explanations for determining the social order among complex social relations played an essential role in understanding the data in the Mamluk texts. This paper benefits from Bourdieu's concepts of cultural capital and reproduction to understand the production of knowledge in the socio-intellectual life of the Mamluk and tries to base the tex-

61

Dîvân *DISİPLİNLERARASI
ÇALIŞMALAR DERGİSİ*
Araştırma Makalesi

Cilt 28 sayı 55 (2023/2): 61-90
Gön. Tar.: 11.04.2023
Kabul Tar.: 28.11.2023
Yay. Tar.: 31.12.2023
doi: 10.20519/divan.1113236

tual reproduction in the intellectual circles of the Mamluk on the *mukhtasar*.

The study proposes a quadruple categorization of the mukhtasar, which are claimed to be the primary texts of the cultural activities in the Mamluk period. Accordingly, the effect of mukhtasars produced by the Mamluk *ulama* concerning the transfer and transformation of knowledge are among the most significant matters emphasized. Firstly, the study discusses the significance of the commentaries written by the Mamluk cultural elite on mukhtasars in the transfer of knowledge. Secondly, the contribution of the summarizations performed on mukhtasars to reproducing knowledge is examined. Thirdly, mukhtasars introduced by the ulama belonging to four *madhhabs* in Mamluk intellectual circles because of their search for a shared methodology are reviewed. Finally, independent mukhtasars produced during the Mamluk period are discussed within the historical process. It should be noted that this paper, which is conducted to determine the significance of mukhtasars during the Mamluk period, recognizes the characteristics of higher education in the period within itself.

Keywords: Cultural Capital, Reproduction, Mamluk, Intellectual Environment, Mukhtasar.

INTRODUCTION

The political and social structure of the Mamluks and the position of the ulama in the relatively complex higher education system have been among the fundamental problems encountered in understanding the Mamluk texts. The differentiation of its political structure compared to the past, its social order combining various ethnic and cultural elements, and its legal system based on four madhhabs cause quite a confusion, and the problems in the collection and understanding of the texts produced by the Mamluk cultural elite further increase this complexity. Bourdieu,¹ whose theories/theoretical conceptualization are used in our study, tried to explain the social order through competition, conflict, and power within political, economic, cultural, and symbolic capital. According to Bourdieu, these capital resources corresponded to structures that reflected social class and constituted social power. During the Mamluk period, political, military, and economic capitals among these capitals fell into the area of power and governance of the political elite; however, only cultural capital was an area where the political elite could not get involved. They could not get

---

1 Unlike Marx, Bourdieu does not restrict the concept of capital to the field of economics in his explanations of the social order. Bourdieu, who states in his work *La Reproduction* that there are political, cultural, and symbolic capitals as distinct types of capital, asserts that cultural capital can exist in a variety of forms and that it is possible to gain power in more than one capital area and be a part of different habitus. According to Bourdieu, an individual with the power of the capital amount they have in different habitus will enter an environment of struggle and competition to maintain this power. Sometimes, this can also be sustained through marriage. Bourdieu, who differs from Marx and Weber in that capital is not limited to the economic field and in terms of transition between classes, thinks that every event should be evaluated in its period and under its conditions. See ed. Güney Çeğin and Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tathcan, *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (Istanbul: İletişim Yayınları, 2007), 145-158. See also Michael Chamberlain, *Knowledge and Social Practice in Medieval Damascus, 1190-1350* (Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1994); W. W. Clifford, "Ubi Sumus? Mamluk History and Social Theory," *Mamluk Studies Review* 1 (1997): 45-62.

involved in this area due to their Turkish origin, lack of knowledge of Arabic, having had military training, and their inability to participate in a long-term scientific activity. Their efforts to include their children, who could not replace them in office, indicated their desire to gain power in cultural capital. In his analyses of the social order, Bourdieu drew attention to his comparisons between economic and cultural capitals. He explained that cultural capital corresponded to a relatively more permanent structure regarding their transfer to the next generations. Bourdieu used the concept of habitus when talking about this transfer. He used the concept of habitus to explain the transfer of these characteristics by stating that individuals had the characteristics of their culture, in other words, the class they belonged to.² According to Bourdieu, individuals inherited the characteristics and experience of the class they belonged to in their behavioral patterns and conveyed them within this framework. In this sense, while the intellectual environment created by the cultural elite attributed a shared identity to the individuals involved in this area, the transfer of the experience they gained and the reinterpretation of this experience according to the conditions of their period would fall within this cultural environment. According to Bourdieu, the cultural environments of individuals had a structure that shaped them, determined the level of their connection with knowledge, and at the same time was shaped by them.³

The texts preferred to be transferred in the Mamluk intellectual circles after the Mongol invasions were preferred by individuals

---

2 According to Bourdieu, individuals have a voice in the field in which they are engaged to the extent of their power. In this context, they can have different powers and capitals with their network of relations in more than one field. The competition and struggle of the individual with other individuals in the field to retain and preserve this capital constitute the most crucial dynamic ensuring the social order's continuity and transformation. Anne Jourdain and Sidane Naulin, *Pierre Bourdieu'nun Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*, trans. Öykü Elitez (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 105-122; Çeğin, ed., *Ocak ve Zanaat*, 397-421. See also Jo Van Steenberg, *Order Out of Chaos: Patronage, Conflict and Mamluk Socio-political Culture, 1341-1382* (Leiden: Brill, 2006).

3 Çeğin, ed., *Ocak ve Zanaat*, 303-367; Pierre Bourdieu, *Language and Symbolic Power* (Cambridge: Harvard Univ. Press, 1999), 220-229; Ulrich Haarmann, "Arabic in Speech, Turkish in Lineage: Mamluks and Their Sons in the Intellectual Life of Fourteenth Century Egypt and Syria," *Journal of Semitic Studies* 33 (1988): 81-114.

belonging to the cultural elite and were shaped in line with their needs and interests. Accordingly, the texts preferred to be transferred shed light on the transformative and constructive aspect of this cultural environment. Individuals included in the Mamluk cultural circles were able to develop solutions to different needs and problems using their knowledge and cultural capital. All texts produced by individuals based on their cultural capital ensured the development of the individual within a structured intellectual environment and shaped the intellectual environment that continued to be structured. At this point, it can be argued that the texts produced by the Mamluk cultural elite derived from specific needs or problems.⁴

The concept of habitus introduced by Bourdieu meant that individuals were fond of their homes and could find their way by guessing or manually, even if they got lost in the dark. On the other hand, individuals felt uncomfortable in a house they visited for the first time as a guest. To find their way easily there, they must have visited that house many times and attained some information about the interior structure of that house. Hence, habitus was a set of information and predispositions that enabled individuals to find their ways in their homes, even if they had fallen in the dark. Similarly, habitus was the name given to all information and predispositions that led to the solution when difficulties emerged in the social areas of individuals.⁵ The Mamluk cultural elite reinterpreted the knowledge they gained in the face of political, social, and cultural problems to find a solution after the Mongol invasions. The recognition of the political legitimacy of the Mamluk military class by the cultural elite and the new legal and information system they introduced transformed themselves and reconstructed society through the texts they produced. At this point, the cultural effort of the Mamluk ulama was of great importance in the transformation and construction of the Mamluk social structure. After the Mongol invasions, many social groups with different ethnic and sectarian origins gathered in the Mamluk lands. Trying to solve the difficulties and problems experienced by these social groups together with their elements of political, economic, and cultural

---

4 Chamberlain, *Knowledge, and Social Practice*, 69-91; Steenbergen, *Order Out of Chaos*, 16-22, 123-169.

5 Richard Nice, trans., *The Logic of Practice* (Cambridge: Cambridge Polity Press 1999), 52-64.

capitals, the Mamluk elite created new areas of competition, hosting a wealth of text production that had never been experienced before. The significant elements of this cultural production were mukhtasars.⁶

Bourdieu's social theory was groundbreaking for the researchers of the Mamluk. After Lapidus, many Mamluk researchers used Bourdieu's theory to explain the social order and the role of the ulama in this structure. Ulrich Haarmann⁷ emphasized the subsystems of the *awlad al-nas*⁸ (the children of the Mamluk amirs) concerning the social, political, and cultural relations between the political and cultural elite of the Mamluks. Carl F. Petry,⁹ Daphna Ephrat,¹⁰

6 Mukhtasar: Durmuş, who defines mukhtasar as the type of writing that consists of the summary writing of a work, notes that it is a type of writing that is written as a separate article for students engaging in scientific work to remove the unnecessary parts and explain the incomprehensible parts of a relatively long text previously written in a particular science branch for easier memorization. In expressing his opinions about mukhtasar, Kaya notes that especially fiqh mukhtasars constitute a literary genre representing a writing tradition directly related to the history of Islamic sciences. See İsmail Durmuş, "Muhtasar," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, 31: 57-59; Eyyüp Said Kaya, "Muhtasar," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, 31: 61-62. See also Mohammad Fadel, "The Social Logic of Taqlid and the Rise of the Mukhtasar," *Islamic Law and Society* 3/2 (1996): 215-233; Anne F. Broadbridge, "Academic Rivalry and the Patronage System in Fifteenth-Century Egypt: al-Ayni, al-Maqrizi, and Ibn Hajar al-Asqalani," *Mamluk Studies Review* 3 (1999): 85-107.

7 David Ayalon, "Aspects of the Mamluk Phenomenon: Ayyubids, Kurds, and Turks," *Der Islam* 54 (1977): 1-32; Donald P. Little, "Religion under Mamluks," *The Muslim World* 73 (1983): 165-181; Haarmann, "Arabic in Speech, Turkish in Lineage," 81-114; Jonathan P. Berkey, "Mamluk Religious Policy." *Mamluk Studies Review* 13/2 (2009): 7-22.

8 Awlad al-nas are the children of the Mamluk amirs, born to free Muslim parents and given Arabic names. Since these children could not go through the stages their fathers had, they were not allowed to reach the degrees they had. Thus, they belonged to the "circle" class in the Mamluk state order. Awlad al-nas was a name given to them, meaning the children of the elite military group, and it was forbidden for these children to inherit the rank and position of their fathers. See Seyyid Muhammed es-Seyyid, "Evlâdü'n-nâs," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 11: 525-526.

9 Carl F. Petry, *The Civilian Elite of Cairo in the Later Middle Ages* (Princeton: Princeton University Press., 1982).

10 Daphna Ephrat, *A Learned Society in a Period of Transition: The Sunni 'Ulama' of Eleventh Century Baghdad* (Albany: State University of New York Press 2000).

and Jonathan P. Berkey¹¹ pointed out that the individual relationship networks of the Mamluks determined the informal education system. According to Berkey, the cultural elite in Mamluk society helped balance social divisions. Michael Chamberlain,¹² a student of Lapidus, stated that unofficial social networks in Mamluk society could be understood easily by looking beyond institutional and official structures. He argued that the social order in Mamluk society was established between the owners of political and cultural capitals. Bourdieu's remark that interconnected social networks developed among the ever-changing balances of power was a significant inspiration for Chamberlain. According to Chamberlain, ulama families representing the cultural elite in Mamluk society struggled to retain control of information for social survival to gain power and status. Chamberlain believed that Damascus hosted rich examples of a perpetual arena of competition and struggle among elite families. Chamberlain's study on the Mamluk social order adopted a utilitarian approach, focusing on an information-oriented urban area. This paper takes the studies mentioned above a step forward, arguing that mukhtasars were the key texts concerning the master element of the struggle and competition in knowledge transfer between cultural capital owners in the Mamluk period. Therefore, this paper, which proceeded by using the concepts in Bourdieu's social theory, also takes advantage of the views of Lapidus, Petry, Berkey, and Chamberlain and aims to address a fundamental work under each heading.

COMMENTARIES ON MUKHTASARS WRITTEN IN THE PRE-MAMLUK PERIOD

After the Mongol invasions, Islamic society lost its higher education institutions and libraries. In addition, many ulama living in the Abbasid lands, where political unity was destroyed, were either murdered or forced to leave their countries. During this period, many scholars who fled from various parts of the Islamic world and came to the Mamluk lands adopted the duty of transferring the knowledge they had acquired. The ulama continued to transfer information through the fundamental texts they had read in

---

11 Jonathan P. Berkey, *The Transmission of Knowledge in Medieval Cairo: A Social History of Islamic Education* (Princeton: Princeton Univ. Press 1992).

12 Chamberlain, *Knowledge and Social Practice*.

the course circles established within the Mamluk cultural circles. The scientific activities supervised by the political elite in Damascus and Cairo during the Mamluk period were reinforced by the higher education institutions and libraries established in these cities.¹³ The prominent ulama of the period tried to bring the missing copies of the books they collected from the neighboring regions or to obtain their reproductions into the Mamluk libraries. Thus, many fundamental works were collected in the libraries of Mam-luks affiliated with higher education institutions.¹⁴ Utilizing the texts formerly taught in the course circles in the Mamluk *madrasas* led to writing various commentaries on the mukhtasars preferred by the Mamluk ulama. The work of Ibn al-Salah (d. 643/1245), titled *al-Muqaddimah*,¹⁵ was among the studies in the hadith field of Islamic sciences on which the highest number of commentaries had been produced. In the fields of Sarf and Nahw, more than one hundred and fifty commentaries were written on *al-Shafiya*¹⁶ and *al-Kafiya*¹⁷ of Ibn al-Hajib (d. 646/1249). The work titled *Miftâh*

13 Donald P. Little, "Notes on Mamluk Madrasahs," *Mamluk Studies Review* 6 (2002): 9-20; Berkey, Jonathan P. "Mamluk Religious Policy," 13/2: 7-22; Chamberlain, *Knowledge and Social Practice*, 152-176; Igarashi Daisuke, "Madrasahs, Their Shaykhs, and the Civilian Founder: The Basitiyah Madrasahs in the Mamluk Era," *Orient: Journal of the Society for Near Eastern Studies in Japan* 48 (2013): 79-94.

14 See Little, "Notes on Mamluk Madrasahs," 9-20; Yaacov Lev, "Symbiotic Relations: Ulama and the Mamluk Sultans," *Mamluk Studies Review* 13/1 (2009): 1-26; Thomas Herzog, "Social Milieus and Worldviews in Mamluk Adab-Encyclopedias: The Example of Poverty and Wealth," in *History and Society during the Mamluk Period (1250-1517)*, ed. Stephan Conermann (Gottingen: Bonn University Press, 2014), 61-81.

15 Ibn al-Salah's *al-Muqaddimah* is a mukhtasar work that addresses the issues of hadith methodology in an organized manner. It was written so that students could quickly memorize the hadith method, and after him, many annotations and postscripts were written on it. See M. Yaşar Kandemir "İbnü's-Salah," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 21: 198-200.

16 Ibn al-Hajib's *al-Shafiya* work is an introductory mukhtasar about the *sarf* discipline. It has attracted great interest since the day it was written and is one of the first works in the Islamic world in teaching *sarf*. See Hulusi Kılıç, "İbnü'l-Hâcib," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 21: 55-58.

17 Ibn al-Hajib's work titled *al-Kafiya* is an introduction mukhtasar about *nahw* discipline and is one of the first works in the Islamic world on the teaching of *nahw*. See Hulusi Kılıç, "İbnü'l-Hâcib," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 21: 55-58.

*al-ulûm*¹⁸ by al-Sakkaki (d. 626/1229) and the *Talkhis al-Miftah*¹⁹ by al-Qazwini (d. 739/1338) became the most famous works with many commentaries in grammar and eloquence. In Hanafi fiqh, many commentaries were written on Kuduri's (d. 428/1037) *al-Mukhtasar*²⁰ and Marghinani's (d. 593/1197) *al-Hidaya*.²¹ Ibn al-Hajib's (d. 646/1249) *al-Mukhtasar*²² in Maliki fiqh and al-Khiraqi's (d. 334/946) *al-Muhtasar*²³ in Hanbali fiqh had been the works on which many commentaries were written during this period. The commentaries written during the Mamluk period on the main mukhtasars on the transfer of knowledge became the most significant evidence of Mamluk intellectual circles' academic effort to

---

18 Sakkaki's work titled *Miftah al-ulûm* is an important work that concisely brings together three essential branches of science: sarf, nahw, and rhetoric. Sakkaki, who thinks that language plays a crucial role in understanding the divine will in the Qur'an and solving the problems encountered, gave this name to his work. Numerous postscripts and annotations have been written about the work. See İsmail Durmuş, "Sekkâkî," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 36: 332-334.

19 It is the summary of the third part on rhetoric of Kazvini's work named *Miftah al-ulum* by Sakkaki. However, the author clearly expresses his views on rhetoric in his work, which differ from Sakkaki's. See İsmail Durmuş, "Kazvîni," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 25: 156-157.

20 Kuduri's *al-Mukhtasar* is one of the most trusted texts in the Hanafi madhhab. It has gained fame as both a textbook and a reference work in the history of Hanafi fiqh with its regular systematicity, rich content, and simple style. See Ferhat Koca, "Muhtasar," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 31: 64-66.

21 Marghinani's work on Hanafi fiqh. It is the author's work that brings together the issues addressed in Kuduri's work, titled *al-Muhtasar*, one of the most well-known texts of the madhhab, and Muhammad al-Shaybani's work titled *al-Jami' al-saghîr*. See Cengiz Kallek, "el-Hidaye," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 17: 471-473.

22 *Muntaha al-sûl* is a mukhtasar written by Ibn al-Hajib in jurisprudence, which he wrote using the *mutakallimun* method. The reason for mentioning the work with the procedural record is to avoid confusing it with *Mukhtasar al-muntaha*, one of the main works of the Maliki madhhab. Many postscript and annotation studies have been written on Ibn al-Hajib's *al-Mukhtasar*. See Ferhat Koca, "el-Muhtasar," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 31: 67-70.

23 It is known that Khiraki did not give this work a special name, which is the first fiqh text written on the Hanbali madhhab. This arrangement of Khiraki, which is based on the primary texts of the Shafii madhhab, was followed after him. Many studies have been done regarding the work. Until Muvaffakuddin ibn Kudame al-Maqdisi (b. 620/1223) wrote his work, *al-Muqni*, it was considered the only law work in the Hanbali school. Şükrü Özen, "Hırakî," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 17: 322-323.

understand these mukhtasars. These concerns and efforts of the Mamluk ulama to preserve and transfer the scientific knowledge brought by the Islamic civilization before the Mongol invasions led to the widespread recognition and teaching of the mukhtasars.

It was already known that the first commentaries on the mukhtasars were written within the period after the 4th century. All commentaries on mukhtasars, from the first commentaries written on mukhtasars to the end of the Mamluk period, developed in the tradition of a teacher-student relationship built upon the work discussed. Commentaries on mukhtasars were produced based on the needs emerging from the scientific studies between the teacher and students in various course circles during the Mamluk period, as in the past. The commentaries written in the Mamluk geography, on such texts as Ibn al-Salah's *al-Mukhtasar*, Ibn al-Hajib's *al-Kafiyah*, and al-Khiraqi's *al-Mukhtasar*, introduced the experience, understanding, and preferences in different geographies in these fields of science to the Mamluk geography. The commentaries written on mukhtasars during the Mamluk period had particular significance in revealing an effort to be understood, opening new areas of competition and struggle, and demonstrating the dimensions of the impact of the mukhtasars on Islamic society. It can be argued that the main mukhtasars in various fields of science were reviewed in a shared pool and became the master texts of many course circles within the period following the Mongol invasions. The ulama, who gathered in Mamluk cities with the experience of different geographies, taught the mukhtasars they preferred in their course circles. The commentaries on the mukhtasars taught in these course circles had traces of the discussions, competition, and struggle areas during the Mamluk period. The commentaries written on these texts, which carry the scientific knowledge of the pre-Mongolian period, enabled scientific discussions in a common language.

The work with the highest number of commentaries written during the Mamluk period was the *Muqaddimah* by Ibn al-Salah. Ibn al-Salah, born in Shahrazur village of Arbil immediately before the Mamluks in 577/1181, belonged to the ulama family thanks to his father and grandfather. He began his primary education with his father by memorizing the Qur'an. Then, he studied the Shafii fiqh. Observing his interest in science, his father sent him to Mosul to study it. He was taught hadith there by Ibn al-Semin and studied the *al-Muhazzab* by Abu Ishaq al-Shirazi. In addition, he became

an assistant of Abu Hamid Muhammad b. Yunus at the Nizamiyya Madrasah. He taught in Jerusalem for a while at the Salahiyah Madrasah. Upon the arrival of the Crusaders, he moved to Damascus and started to teach at the Rawahiyyah Madrasah. When al-Malik al-Ashraf founded the Dar al-Hadith al-Ashrafiyyah in 630/1233, he appointed Ibn al-Salah as the head of this madrasah. Then, Ibn al-Salah attended to his students, training Abu Shama al-Maqdisi, Ibn Khallikan, and Yunini in his course circles. He completed his work in 634/1237. He compiled his work under sixty-five headings to include all subjects of the hadith science, particularly al-muhaddisu'l-fasil by Ramhurmuzi (d. 360/971), *Ma'rifah anwa al-'ulûm al-hadith* by al-Hakim al-Nisapuri (d. 405/1014), and *al-Kifâyah* by Hatib al-Baghdadi (d. 463/1071). The work was considered the revival of hadith science at its time. The introductory part included the definition of the hadith science and the value of the individuals engaged, its place among other sciences, the value of understanding hadiths beyond writing them, and the degrees of hadiths. The work continued with some significant subjects about hadith science under different headings.²⁴

The work of Ibn al-Salah emerged as a mukhtasar that was considered a masterpiece in the science of hadith, on which many discussions were made among the Mamluk ulama. Iraqî, the leading hadith scholar of the Mamluks, noted it as the most valuable work on the science of hadith. Various commentaries and annotations were written by many scholars, especially Zayn al-Din al-Iraqî (d. 806/1404) and Ibn Hajar (d. 852/1449), on Ibn al-Salah's *Muqaddimah*, which was the first comprehensive mukhtasar in the field of hadith science. Moghultay b. Kilic (d.762/1361), one of the significant Mamluk intellectuals, wrote his criticisms on *Muqaddimah* in his work called *Islahu Ibn Salah fî 'ulûm al-hadis*, and Badr al-Din al-Zarkashi (d. 794/1392) produced his work *an-Nukat 'alâ Muqaddimah Ibn Salah* to indicate where he considered the author wrong or disagreed with his views. Iraqî produced two works on this work, one of which was poetry, and tried to respond to the criticisms with various explanations without disturbing the arrangement of the work in his work called *al-Nukat*. On the other

24Abu Nasr Taj al-Din Subki, *Tabaqat al-Shafîyya* (Cairo: Matbaat 'Isa, 1964). 1: 217, 4: 117, 5: 209, 246, 8: 326-336; Taki al-Din Ibn Qadi Shuhba, *Tabaqat al-Shafîyya* (Beirut: 'Alam al-Kutub, 1986), 2: 113-115; M. Yaşar Kandemir "İbnü's-Salah," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 21: 198-200.

hand, Ibn al-Hajar wrote his work *al-Ifsah bi takmil al-nukat li-Ibn Salah* to criticize the views of Iraqi on the work. A commentary titled *al-Manhaj al-sawi* was written by Muhammad b. Abu Bakr Ibn Jamaah (d. 819/1416), the grandson of Badr al-Din Ibn Jamaah (d. 733/1333), about his work titled *al-Manhal al-rawi*, which included corrections and explanations concerning the work. Similarly, many additions to and explanations about the work were made in the commentaries by Ala' al-Din Ibn Turkmani (d. 750/1349) and Abu al-Fida Ibn Kathir (d. 774/1373).

It is titled *at-Taqrîb wa al-taysir li ma' rifat sunnat al-bashir*, also written by Nawawi (d.676/1277) about the work named *Irshad al-tullab* written by Nawawi, based on Ibn al-Salah's *al-Muqaadimah*. Its summary attracted great attention of the Mamluk ulama. Commentaries were written on these two works of al-Nawawi by prominent hadith scholars of the period, such as Shams al-Din al-Sakhawi (d. 902/1497) and Suyuti (d. 911/1505). Intellectual works that staged the great competition and hassle to gain power in the cultural capital area were realized based on this mukhtasar. It was later followed by the summaries and resummaries of Ibn al-Mulaqqin (d. 804/1401) titled *al-Muqni fi 'ulûm al-hadith* and *at-Tadhqirah fi 'ulûm al-hadith*, respectively. 'Umar b. Raslan (d. 805/1403), who belonged to the prominent ulema family of the period, wrote a commentary titled *Mahasin al-Istilah* on this work. In this study, he added five more chapters to the collection of Ibn al-Salah and increased the number of hadith sciences to seventy.²⁵

Ibn Hajar al-Asqalani, known as the most famous hadith scholar of the Mamluk period, disliked the arrangement of the work and rearranged it. Ibn Hajar added forty more chapters to the work in his work called *Nukhbat al-fiqar*, and later he felt the need to reinterpret this work with a commentary under the name of *Nuzhah al-nazar*. These two works, which he started in 812/1409 and completed in 818/1415, created a comprehensive competition area in Mamluk and Ottoman intellectual circles. In the work on which many works were produced, a commentary titled *Natijah al-nazar* was written by Badr al-din Abu al-Ma'ali, son of Ibn Hajar,

²⁵Abu 'Amr Taki al-Din Ibn al-Salah, *Muqaddimatu Ibn al-Salah wa mahasin al-istilah*, ed. Aisha Abd al-Rahman, (Cairo: Dar al-Maaref, 1989), 17-22, 39-62; Ibn Hajar, *Sharh al-Nuhba al-fikar* (Damascus, 1992), 18-36; Abu al-Fazl Jalal al-Din Suyuti, *Nazm al-ikyan fi a'yan al-a'yan* (Beirut: Maktaba al-'Ilmiyya, n.d.), 47; M. Yaşar Kandemir, "Mukaddimetü İbni's-Salah," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 31: 121-124.

in the work called *Bahcah al-nazar* by his contemporary Kamal al-Din al-Shumunni, who wrote commentaries before its author. The Hanafi scholar Ibn Qutlubugha (d. 879/1474) wrote an annotation about the work, and there are commentaries by Ali al-Qari' (d. 1014/1605) and Yahya b. Muhammad al-Munawi (d. 871/1467). It is known that these works continued until today, especially with the Turkish translation of Muhammad b. Omar al-Iskilibi among the manuscripts found in Edirne Selimiye. Thus, the studies on the mukhtasar of the hadith science, which started with Ibn al-Salah's *Muqaddimah*, improved during the Mamluk period and continued afterward. The commentaries of the Mamluk ulama, which centered around the work of Ibn al-Salah, which was the mukhtasar of the previous scientific knowledge in the field of hadith, were of great importance in terms of demonstrating the grounds and continuity of the scientific discussion development based on the mukhtasar.²⁶

MUKHTASARS ON THE MUKHTASARS WRITTEN BEFORE THE MAMLUKS

Mukhtasars written on the mukhtasars can be seen in Mamluk intellectual circles. History and *tabaqat* sources of the period include many examples related to the subject. Mukhtasars written by the Mamluk ulama on the mukhtasars produced before the Mongol invasions may give an opinion, demonstrating how the Mamluk cultural elite ensured continuity and transformation in the production of information. It is known that the competition between the ulama belonging to the four madhhabs that gathered in Mamluk cities was quite active. The efforts of the ulama, who belonged to each of the four madhhabs, to ensure the continuity and transformation of the transmission of information about their madhhabs enabled the production of many intellectual products during the Mamluk period. Mukhtasars written by Shafii and Hanafi ulama for their students, which were very influential in the higher education system of the period, emerged as the product of an active struggle and competition.²⁷ Al-Nawawi, whose name we

---

26M. Yaşar Kandemir, "Mukaddimetü İbni's-Salah," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 31: 121-124.

27Pierre Bourdieu, *Language and Symbolic Power* (Cambridge: Harvard Univ. Press, 1999), 15-88. In his work, which addresses the production of

have heard frequently since the early days of the Mamluks, and his work *al-Minhaj* were discussed in this part.

Al-Nawawi was born in 631/1233 in the Nawa region of southern Syria. Due to his interest in science, his father sent him to the Rewahiyah Madrasah in Damascus when he was eighteen. There, he memorized the fundamental texts of the Shafii fiqh. He participated in the lecture circles of prominent scholars in the fields of hadith, fiqh, and linguistics and achieved their approval. After 660/1262, he devoted himself to training and teaching students. Many students he trained include well-known names such as Ibn Jamaa, al-Azrai, al-Mizzi, Ibn al-Naqib, and Umar Ibn Qathir. Al-Nawawi, who taught in the leading higher education institutions of the period, was assigned as the director of Dar al-Hadith al-Ashrafiyyah in 665/1267 after Abu Shamah al-Maqdisi. He stayed in this office until he died in 675/1277. Al-Nawawi opposed the Sultan's request for a fatwa to seize the people's properties to gain power against the enemy against the Mongol invasion in Syria, and he was appreciated due to his attitude towards Sultan Baibars.²⁸

The significance of al-Nawawi in our study was based on his mukhtasar titled *al-Minhâj al-tâlibîn*, which he wrote about the mukhtasar titled *al-Muharrar* written by Rafii before the Mongol invasions in the early periods of the Mamluks. Al-Nawawi's *al-Minhaj*, which was highly acclaimed in intellectual circles, was among the texts read by many in the biographical encyclopedias of the period. Al-Nawawi completed his work on May 1, 669/1271. Rafii's commentary called *al-Muharrar*, which had become very

---

legitimate language after the social structure has survived certain crises, Bourdieu deals with the importance of preserving and representing identity in this new social structure to establish the social order. According to Bourdieu, the teacher's authority is vital in transferring higher education structure and cultural capital. He states that in this structure, where the cultural capital ensures its continuity through the production and transfer of knowledge, the students are tested through the texts preferred by the authoritative teachers. Thus, their competence is determined through these texts. See also Chamberlain, *Knowledge and Social Practice in Medieval Damascus, 1190-1350*, 108-176.

28 Dhahabi, *Tadhkira al-huffaz* (Beirut: Daru l-hya-i Turath al-Arabi, 1956), 4: 1470-1474; Kutubi, *Fawât al-wafayât*, ed. Salah al-Din Mohammad b. Shakir b. Ahmed (Beirut: Dar al-Sadir, 1973), 4: 264-268; Abu Nasr Taj al-Din Subki, *Tabaqat al-Shafiyya* (Cairo: Matbaat 'Isa, 1964), 8: 395-400; Abu al-Fazl Jalal al-Din Suyuti, *al-Minhâj al-sawi fi tarjama al-Imâm al-Nawawi*, ed. Ahmad Shafeek (Beirut 1988).

popular in the central regions of the Islamic world before the Mongol invasions, was initially written to summarize al-Ghazali's *al-Wajiz* one of the primary texts of the Shafii madhhab. The work, which became famous in its period, was revisited by al-Nawawi in intellectual circles during the Mamluk period. Al-Nawawi believed it should be concise for students to memorize; therefore, he summarized *al-Muharrar* and renewed the text with additions, corrections, and explanations. In particular, al-Nawawi graded the views of the sectarian imam Shafii according to the strength of his evidence and revealed the work within the historical process by distinguishing the views of the sectarian scholars from the views of Shafii and the views of the Shafii from the ancient and subsequent views. While Rafii's work became famous as the work that best compiled the Shafii fiqh, al-Nawawi's *al-Minhaj* took its place among the most fundamental texts of the Mamluk and the Shafii fiqh. The fact that it was written to enable the students receiving higher education in the intellectual circles of Mamluk to memorize easily made it easier for the work to become famous and be the fundamental material of scientific discussion.²⁹

After the work of al-Nawawi, the works written in the field could not remain independent from this work. The fact that the work revealed its field competence within the environment of competition and hassle in the Mamluk intellectual circles ensured that al-Nawawi could maintain its cultural capital in the following periods. Written by an author with power and authority in Shafii fiqh, *al-Minhaj* established the connection with the knowledge before the Mamluk, playing a determining role afterward. Therefore, al-Nawawi's mukhtasar built a structure that could not be ignored by individuals who desired to obtain cultural capital in their field. Considering the intensity of the competition and hassle in the field, it was also important that the cultural elite of the Mamluk period wrote plenty of commentaries, annotations, and research on the work. These works, which were almost thirty in number, mainly included *Daqiq*, written by al-Nawawi on his work, the commentary of al-Mahalli titled *Kanz*, *Umdat* by Ibn al-Mulaqqin, the commentaries of Qadi Shuhbe and Qadi Ajlun, and revealed the interest and competition concerning the work in intellectual environments. The

²⁹Yaw al-Nawawi, *Minhaj al-talibin* (Cairo: Dar al-Kutub al-Arabiyya 1328).

See also Abu al-Khayr Shams al-Din Sakhawi, *al-Daw' al-lami' li ahl qarn al-tasi'* (Beirut: Dar al-Maktaba al-Hayat, n.d.), 6: 243, 262, 265, 266, 313, 7: 164, 9: 22-23, 104, 108.

commentaries on this text written by al-Haythami and al-Ramli attracted attention, especially among the Shafii ulama. Nevertheless, the works on al-Nawawi's mukhtasar titled *al-Minhaj* were more comprehensive than some commentaries we listed. The commentaries produced from the period when the work was written and the continuous scientific discussions over the mukhtasar of al-Nawawi led to the production of various texts on these commentaries. These works, which once again revealed the competence of al-Nawawi in cultural circles, presented us with the historical course of the scientific discussions over a certain mukhtasar, also demonstrating the continuity of the scientific knowledge in the area where the work was written and the subject of these discussions. Ibn al-Mulaqqin's summary titled *Tafahhum* and al-Ansari's work *al-Manhaj* could be noted as other summaries.³⁰

The work, which drew the attention of various researchers in the modern period, was valuable in revealing the continuity relationship established by the Mamluk cultural elite through the mukhtasar and how they held control of information over a specific area. The Mamluk ulema, which established a competition area in the higher education system of the period through the mukhtasar, revealed their power and authority in the cultural capital area through these texts. The mukhtasar, written by the Mamluk ulama revealed the social and intellectual dimensions of continuity and transformation and stood out with their formation of a shared discussion ground and language. The fact that the mukhtasar formed a basis for discussion in intellectual circles evidenced the authority of its author along with the power and popularity he gained. Al-Nawawi's *al-Minhaj* also became the focus text of scientific discussions after it was written and had a notable impact.

MUKHTASARS WRITTEN WITH COLLECTIVE METHODOLOGICAL APPROACHES IN THE PERIOD OF MAMLUKS

76

Dîvân
2023/2

The Mongol invasions greatly affected the formation of the Mamluk social and political order and its differentiation from the previous Islamic societies regarding structure. After the Abbasid

30M. Kamil Yaşaroğlu, "Minhâcü't-tâlibin," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 31: 111-112.

caliphate and the destruction of the Caliphate of Cordoba, different social groups from the eastern and western lands of the Islamic world came to the region, finding the opportunity to live in these lands in safety and stability. The problem of the legitimacy of the Mamluk political elite, which was relatively different from other Islamic states, increased the influence of the ulama in ensuring social order. Numerous higher education institutions established in the Mamluk cities of Damascus and Cairo by the political elite ensured the legitimacy of the political elite while protecting scientific activities and ulama.³¹ Many prominent names from different denominations in the Mamluk lands found an environment supporting their scientific activities in the course circles they established. By protecting the ulama, the Mamluk sultans gained a reputation before the society and the ulama who recognized their legitimacy. Higher education institutions established in Mamluk cities were also constructed based on social needs and requirements. The higher education structure in Mamluk cities, which offered the richest examples of the history of Islamic civilization, had a model that supported the ulama and science students from various regions, where four Sunni madhhabs were officially educated and taught the theological and rational sciences. The education of four Sunni madhhabs in the same madrasah in these lands brought together different perspectives regarding their ulama and students. The higher education system of the Mamluks, which enabled different madhhab members to present their cultural capital, witnessed the emergence of areas of great competition and hassle among intellectual circles. Being able to work in many higher education institutions created a great competitive environment among the ulama. Similarly, being able to receive education as a scholarship student in these higher education institutions was also a reason for competition and hassle.³² Therefore, obtaining knowledge of other madhhabs other than the knowledge of their madhhab led to increased cultural capital and provided strength in the field of competition in Mamluk cities. Many students who sought to address their intellectual interests in the Mamluk cultural circles persistently attended the lessons of the renowned ulama of

---

31 Haarmann, "Arabic in Speech, Turkish in Lineage: Mamluks and Their Sons in the Intellectual Life of Fourteenth Century Egypt and Syria," 33: 81-114; Berkey, "Mamluk Religious Policy," 13/2: 7-22

32 Lev, "Symbiotic Relations: Ulama and the Mamluk Sultans," 13/1:1-26.

the period. Intellectuals trained within the higher education system of the Mamluk, where four Sunni madhhabs were educated comprehensively and in various environments, started to produce shared methodological texts in time. The students, who witnessed different sectarian knowledge and reasoning, went to reinterpret the knowledge they obtained from their teachers belonging to various madhhabs and schools according to their periods. During the Mamluk period, the most significant of these works included *Jam' al-Jawami'* by Taj al-Din al-Subki.³³

Taj al-Din al-Subki, born in 727/1327 in an ulema family in Cairo, received his first education from his father, Taqi ad-Din. He came to Damascus at an early age with his father, who was the qadi al qudat. He attended the lectures of the prominent ulama there. He took lessons from 172 teachers, including al-Dhahabi, al-Mizzi, Shams al-Din Ibn al-Naqib, Ibn al-Taymiyyah, Abu Hayyan, and Ibn al-Jamaa. At a young age, he received approval for teaching and giving a fatwa and started to teach in many madrasahs of Damascus. Then, he moved to Cairo and worked as a mudarris in institutions such as Imam Shafii Mosque, Sheikhuniyye Madrasah, and Ibn al-Tolun Mosque. In 756/1355, he replaced his father as the qadi al qudat of Damascus. Taj al-Din, who wrote works in various genres, combined the methods of mutakallimun and fuqaha in the works that had been written in fiqh. Al-Subki's works were influenced by al-Baydawi from the school of mutakallimun.³⁴

The work of al-Baydawi titled *Minhaj al-vusul* was among the most significant works that summarized the knowledge of the Shafii madhhab before him and transferred the mutakallimun method to the next period. The work of al-Baydawi was a mukhtasar written on al-Razi's *al-Mahsul*; however, al-Baydawi also included his views. Many works had been written for centuries on this work, which systematically and concisely dealt with the Shafii fiqh method, and it was taught as a textbook in madrasahs. On the other hand, Al-Subki's *Jam' al-Jawami'* was a work he summarized from about 100 methodological works that had survived until his period.

33Yossef Rapoport, "New Directions in the Social History of the Mamluk Era," *History and Society during the Mamluk Period (1250-1517)*, ed. Stephan Conermann (Goettingen: Bonn Univ Press., 2014), 143-155. Taj al-Din Subki, *Jam' al-Jawami' fi ilm usul al-fiqh*, ed. Akile Huseyn (Beirut 2011).

34Ibn Hajar al-'Asqalani, *al-Durar al-kamina fi ayan al-mia al-thamina* (Cairo: 1966-1967), 3: 140; Sakhawi, *al-Daw' al-lâmi'*, 1: 242, 343, 6: 5, 7: 40-41, 9: 25, 66, 218.

Al-Subki's mukhtasar, which had the influence of the mutakallimun method rather than the fuqaha method, and he was a Shafii, was very important in that it was the product of the effort to bring together all the knowledge revealed in the Hanafi and Shafii methods before him. In his work, al-Subki adopted an approach similar to Baydawi's system. His work consisted of a muqaddimah and seven parts, which he started with definitions. Then, he continued by addressing the basics of the fiqh method in both schools. While al-Subki prioritized his preferred views in his work, the work attracted interest from intellectual circles for centuries due to being a summary of all previous procedural books. While there was great competition and hassle about the work, commentaries were written by the prominent ulama, such as al-Zarkashi, al-Ghazzi, and al-Mahalli, during the Mamluk period. It is known that al-Suyuti turned the work into a poem, and Zakariyyah al-Ansari wrote a separate mukhtasar.³⁵

SPECIFIC MUKHTASARS WRITTEN DURING THE MAMLUK PERIOD

At the end of the Mamluk period, it was observed that the texts produced by the Mamluk ulama were then revealed in independent disciplines due to the preservation, reproduction, and shared methodological approaches of the previous knowledge of Islamic sciences. Especially in the last century of the Mamluks, there were multiple examples of independent mukhtasars, corresponding to a period when the scientific knowledge of the Mamluk ulama in some disciplines matured. In the Mamluks' last century, the Mamluk cultural elite wrote many independent mukhtasars on fiqh, hadith, theology, language and history, and intellectual sciences. The independent mukhtasars in various branches of science then implied that scientific knowledge had been absorbed, and students became open to education and criticisms of intellectual circles. The fact that some mukhtasars survived the criticisms of these cultural circles and became famous enabled intellectual authors to become open to criticism in these circles. These texts presented to

---

35Ali Bardakoğlu, "Cem'u'l-cevâmi" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* 7: 343-344.

intellectual circles could have led to the reinforcement or weakening of the authority and power of the author. Therefore, the independent mukhtasars became widespread within the higher education system of the Mamluks, many commentaries and annotations were written on them, and they were considered texts that proved their authority. This acceptance was a feature that increased the prestige of the author of the mukhtasar and contributed to his cultural capital.³⁶

Among independent mukhtasar authors in the Mamluk period, one of the most prominent authors was al-Kafiyaji. Al-Kafiyaji, born in Bergama in 788/1386, was known by this name because he repeatedly read Ibn al-Hajib's work *al-Kafiyah*, a famous work of the Arabic nahw in the period. Trained by the prominent scientists of the period, such as Ibn al-Malak, Burhan al-Din Haydar, and Molla al-Fanari, al-Kafiyaji left for the pilgrimage and stayed in Jerusalem on his return. After spending three years in Jerusalem, he settled in Cairo in 830/1427. He taught in many higher education institutions in this Mamluk city, such as Barsbay Tumb and Sheik-huniyah Khanqah as the sheikh al-shuyukh. Many of his students, such as Zakariya al-Ansari, al-Sakhawi, and al-Suyuti, continued his course circles and benefited from his cultural capital.³⁷

The independent mukhtasar written by al-Kafiyaji about the science of history in the last century of the Mamluk was remarkable. Al-Kafiyaji's work, which he called *al-Mukhtasar fi al-tarih* was of great importance in terms of defining history as a branch of science and being the first work on the method of the science of independent history written during the history of Islamic civilization. A logi-

---

36In his work entitled *Cultural Production*, Bourdieu states that the use of language by the cultural elite in the transfer of knowledge and the texts they produce gain power in cultural capital while expressing that cultural production actually affects the economic capital. In his opinion, while the practices of the cultural elite at the point of knowledge transfer build their habitus, the various types of relationships they establish with other capital owners ensure that they gain power in different habitus areas. See Pierre Bourdieu, *The Field of Cultural Production*, ed. Randal Johnson (Cambridge, 2004), 161-176.

37Sakhawi, *al-Daw' al-lâmi'*, 7: 259-261; Abu al-Fazl Jalal al-Din Suyuti, *Bughyah al-wuât fi tabaqât al-lughaviyyin wa al-nuhat* (Cairo 1326), 48; Abu al-Fazl Jalal al-Din Suyuti, *Husn al-muhadara fi tarikhi Misr wa al-Qahirah*, ed. Mohammad Abu al-Fazl Ibrahim (Cairo: Dar Ihya al-Kutub al-'Arabiyyah, 1967), 1: 64, 314-317; Abu al-Baraqat Ibn 'Iyas, *Badâi' al-dhuhūr fi vaqâi' al-dhuhūr* (Cairo: al-Hay'at al-Misriyya, 1982), 2: 152.

cal pattern was observed in the work of al-Kafiyaji, complying with the reasoning style of the Transoxiana Hanafi scholars. In his work, he included the definition, subject, and purpose of the science of history and the necessity of a methodology to study the science of history. The fact that the work of al-Kafiyaji was the oldest historical work written in a universal sense further increased the value of the work. Al-Kafiyaji completed his work on December 31, 1462/866, and divided his mukhtasar into two main parts. In the first part, he clarified the concepts of solar year and lunar year, month, day, and time. He then talked about the first appearance of the Hijri calendar and the calendars used by other nations. Next, he discussed the necessity of a methodology to study the science of history and provided information about the characteristics a historian should have. Al-Kafiyaji started the second part of the mukhtasar with the relationship of historical science with existence and other sciences. According to him, history was a science that dealt with time, its states, and the states of related things in terms of determining and identifying their hours. In his mukhtasar, al-Kafiyaji noted that the subject of history was limited to what happened afterward. According to him, for a matter or event to be the subject of history, it should be strange, in other words, different from other events, and it should include elements such as encouragement and avoidance. He believed that the primary purpose of the historian was to keep a reliable record of the human being. While this independent mukhtasar of al-Kafiyaji constituted a comprehensive field of discussion after him, it must have been very effective for the prominent historians of the period, al-Sakhawi and al-Suyuti, to produce texts in the same genre. Al-Sakhawi and al-Suyuti reconsidered the mukhtasar of their teacher with different approaches and produced a new independent mukhtasar each.³⁸

The work of al-Sakhawi titled the *Ilan* was more of a defense of the science of history and had the impact of the competent had-

---

³⁸The literature that developed through the work of Kafiyaji, named *al-Mukhtasar*, ensured the construction of a new cultural capital area, as in other examples of mukhtasar. The struggle for power in this area ensured its continuity and transformation, even though it created new areas of competition and struggle in the habitus established by the cultural elite among themselves on the construction of a new capital area. See Pierre Bourdieu, "The New Capital: Social Space and Field of Power," *Practical Reason on the Theory of Action* (Cambridge: Polity Series, 1998), 31-35. See also Kasım Şulul, *Kafiyeci'de tarih usulü* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2003).

ith approach of the period. Al-Sakhawi divided his work into parts about the definition, subject, and purpose of the science of history and then evaluated and classified all the works on history. According to him, individuals who did not know the value of history could not understand the usefulness and effectiveness of this discipline. Having used almost eighty resources, al-Sakhawi defined history as “knowing the time.” According to him, history “dealt with the facts in time and space in determining their appointment and time.” Al-Sakhawi limited the subject of history to individuals and time and defined the topics of history as various events experienced by individuals over time. According to al-Sakhawi, including narratives and historical events in the Qur’an was the most powerful and sufficient evidence that history was a respected branch of science. Emphasizing that there was a strong relationship between hadith sciences and history, al-Sakhawi noted that history was a science that belonged to the sciences of hadith. Al-Sakhawi, who also conveyed various views from his teacher al-Kafiyaji in his work, later opened a title called *The Wisdom of History* and continued defending history. Under this heading, he classified the individuals who found the science of history unnecessary and evaluated each of their arguments. Then, he stated that individuals who dealt with the science of history should not write to benefit certain people or to obtain a benefit without implications, recording the information completely and accurately. According to him, the historian should carefully avoid making mistakes and fear Allah for it. After that, he mentioned the mukhtasar of al-Subki on history titled *al-Qaidah fi al-muarrikhin*.³⁹

Al-Suyuti, another student of al-Kafiyaji, started his mukhtasar titled *as-Shamarih fi ‘ilm al-târikh*⁴⁰ with the beginning of history. He talked about history from Adam to Noah and after the flood, to the history of the Prophets Abraham, Joseph, Moses, Solomon, and Jesus, and finally to Prophet Mohammad and the awarding of prophecy to him. After that, he provided the reader with information on how the calendar emerged in Islamic history. Al-Suyuti’s mukhtasar, much shorter than the other two texts, ended with

---

39 Abu al-Khayr Shams al-Din Sakhawi, *Flân bi al-tawbih l iman thamma ahl al-tarikh*, ed. Franz Rosenthal (Beirut n.d.).

40 Abu al-Fazl Jalal al-Din Suyuti, *al-Shamarih fi ‘ilm al-târikh*, ed. Anwar Mahmood- Mohammad Salim (Cairo 2009).

mentions of the benefits of the science of history and how it was determined.

The writing of independent mukhtasars in various branches of science during the last period of the Mamluks could be interpreted as the ulama of the period having achieved the age of maturity. Al-Kafiyaji and his students, whom we discussed in the study, presented determinations containing significant evidence and approaches about whether history, which was the subject of great debates even in the modern period, was a science. In particular, the mukhtasar of Kafiyaji discussed knowledge successfully and logically, creating a separate work with the view that history was a scientific discipline. In *al-Muhtasar fi't-tarih*, al-Kafiyaji eliminated the doubts of modern historians and revealed determinations far beyond the debates they had by including the definition, subject, purpose, and scope of history and evaluating the problems it dealt with in this branch of science rationally. It was also significant that history was considered a separate discipline, and its value among other branches of science was explained by an intellectual living in the Mamluk lands during the late Middle Ages.

CONCLUSION

This paper, which discusses mukhtasars regarding the historical development that provided a shared information transfer channel, a ground for discussion, and an intellectual language in the Mamluk lands, presents a classification on the subject. This paper, which claims that the competition and struggle in cultural circles at the point of transfer of information in the Mamluk period continued through mukhtasars, tries to address the issue in its context. In particular, mukhtasars, the center of text production in Mamluk intellectual circles, formed an essential element of competition and hassle among cultural elites. It was believed that mukhtasars had great importance in establishing direct contact with the knowledge produced in the Islamic world before the Mongols and their impact afterward.

It is essential to make sense of intellectual activities within the differentiated political and social structure of the Mamluk period and to evaluate them within the conditions of the period. Accordingly, the madrasah structures, built by the Mamluk political elite

in Mamluk cities to gain legitimacy and reputation, offered education to the four madhhabs, supported the scientific activities of the cultural elite, and established a relationship based on mutual benefit. The political elite, which gained prestige among the owners of cultural capital, was thus accepted and approved by society. The fact that the ulama recognized the Mamluk political elite and accepted it as legitimate power by social groups was crucial in establishing social order. The Mamluk ulama represented a structure that maintained order between their cultural capital and the political elite and society.

The Mamluk cities of Damascus and Cairo present the most vivid examples of gaining power and authority among the ulama in the cultural capital. In these lands, where cultural elites from the four Sunni madhhabs came together, the effort to gain power and authority among their madhhab and other madhhab members corresponded to the hassle areas that we often encounter in the tabaqats of the period. In addition, one of the most vibrant structures in which the hassle took place in Mamluk intellectual circles was the production of texts. When the text production of the Mamluk ulama is evaluated horizontally and vertically from historical and geographical perspectives, the results obtained could be vibrant. Having power and authority over texts in transferring information led to the acceptance and spread of a text in intellectual circles and the emergence of new intellectual products through that text. Thus, the author of the text, who became famous among the cultural elite, significantly contributed to his cultural capital. In Mamluk higher education, the most common type of text produced was mukhtasar. Mukhtasars of almost every discipline were linked to the scientific debates in previous periods and ensured continuity in knowledge production. These texts, which developed in intellectual circles around the cultural elite in various Mamluk cities, stood out with scientific development in the Mamluk period. Fiqh mukhtasars, which belonged to four Sunni madhhabs and formed the basis for the transfer of knowledge between segments from different ethnic backgrounds, also brought together the differences of the period. While mukhtasars, which were the product of the common methodological approaches introduced by the Mamluk ulema, reflected the traces of the period and gave an idea about the breadth and depth of the cultural capital of the Mamluk ulama.

The competition that developed over mukhtasar writing in this period, the revival of pre-Mongolian scientific knowledge in these

lands, the gaining of a new interpretation with different perspectives in intellectual circles, and the opening to discussion with new meanings may indicate the extent of the wealth in text production in the Mamluk period. These conscious efforts of the Mamluk ulama to ensure intellectual continuity made it necessary to reinterpret the sources of information from different geographies to the Mamluk lands. Anyone who read a mukhtasar representing one of the most essential elements of an individual's ability to participate in intellectual circles in the Mamluk lands from a prominent scholar could now leave the public and join intellectual circles. In this sense, reading mukhtasars constituted the determining element of the distinction between the average and the intellectual, which exceeded social boundaries in the social structure. The strengthening and development of the individual's cultural capital in Mamluk intellectual circles also had an area built on mukhtasars.

BIBLIOGRAPHY

- Ayalon, David. "Aspects of the Mamluk Phenomenon: Ayyubids, Kurds, and Turks." *Der Islam* 54 (1977): 1-32.
- Bardakoğlu, Ali. "Cem'u'l-cevâmi'." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 7: 343-344.
- Berkey, Jonathan P. "Mamluk Religious Policy." *Mamluk Studies Review* 13/2 (2009): 7-22.
- Berkey, Jonathan P. *The Transmission of Knowledge in Medieval Cairo: A Social History of Islamic Education*. Princeton: Princeton Univ. Press, 1992.
- Berkey, Jonathan P. *Ortaçağ Kahiresi'nde Bilginin İntikali: İslami Eğitimin Sosyal Tarihi*. Trans. İsmail Eriş. İstanbul: Klasik Yayınları, 2015.
- Bourdieu, Pierre. *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1999.
- Bourdieu, Pierre. *The Field of Cultural Production*. Ed. Randal Johnson. Cambridge, 2004.
- Bourdieu, Pierre. "The New Capital: Social Space and Field of Power." *Practical Reason on the Theory of Action*. Cambridge: Polity Series, 1998.
- Broadbridge, Anne F. "Academic Rivalry and the Patronage System in Fifteenth-Century Egypt: al-Aynī, al-Maqrīzī, and Ibn Hajar al-Asqalanī." *Mamluk Studies Review* 3 (1999): 85-107.

- Chamberlain, Michael. *Knowledge and Social Practice in Medieval Damascus, 1190-1350*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1994.
- Chamberlain, Michael. *Ortaçağ'da Bilgi ve Sosyal Pratik: Şam 1190-1350*. Trans. Büşra Kaya. İstanbul: Klasik Yayınları, 2014.
- Clifford, W. W. "Ubi Sumus? Mamluk History and Social Theory." *Mamluk Studies Review* 1 (1997): 45-62.
- Çeğin, Güney and Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. İletişim Yayınları. İstanbul, 2007.
- Dhahabi, Abu Abd Allah Shams al-Din. *Tadhkira al-huffaz*. Beirut: Daru İhya-i Turath al-Arabi, 1956.
- Durmuş, İsmail. "Kazvî." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 25: 156-157.
- Durmuş, İsmail. "Sekkâkî." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 36: 332-334.
- Durmuş, İsmail. "Tabakât." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 39: 288.
- Ephrat, Daphna. *A Learned Society in a Period of Transition: The Sunni 'Ulama' of Eleventh Century of Baghdad*. State University of New York Press, 2000.
- Erünsal, İsmail E. "Kütüphane." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 27: 11-32.
- Fadel, Mohammad. "The Social Logic of Taqlid and the Rise of the Mukhtasar." *Islamic Law and Society*. E. Leiden: J. Brill, 3/2 (1996): 215-233.
- Haarmann, Ulrich. "Arabic in Speech, Turkish in Lineage: Mamluks and Their Sons in the Intellectual Life of Fourteenth-Century Egypt and Syria." *Journal of Semitic Studies* 33 (1988): 81-114.
- Herzog, Thomas. "Social Milieus and Worldviews in Mamluk Adab-Encyclopedias: The Example of Poverty and Wealth." *History and Society during the Mamluk Period (1250-1517)*, ed. Stephan Conermann, 61-81. Goettingen Bonn Univ. Press, 2013.
- Ibn Hajar, Abu'l-Fadl al-'Asqalanî (d. 855/1449). *al-Durar al-kâmina fî âyân al-mîa al-thâmina*. Cairo: 1966-1967.
- Ibn Hajar, Abu'l-Fadl al-'Asqalanî (d. 855/1449). *Sharh al-Nuhba al-fikar*. Damascus, 1992.
- Ibn 'Iyās, Abu al-Barağât (d. 930/1524). *Badâi' al-dhuhūr fî waqāi' al-dhuhūr*. Cairo: al-Hay'at al-Misriyya, 1982.
- Ibn Qādi Shuhba, Taki al-Dīn (d. 851/1448). *Tabaqāt al-Shāfiyya*. Beirut: 'Alam al-Kutub. 1986.

- Ibn al-Salāh, Abu 'Amr Taki al-Dīn (d. 643/1245). *Muqaddimatu Ibn al-Salāh wa mahāsīn al-istilah*, ed. Aisha Abd al-Rahman. Cairo: Dar al-Maaref, 1989.
- Ibn Taghribirdī, Abu al-Mahāsīn (d. 874/1470). *al-Manhal al-sāfi wa-al-mustawfā ba'da al-wāfi*, ed. Fahim Muhammad Shaltut. Mecca: Jamiat Umm al-Qura, 1980.
- Ibn Taghribirdī, Abu al-Mahāsīn (d. 874/1470). *al-Nujūm al-zāhirah fī mulūk Miṣr wa-al-Qāhirah*. Cairo: Wezāra al-Thakāfah wa al-Irshād. 1929.
- Igarashi, Daisuke. "Madrasahs, their Shaykhs, and the Civilian Founder: the Bāsitiyah Madrasahs in the Mamluk era." *Orient: Report of the Society for Near Eastern Studies in Japan* 48 (2013):79-94.
- Kallek, Cengiz. "el-Hidaye." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 17: 471-473.
- Kandemir, M. Yaşar. "Mukaddimetü İbnü's-Salah." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 31: 121-124.
- Kandemir, M. Yaşar. "Nevevî." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 33: 47.
- Kaya, Eyyüp Said. "Muhtasar." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 31: 61-62.
- Kılıç, Hulusi. "İbnü'l-Hâcib." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 21: 55-58.
- Koca, Ferhat. "Muhtasar." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 31: 64-66.
- Kutubi. *Fawât al-wafayât*. Ed. Salah al-Din Mohammad b. Shakir b. Ahmed (d. 764/1363). Beirut: Dar al-Sadir, 1973.
- Leiser, Gary P. "The Madrasa and the Islamization of the Middle East: The Case of Egypt." *Journal of the American Research Center in Egypt* 22 (1985): 29-47.
- Lev, Yaacov. "Symbiotic Relations: Ulamā and the Mamluk Sultans." *Mamluk Studies Review* 13/1 (2009):1-26.
- Little, Donald P. "Notes on Mamluk Madrasahs." *Mamluk Studies Review* 6 (2002): 9-20.
- Naulin, Jourdain, and Anne-Sidane. *Pierre Bourdieu'nun Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. Trans. Öykü Elitez. İletişim Yayınları, 2016.
- al-Nawawī, Abu Zakariyya (d. 676/1277). *Minhāj al-tālibīn*. Cairo: Dār al-Kutub al-Arabiyya, 1328.
- Nice, Richard (trans.). *The Logic of Practice*. Cambridge Polity Press, 1999.
- Özen, Şükrü. "Hırakî." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 17: 322-323.

- Rapoport, Yossef. "New Directions in the Social History of the Mamluk Era." *History and Society during the Mamluk Period (1250-1517)*. ed. Stephan Connermann. 143-155. Goettingen: Bonn Univ Press., 2014.
- Sakhāwī, Abu al-Khayr Shams al-Dīn (d. 902/1497). *al-Daw' al-lāmī' li ahl qarn al-tāsi'*. Beirut: Dār al-Maktaba al-Hayat, n.d.
- Sakhawi, Abu al-Khayr Shams al-Dīn (d. 902/1497). *I'lân bi al-tawbih li-man thamma ahl al-tarikh*. ed. Franz Rosenthal. Beirut n.d..
- es-Seyyid, Seyyid Muhammed. "Evlâdü'n-nâs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 11: 525-526.
- Steenbergen, Jo Van, Jo Van Steenbergen. *Order Out of Chaos: Patronage, Conflict and Mamluk Socio-political Culture, 1341-1382*. Leiden: Brill, 2006.
- Subki, Taj al-Din (d. 771/1370). *Jam' al-Jawami' fi ilm usul al-fiqh*. Ed. Akile Huseyn. Beirut, 2011.
- Subkī, Abu Nasr Tāj al-Dīn (d. 771/1370). *Tabaqāt al-Shāfiyya*. Cairo: Matbaat 'Isā, 1964.
- Suyūti, Abu al-Fazl Jalāl al-Dīn (d. 911/1505). *Bughyah al-wuāt*. Cairo, 1326.
- Suyūti, Abu al-Fazl Jalāl al-Dīn (d. 911/1505). *Nazm al-ikyān fī ā'yān al-ā'yān*. Beirut: Maktaba al-'Ilmiyya, n.d..
- Suyūti, Abu al-Fazl Jalāl al-Dīn (d. 911/1505). *Minhāj al-sāwī ilā tarcama al-Imām al-Nawawī*. Beirut, 1988.
- Suyūti, Abu al-Fazl Jalāl al-Dīn (d. 911/1505). *al-Shamarih fī 'ilm al-târikh*. ed. Anwar Mahmood- Mohammad Salim. Cairo, 2009.
- Şulul, Kasım. *Kafiyeci'de Tarih Usulü*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.
- Yaşaroğlu, M. Kamil. "Minhâcü't-tâlibîn." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 31: 111-112.

KÜLTÜREL SERMAYE KAVRAMINA BİR KATKI: MEMLÜK ENTELEKTÜEL ÇEVRELERİNDE MUHTASARIN YENİDEN ÜRETİMİ

Öz

Pierre Bourdieu'nün eğitim, kültürel alanlarda yeniden üretim, rekabet ve mücadeleden oluşan toplumsal yapı ve düzene dair görüşleri, son yıllarda Memlüklerin sosyo-entelektüel hayatının anlaşılmasında modern araştırmacıların oldukça dikkatini çekmektedir. Bourdieu'nün genellikle mevcut varsayımların eleştirisini içeren metodolojisi, her konuyu kendi bağlamı içinde incelemeye dayanmaktadır. Karmaşık sosyal ilişkiler arasında toplumsal düzeni belirlemeye yönelik açıklamaları, Memlük metinlerinde yer alan verilerin anlaşılmasına önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu çalışma, Memlüklerin sosyo-entelektüel hayatındaki bilgi üretimini anlamak için Bourdieu'nün kültürel sermaye ve yeniden üretim kavramlarından yararlanacak ve Memlüklerin entelektüel çevrelerindeki metinsel yeniden üretimi muhtasar metinler üzerinden temellendirmeye çalışacaktır.

Çalışma, Memlükler dönemindeki yüksek öğretim faaliyetlerinin ana metinleri olduğu iddia edilen muhtasalar için dördü bir kategorizasyon önermektedir. Buna göre, Memlük uleması tarafından üretilen muhtasaların bilginin aktarılması ve dönüştürülmesindeki etkisi, üzerinde durulan en önemli konular arasında yer almaktadır. Çalışmada ilk olarak, Memlük kültürel elitinin muhtasalar üzerine yazdığı şerhlerin bilgi aktarımındaki önemi tartışılmaktadır. İkinci olarak, muhtasar metinler üzerine yapılan özetlemelerin bilginin yeniden üretimine katkısı ele alınmaktadır. Üçüncü olarak, Memlük entelektüel çevrelerinde dört mezhebe mensup ulemanın ortak bir metodoloji arayışı neticesinde ortaya koydukları muhtasalar gözden geçirilmektedir. Son olarak da Memlükler döneminde üretilen müstakil muhtasar metinler tarihsel süreç içerisinde ele alınmaktadır. Muhtasaların Memlükler dönemindeki önemini tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmanın, dönemin yüksek öğretiminin kendi içindeki özelliklerini de göz ardı etmediğini belirtmek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Sermaye, Yeniden Üretim, Memlük, Yüksek Öğretim, Muhtasar

KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ

Abdullah Ömer Yavuz, *Coğrafya ve Mezhep Horasan'da Eş'arîliğin Tarihsel Gelişimi*, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2021), 1. Baskı, 318 s.

Ünal KILIÇARSLAN

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı
kilicarslanteoloji68@gmail.com
0000-0003-4044-5605

Mezhepler, dinin anlaşılmasında beşerî bir anlayış ve yorumlayış sürecinin sonucunda ortaya çıkmış ve sistemli hale gelmişlerdir. Binaenaleyh insanın tabiatıyla alakalı tüm unsurlar, mezheplerin oluşum ve gelişim sürecine doğrudan etki etmişlerdir. Bu unsurlardan bir tanesi hiç şüphesiz coğrafyadır. Hatta en önemli faktörlerden biri olarak kabul gördüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. İslam'da ilk mezhepleşme hareketi olarak kabul edilen Harici ekolün üzerinde sınırsız etki bırakan Necid iklimi veya bedevi yaşam havzası bu durumun bariz bir örneği olarak kabul edilebilir. Böylesi önemli bir alana odaklanan ve bu değerlendirme yazısında incelediğimiz eser, yazarı tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doktora tezi olarak "Horasan'da Eş'arîlik" adıyla hazırlanan çalışmanın yayımlanmış halidir. Giriş ve sonuç bölümleri haricinde üç ana bölümden oluşan kitabın muhtevasında Ehl-i sünnet'in akide alanında iki mezhebinden biri olan Eşari geleneğin Horasan bölgesinde geçirdiği serencam ele alınmıştır.

Eserin giriş bölümünde araştırmanın yöntemi ve kaynakları hakkında bilgi verilmiş ve kavramsal çerçeve çizilmiştir. Bu aşamada eseri nitelikli kılan en önemli unsur sağlam bir metodolojiye sahip olması, sosyoloji ve antropoloji gibi bilimlerin verilerinden istifade edilmesidir. Ayrıca araştırmanın kaynakları arasında kroniklerin etkin bir biçimde kullanıldığı da görülmektedir. Kaynakları nitelikli kılan ikinci husus ise klasik devir başta olmak üzere birçok coğrafi kaynağa başvurulmuş olmasıdır. Buradan hareketle yazarın bir mezhebin serencamını atlas motifıyla tasvir etme yoluna gittiğini saptamak mümkündür (s. 25-35).

Giriş bölümünün kavramsal çerçevesinde ele alınan üç ekol de Horasan coğrafyasının iç dinamikleri açısından oldukça tutarlıdır. Yazar, Eşari düşüncenin yanında Sufi gelenek ve Şafilik hakkında da kavramsal bir çerçeve çizmiştir. Çünkü özellikle Kuşeyri (ö. 465/1072) ve Gazali (ö. 505/1111) ile başlayan süreçte Eşari gelenekte önemli dönüşümler yaşanmış, sufilik ve Şafilik ile ayrılmaz bir bütün haline gelmiştir (s. 38-46).

Çalışmanın birinci bölümünde yazar, Horasan bölgesini bütün yönleriyle masaya yatırmıştır. Zira bu bölge asırlar boyu İran hâkimiyetinde kalmanın getirdiği zenginliğin yanında, miladi 11. asrın başlarında Türk boylarının dikkatini çekmiş ve nitekim Büyük Selçuklular devrinde ele geçirilip başkent haline getirilmiştir. Bu bağlamda yazar, bölgeyi sahip olduğu sekiz şehir ekseninde değerlendirmiştir. (s. 77-83) Devamında Horasan bölgesinin dini yapısı ele alınmış ve Eşariler dışındaki diğer mezhep unsurlarının varlığı konu edilmiştir. Bunların içinde yazarın en kapsamlı alanı ayırdığı ekol şüphesiz ki Hanefi-Maturidi gelenektir (s. 97-101).

İkinci bölüm, mahiyeti bakımından ilk bölümden daha kapsamlıdır. Burada yazar, Horasan bölgesinde Eşariliğin sosyo-politik çerçevesini incelemiş ve üç meşhur gelenek ile alakası üzerinde durmuştur. Bilindiği üzere mezhebin öncüsü olarak kabul edilen İmam Eşari (ö. 324/935-36) hayatının kısa bir döneminde -ki bu geçiş evresi olarak görülür- Ashabu'l-hadis ekolüne mensuptur. Bundan ötürü Eşari gelenek ile Ashabu'l-hadis arasında oluşan etkileşim Horasan bölgesine de yansımıştır. Binaenaleyh yazarın dikkat çektiği ilk etkileşim iki ekol arasında oluşan sıkı bağ arasındadır (s. 113-123). İkinci etkileşim Eşarilik-Sufilik, üçüncü etkileşim ise Eşarilik-Şafilik arasında gerçekleşmiştir. Yazar, ortaya çıkış dönemlerinde Hanefi çizgide ilerleyen Eşari geleneğin özellikle Cüveyni (ö. 478/1085) gibi âlimler devrinde Şafii fıkına yakınlaşması sürecini detaylıca irdelemiştir. Keza sufilik ile yaşanan etkileşim sonucunda Eşari geleneğin büyük bir dönüşüm geçirdiği vurgulanmıştır.

Horasan'ın iç havzasında Eşarilik üzerinde etkisi bulunan iki unsur daha vardır. Bunlardan ilki Şii Büveyhiler ile ikincisi ise Mutezile ile yaşanan gerilimlerdir. Yazar, bu bölümde Şii Büveyhiler ile Basra bölgesinde bulunan Mutezili gruplar arasındaki yardımlaşmayı ve mutabakatı aktardıktan sonra Eşariler üzerinde kurulan baskıyı ve bir anda saltanatın Büveyhi hükümdarı Adudüddeve'ye (ö. 372/983) geçmesi neticesinde Eşarilerin Mutezileye karşı güç kazanması sürecini ele almıştır (s. 145-150).

Yazar, Horasan bölgesinde Eşari düşüncenin teşekkül devrini başlatan isim olarak meşhur âlim İbn Fürekk'i (ö. 406/1015) işaret etmiştir. Kökleşme devrinin ise Ebu İshak İsfarayini tarafından (ö. 418/1027) gerçekleştirildiğini klasiklerden hareketle aktaran yazara göre bu süreçte en önemli etki Büveyhilerin yürüttüğü denge siyasetidir (s. 156-157).

Şii orjinli Büveyhi devletinden sonra Horasan'a hâkim olan Gazneliler devri de tüm fikir hareketlerinde olduğu gibi Eşari düşünceyi derinden etkilemiştir. Mamafih çalışmada yazar, Gazneliler devri sürecini Hanefî-Şafîi etkileşimi ekseninde incelemiştir. Hanefiler ile Şafiiler arasında yaşanan gerilimlerde özellikle Cüveynî ve Abdülkahir Bağdadi (ö. 429/1037-38) gibi düşünürlerin Şafîi olmaları hadiseyi Hanefî-Eşari çatışması haline getirmiştir. Nitekim Horasan'da ortaya çıkan Kerramiler, Hanefî geleneği benimsemelerinden ötürü Eşariler ile ciddi tartışmalara girmişlerdir. Eserde bu süreç anlatılırken Gaznelî Mahmud'un (ö. 421/1030) huzurunda yaşanan münazaralara değin konunun derinliğine inilmesi oldukça dikkat çekici ve başarılıdır (s. 169-172). Yani yazar, üstün körü malumat aktarımı yapmak yerine mezhepler arası gerilim hattını gereksiz detaya girmeden ama mühim nüansları da atlamadan aktarmayı başarmıştır.

İkinci bölümün son safhasında ise Eşari geleneğin Büyük Selçuklu Devrinde geçirdiği süreç ele alınmıştır. Alt başlıklar doğal olarak vezir Kündürî (ö. 456/1064) merkezinde oluşturulmuştur. Çünkü Kündürî devrinde takip edilen Mutezili çizgi, Eşariler için sürgün çağı haline gelmiştir. Süreci bu minvalde aktaran yazar, Kündürî'nin fikir yapısı hakkında değerlendirme yaparken onun Rafizî/Şii olduğuna yönelik iddiaların gerçeği yansıtmadığını ve Hanefî-Mutezili düşünce yapısına ait olduğunu ifade etmiştir (s. 178).

Üçüncü bölüm bütünüyle Horasan'da Eşariliğin fikrî serencamı üzerine odaklanmaktadır. Yazar, bu hususta Eşari kelamının kuramsallaşma sürecine dair kısa bir girizgâh yaptıktan sonra sırasıyla sistematikleşme, felsefileşme, Şafîilikle bütünleşme ve sufilikle kaynaşma dönemlerini değerlendirmeye almıştır. İlmî bir pencereden bakıldığında bahsi geçen bilgiler, haliyle genel kabul görmüş tekrarlar olarak düşünülebilir. Fakat yazarın bu bölümde "Eş'arî Kimliğinin Tabiatı: Döngüsel Gelişim" başlığı altında ortaya koyduğu tespitler, çalışmanın kayda değer bir özgünlüğü haiz olduğunu kanıtlar niteliktedir. Örneğin, geleneksel süreçte Eşari mezhebinin geçirdiği dönüşümlerin belirli kırılmalar üzerinden tespit edilmesi, hatta kelimeler geleneğinin mütekaddimun-müteahhirun ayrımıyla yansıtılması ve Gazalî'nin kıstas alınmasını eleştiren yazara göre bu anlayış tek tip bir Eşarilik algısı ortaya çıkarmıştır. Oysaki böylesi bir ekolü sabit dinamikler üzerinden değerlendirmek yerine farklı coğrafyalarda farklı dinamikler üzerinden değerlendirmek gerekmektedir (s. 282-285).

Sonuç olarak yazarın bu çalışmadaki temel düşüncesinin mezheplerin mahiyetini idrak edebilmede coğrafya faktörünü vurgulamak olduğu aşîkârdır. Ayrıca yazar, bir mezhepler tarihi araştırmacısının coğrafya bilmekle mükellef olduğunu da ortaya koymaktadır. Alanında özgün bir niteliğe sahip olan bu çalışmanın, başta İlahiyat fakülteleri olmak üzere tüm ilmî çevrelerde okunması ve okutulması kanımızca büyük bir önem taşımaktadır.

Charles Kurzman, *Democracy Denied, 1905–1915: Intellectuals and the Fate of Democracy*, Cambridge: Harvard University Press, 2008. 396 s.

Nurullah ARDIÇ

nardic@itu.edu.tr

İstanbul Teknik Üniversitesi

0000-0001-6041-1627

1905 yılının Ekim ayı sonunda Rus Çarı Nikola imzaladığı bir “fermanla” ülkede seçimlerin yapılacağını, yönetim erkini seçilecek meclisle paylaşacağını ve medeni hak ve özgürlükleri tanıyacağını ilan etti. Çarın gücünü kısıtlamak için mücadele eden devrimcileri bile şaşırtan bu meşrutiyet ilanıyla 20. yüzyılın ilk “devrim dalgası” başlayacaktı: Rusya’nın ardından İran (1906 ve 1909), Osmanlı İmparatorluğu (1908), Portekiz (1910), Meksika (1911) ve Çin’de (1912) de benzer birer “demokratik” devrim yaşanacaktı. Bu altı ülkede yaşanan söz konusu dönüşümler bazı kritik açılardan birbirine çok benziyordu: Bunların her birinde, kökleri 19. yüzyıl ortalarına giden siyasi-ideolojik geleneğin temsilcisi olan aynı zümrenin (“entelektüeller”) başını çektiği bir mücadele sonucunda kısa ve şaşırtıcı bir biçimde monarkların gücü sınırlanmış, bu zümre hemen ardından seçimler yoluyla iktidara gelip görece demokratik bir yönetime geçmiş ve benzer reform projeleri başlatmış, ancak bu ülkelerin hepsinde az veya çok başarısız olmuş ve ardından yine kısa sürede -genelde askeri darbelerle- iktidardan düşürülmüş ve yeniden bir otoriter yönetime geçilerek demokrasiden uzaklaşmıştır.

İşte sosyolog Charles Kurzman *Democracy Denied* başlıklı kitabında, siyaset bilimindeki -Huntington’ın başını çektiği- “devrim dalgaları” literatüründe dikkate alınmayan bu kısa ama ilginç ve etkili (zira dünya nüfusunun dörtte birinden fazlasının kaderini etkilemiş bir durumdu) demokrasi tecrübesini konu ediniyor. Altı ülkede neredeyse eş zamanlı gerçekleşen bu siyasi ve ideolojik dönüşümlerin sebeplerini, aktörlerini ve sonuçlarını tarihsel-sosyolojik bir bakış açısıyla ve mukayeseli olarak inceliyor. Yazarın temel argümanı, bu devrimsel dönüşümlerin tamamında başat aktörün, henüz yeni ortaya çıkmış ancak Fransa’daki Dreyfus olayından (1898) sonra küresel planda ortak bir kimlik kazanmış ve kendine neredeyse “mesiyanik” bir misyon biçmiş bir “entelektüeller” zümresi olduğudur (s. 12, 23, 26

vd.). Kurzman bu eseriyle devrimler literatüründe Marx ve Barrington Moore gibi isimlerin “burjuva devrimi” (demokratik devrimleri burjuvazinin yaptığı/yapacağı) tezine de meydan okuyor. Aynı şekilde siyaset biliminde yaygın olan demokratikleşme için büyük bir işçi sınıfının gerekliliği tezini de (en azından bu örneklerde) çürütüyor.

Disiplinlerarası bir bakışa yaslanan eserin yöntem boyutu oldukça etkileyicidir: Mukayeseli-tarihsel yöntemi uygulayan yazar -her ülkeyi ayrı bir bölümde incelemek yerine daha analitik bir yolu seçip- her bölümde entelektüellerin (veya diğer aktörlerin) söylem ve eylemlerinin önce genel bir panoramasını verdikten sonra altı ülkeyi sırasıyla analiz ediyor. Bölüm içinde ve sonunda ise mukayeseli değerlendirmelerde bulunarak aynı küresel temanın farklı yerel bağlamlarda ortaya çıkmış varyasyonlarını ortaya koyuyor. Oldukça zihin açıcı olan bu mukayeseli analizlerin etkisini artıran bir faktör ise eserin dayandığı birincil ve ikincil kaynakların zenginliğidir. Hem nitelik (tür) hem de nicelik olarak muazzam bir kaynak yekûnunu seferber etmeyi başarmış olan yazar İngilizce ve Fransızcanın yanı sıra her bir ülke için kendi dilindeki kaynakları da ustalıkla kullanıyor. (Bu konuda araştırma asistanlarından çokça yardım aldığı anlaşılrsa da Rusça ve Çince hariç diğer ülkelerin dillerini öğrendiğini belirtiyor, ki özellikle birincil kaynakları yorumlama sadedinde bunun önemli bir fayda getireceği açıktır.) Yazarın kullandığı kaynaklar, entelektüellerin yazdıklarından meclis zabıtlarına, gazete ve dergilerden (karikatürler dahil) devletlerin resmî belgelerine ve aktörlerin hatıratlarına kadar zengin ve geniş bir yelpazeyi kapsıyor. Mevcut ikincil literatürü de kendi argümanlarını desteklemek üzere ustaca kullanan yazar gereksiz hiçbir bilgiyi barındırmayan, özlü bir yazım tarzı ve ampirik malzemeyle desteklenmiş argümanlara dayalı bir üslup geliştirmiş, ayrıca kitabın hem genel iskeletini hem de bölümlerinin içeriğini önce argümanlarına, sonra da kronolojik olarak sıraladığı tematik örnek-olaylara göre, oldukça sistematik ve analitik bir biçimde kurgulamıştır.

İki ana kısımdan oluşan kitabın ilk kısmı, her biri entelektüellerin başat aktör oluşunun farklı bir yönüne değinen dört bölümden oluşuyor. Giriş mahiyetindeki ilk bölümde eserin bağlamını ve ana argümanını özetleyip sonraki bölümler hakkında bilgi veren yazar ikinci bölümde bu devrimci entelektüeller zümresinin ideoloji ve söylemlerini, üçüncü bölümde ise devrim öncesi örgütlenmelerini inceliyor. Bu kısmın son bölümünde ise devrim sonrasında iktidara geldiklerinde giriştikleri reform projelerini ele alıyor. Eserin ikinci kısmı ise bu entelektüellerin ve ürettikleri rejimin diğer aktörlerle ilişkilerine ayrılmış: Bu kısmın bölümleri sırasıyla burjuvazi (tüccar ve orta sınıflar), işçi sınıfı, toprak sahipleri, askeriye ve Büyük Güçler’in (İngiltere, ABD, Fransa ve Almanya) söz konusu dönüşümlerin ikincil aktörleri olarak entelektüellerle kimi zaman destek, kimi zaman ise engelle-

me şeklindeki tavırlarını ve bu iş birliği yapma-yapmama stratejilerinin yeni rejimlere etkisini tartışıyor.

Bu stratejiler ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gibi aynı ülkede de zamanla farklılaşabiliyor. Örneğin Osmanlı-Türkiye örneğinde 1908 Meşrutiyeti'ni “münevverler” ile beraber gerçekleştiren İttihatçı askerler daha sonra bir askeri darbeyle bu aydınların çoğunu tasfiye etmiş ve kendi otoriter yönetimlerini kurmuştur. Aynı bağlamda entelektüeller zümresinin dini otoritelerle kurduğu ilişki de önemli ve ilginç sonuçlara yol açmıştır. Örneğin Osmanlı'da entelektüeller yoğun bir İslami söylemi benimsemişken İran'da çoğu eski rejimi destekleyen klasik ulema ile modern eğitim almış aydınlar karşı kampta yer almışlardır – hatta bu aydınlar bu sebeple kendilerine “dânişmendân” (bilgili olanlar) demekten vazgeçip Osmanlı'dan ödünç aldıkları “münevverân” (aydınlanmışlar) tabirini kullanmaya başlamıştır (s. 27). Rusya ve Portekiz'de ise bu karşıtlık daha da keskin olduğundan entelektüeller eski rejimin sıkı kontrolündeki Kilise'ye karşı çok sert bir tavır almıştır. Her halükârda yeni kurulan bütün rejimler geleneksel “ulemayı” (örneğin maaşlarını azaltarak, devletten dışlayarak, Kilise'nin mallarına el koyarak vs.) pasifize etmişlerdir. Bu durumun da gösterdiği gibi yeni “demokratik” rejimler eskilerinin bazı baskıcı ve dışlayıcı politikalarını -bu defa farklı zümreler üzerinde- devam ettirmişlerdir. (Örneğin bu entelektüellerin çoğu kadınlara ve alt-sınıflara oy hakkı vermeyi de reddetmişlerdir.) Yine oy hakkı kısıtlaması gibi bugün demokrasiyle bağdaşmayan durumlar o zaman bütün dünyada olduğu gibi bu ülkelerde de demokrasiye bir “halel” getirmemişti, zira demokrasi kavramının içeriğinin zamanla değiştiğini gösteren bu eksikler diğer Batılı “demokratik” ülkeler (İngiltere, ABD vs.) için de geçerliydi.

Öte yandan bu entelektüeller (2. ve 3. bölümlerde gösterildiği gibi) hem benzer bir ideolojiyi ve örgütlenme stratejilerini hem de birbirlerinden haberdar olarak ortak bir “sınıf dayanışmasını” paylaşıyordu (s. 13). Örneğin Portekiz'deki bazı demokrasi aktivistleri kendilerine “Jön Türkler” adını vermişken (s. 4) Rusya'daki devrimden sonra İran ve Türkiye'de entelektüeller benzer hedef ve temalarla ve benzer mobilizasyon stratejileriyle hareket etmişti. Devrim sonrasında da bütün ülkelerde birbirine çok benzeyen reform adımları (özellikle eğitim alanında) atmaya başladılar. Yine Meksika hariç bütün örneklerde Auguste Comte'un yaydığı pozitivizmi benimsemiş olan bu zümrenin siyasi söylemi demokrasi ile pozitivizmin ilginç bir karışımına dayanıyordu. Bu bağlamda keskin bir ilerleme inancı ve bilimin kutsallaştırılarak devletin yönetimi ve toplumun kaderini bilim insanlarının belirlemesi gerektiği fikri ile demokratik eşitlik ve özgürlük ideali arasındaki çelişkinin pek farkında görünmüyorlardı. (Bir tek Meksika'da devrimciler iyi siyaset için pozitivizmden şüphe duymaktaydı, zira 19. yüzyılın

Científicos [Bilimciler] adı verilen eski nesil “devrimcileri” önceleri demokrasiyi savunurken kısa sürede para ve makam karşılığında eski rejimle iş birliği yapıp “halka ihanet” etmişlerdi – s. 46.) Yazar bu noktada yeni nesil entelektüellerin de (yalnızca Meksika’da değil, bütün ülkelerde) gerek söylemlerinde gerekse de reform projelerinde kendi “sınıfsal” çıkarlarını -açık veya örtük olarak- sık sık önceliklelerini örnekleriyle gösteriyor. Yine okullar, gizli dernekler, siyasi kuruluşlar ve gazetelerden oluşan bir şebeke üzerinden benzer örgütlenme stratejileri ile hareket ettiklerini de ortaya koyuyor.

Yazar ayrıca bu aktörlerin iş birliği yaptıkları gruplar açısından da benzerlik ve farklılıklara dikkat çekiyor. Örneğin entelektüeller Rusya’da bir yandan sendikalar üzerinden işçi sınıfıyla, diğer yandan da toprak sahiplerinin modern eğitim alarak “aydınlanmış” mensuplarıyla başarılı bir iş birliği gerçekleştirirken Osmanlı’da askeriye ile iş tutmuşlardı. Askerler diğer ülkelerde de çoğunlukla başlangıçta demokratik dönüşümü destekleseler de sonrasında darbe yaparak bu dönüşümün yok edilmesinde başat rol oynayacaktı. Yine işçi sınıfının olmadığı İran ve Çin’de destek orta sınıf ve dış ülkelere (İngiltere ve Japonya) gelirken orta sınıf profesyoneller Rusya’da da genelde meşrutiyeti desteklemişti. Her ne kadar devrimlerin esas sebebi ve faili iç dinamikler ise de Büyük Güçler’in etkisi bu noktada kritik rol oynamıştı: İngiltere’nin İran’daki elçiliği protestocuları koruma altına almış, Fransa Çarlık Rusyası’nı, İngiltere ve Japonya ise Çin hükümetini halka demokratik hakları verinceye kadar borç vermemekle tehdit etmiş, Amerika 1911’de Meksika devriminin lideri Francisco Modero’yu desteklemiş, Alman subayları Rumeli’deki İttihatçı kalkışmanın liderleri için Kayzer’e olumlu raporlar yazmış ve İngilizler 1910 devrimi sırasında Portekiz kralını korumak için savaş gemisi göndermeyi reddetmişti – kral da iki gün içinde ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştı (s. 14-15).

Eserin son bölümünde ilginç bir karşılaştırma daha yapan yazar, devrimci dinamik ile entelektüeller arasındaki ilişkinin Sovyetlerin çöktüğü 1989 sonrasında yeniden belirdiğini, zira yalnızca eski Sovyet nüfuz alanındaki “kadife” devrimlerin değil, 90’larda Çin’den Afrika’ya, İran’dan Şili ve Meksika’ya birçok bölgede yaşanan demokratik dönüşüm denemelerinin genellikle eğitimli grupların öncülüğünde gerçekleştiğini, hatta bu sebeple 20. yüzyılın başındaki devrim dalgasının yüzyılın sonundaki süreçler için bir tür “prova” (*dress rehearsal*) niteliğinde olduğunu öne sürüyor (s. 253-56). Ancak önemli bir farkla: Reform hareketinin başını “*rûşenfikr*” denilen entelektüellerin çektiği İran hariç, 90’lardaki reform/devrim dalgasında yer alan aktörlerin çoğu her ne kadar eğitimli orta sınıflar olsa da kendilerini entelektüeller olarak tanımlamadılar. Sınıfsal kökenlerini vurgulamak yerine daha kapsayıcı “milli,” “halk,” “sivil toplum” gibi isim ve sıfatları

benimseyen bu kesimler “kendinde sınıf” olarak büyük bir yekûn tutsa da bilinçli, “kendi için sınıf” olarak ortaya çıkmadılar.

Bu mukayesenin de gösterdiği gibi “entelektüeller” tabirinin taşıdığı muğlaklık eserin hem güçlü hem de zayıf yönüne işaret ediyor. Bu terimi tanımlamayı reddeden yazar aktörlerin kendi tanımlarını esas alacağını, zira 20. yüzyılın başlarında entelektüellerin kendilerini küresel bir sınıf olarak görüp bu bilinç ve dayanışma duygusuyla kendilerine bu ismi verdiğini öne sürüyor (s. 12). Marx’ın tabiriyle “kendi için sınıf” olma kriteri olan bu bilinç ve dayanışmaya dair -daha ziyade Avrupa’dan ve Rusya ve Portekiz’den- çeşitli örnekler de veren yazar yine de ele aldığı bütün örnek-olaylarda bunun geçerli olduğunu olgusal olarak yeterince ortaya koyamıyor. Ayrıca devrime sahne olan ülkelerdeki entelektüellerin birbirleriyle söylemsel ve örgütsel bağlantılarını pek göstermiyor – yalnızca İranlı aydınların Osmanlı’daki benzerlerinden etkilendiğini söylüyor. Daha önemlisi, bu sınıfın gerçekten de söz konusu devrimlerde başat bir rol oynadığı konusunda daha ayrıntılı bir delillendirme ihtiyacı söz konusu; zira örneğin Osmanlı bağlamında bu sivil entelektüellerin (ki bu öncü sınıfın temsilcileri olarak yalnızca Ahmed Rıza ve Abdullah Cevdet’i zikrediyor) askerlerden daha önemli bir rol oynadığı ortaya konulmuyor. Yine bu bağlamda, bu entelektüellerin söylem ve eylemleriyle demokratik-devrimsel değişim arasındaki sebep-sonuç ilişkileri bazı örneklerde (örneğin Portekiz, Meksika) net bir biçimde gösterilmişken diğerlerinde bu kadar sarih bir şekilde ispatlanamıyor. Örneğin meşrutiyetin hemen öncesinde Türkiye’de İttihatçı subaylar, Rusya’da demiryolu sendikası aktivistleri gibi aktörlerin daha somut ve önemli bir rol oynadığı görülüyor.

Diğer taraftan, entelektüellerin rolünün daha açık olduğu Portekiz ve Rusya gibi ülkelerde bile bu grubun mensuplarının çoğunun öğrenci ve profesyonellerden oluştuğu görülüyor. Çin örneğinde ise entelektüeller zümresi neredeyse tamamen -Japonya’da öğrenim görüp dönmüş- öğrencilerden oluşuyor. Bu “anomali,” yazarın pek tartışmadığı, devrimlerden çok kısa bir süre sonra nasıl olup da bu öncü ve başat aktörlerin kolayca tasfiye edildiği sorusunu da gündeme getiriyor. (Yazar demokratik koalisyonun bozulmasına üç sebebe bağlıyor: Destekçi sınıfların taleplerinin karşılanamaması, ülkede düzen sağlanamaması ve devrimi başta destekleyen dış devletin bu desteğini çekmesi.) Bunların yanı sıra, haddizatında oldukça faydalı olan mukayese yönteminin ikiden fazla örnek-olaya uygulanmasının getirdiği bir dezavantaj olarak, yazarın altı ülkeye dair analizlerinin zaman zaman yüzeysel kaldığı görülüyor. Hacim ve zaman kısıtları sebebiyle bütün ülkeleri derinlemesine incelemenin mümkün olmadığı bu tür çok-odaklı çalışmalarda tabii görülmesi gereken bu durum, yine de kritik önemdeki bazı olay ve/ya faktörlerin gözden kaçırılmasına

(veya abartılmasına) sebep olabiliyor. Nitekim Osmanlı örneğinde bazı önemli aktör ve faktörün (İslam'ın siyasete ve entelektüellerin söylemlerine etkisi gibi) oynadığı roller yeterince vurgulanmamışa benziyor – buna karşın Almanya'nın desteği ise abartılı görünüyor. Yine bu sebeple Rusya ve İran gibi bazı ülkelerin analizine daha fazla yer ayrılmışken Osmanlı ve Çin gibi örnekler eserde daha kısa ele alınmıştır. Bunun yanında eserde bazı ayrıntı denilebilecek hatalar da söz konusudur: “münevver” kelimesini “aydınlaticılar” (*enlighteners*) olarak tercüme etmesi, Osmanlı'da demokratik meşrutiyetin 1909'da sona erdiğini öne sürmesi gibi.

Bu kısıtlarına rağmen eser gerek konusu ve argümanları, gerekse de yöntemi ve kullandığı etkileyici tür ve hacimdeki kaynaklar açısından oldukça ilginç ve başarılı bir çalışma. Yazarın geniş bir sosyal-bilimsel ve metodolojik birikime yaslanarak yaptığı zihin açıcı tespit ve analizler eseri tarihsel sosyoloji geleneği içerisinde olumlu bir konuma yerleştiriyor. Tarihsel-mukayeseli yöntemi başarıyla uygulayan yazarın özellikle mukayeselere dayalı argümanları diğer örnekler kadar Türkiye'nin modernleşme tecrübesinin de bir kesitini anlama konusunda ilham verici. Bu anlamda, söz konusu özellikleriyle bu başarılı kitabın Türkçeye kazandırılması faydalı olacaktır.

